

Itse
tuon
sanoiksi
virkki
II

Ikoni

».... alla tuohuksen vahaisen
alla pyyhkehen pyhäisen
alla kasvon armollisen....»

Virkki-Käsityömuseon kaunis
nurkkaus puukoneineen ja
käspaikkoineen, suuri nyplätty
huivi.

Aunukselaiskodin pyhin paikka – Jumaltsuppu.

Kansi:

Aunukselainen räsypeitto ryijytyönä kudottu. Riipuskalan kylästä kaunismuotoinen samaavaari ja ketjuvirkkauksella ja valkokirjonnalla koristettu käspaikan pää Soutjärveltä. Työt n. 100 vuoden vanhoja. – Virkki-Käsityömuseon kokoelmista. Kuvat Aaro Asikainen.

Itse tuon sanoiksi virkki II

Tyyne-Kerttu Virkki-Säätiö 1981–1982.

Sisällys	2
Saatesanat	3
Tyyne-Kerttu Virkki-Säätiö	4
Säätiön tarkoitus ja toiminta	5
Toimikunnat 1981–1982	6–7
Saara Luukannel: Virkki-Käsityö museo	8
Virkki-Säätiön opetustilaisuudet	9
Perinne- ja kulttuuritapahtumat	10
Näyttelyt vuonna 1981–1982	11
Pirkko Anttila: Tyyne-Kerttu Virkki ja Aunuksen aika	12–17
Eestin kartta	18
Suomalais-ugrilaiset kulttuuripäivät Tallinnassa 1935	19–22
Kehtnan Kotitalouskorkeakoulun todistus 1936	23
Tyyne-Kerttu Virkki: Eestiläiset ystäväni	24–25
Tiina Hansen: Höimud – sukulaiset	26–29
Airi Suomela-Vaga: Muhusaaren kansallispuku Eestissä	30
Eestin Etnograafinen kerho Torontossa	31
Martti Haavio: Me marssimme Aunuksen teitä, Aunuksen käsitöitä	32–33
Tyyne-Kerttu Virkki: Itä-Karjalan käsityöt	34–35
Talvikki Lausala: Aunuksen työtuvan toimintaa vv. 1941–1944	36–41
Annikki Lukkarinen: Aunuksen olkihatut	42–43
Annikki Lukkarinen: Karjalaisesta käspaikkaperinteestä	44–45
Virkki-Käsityö museon näkymiä	56–57
Siina Taulamo: Antamisen iloa karjalaisessa pirtissä	58–59
Matti Vironmäki: Muistelen elämää Aunuksessa	60–67
Mirjam Takala: Laukkurien jäljillä	68–72
Aunuksen kartta	73
Saara Luukannel: Vienankarjalaisia pukuja	74–75
Inkerin naisten puvusto ja käsityöt runoissa kuvattuna	76–79
Inkeriläinen puvusto	80–81
Pirkko Sihvo: Kansanpuku ja museokokoelmat	82–84
Karjalaisia koristeaihteita	85
Manja Haltia: Rakkaudesta Karjalaan	86–87
Perinnetapahtumat 1981–1982, talkootyö	88–89
Ritva Sievänen-Allén: Vokki 35 juhlanäyttely	90–91
Käsityö elää	92–93
Revinnäisiä – käspaikkojen tekeminen	94–95
Eestiläisiä sutkauksia	96
Sananparsia Sakkolasta	97
Karjalan sanapolvie	98–99
Tyyne-Kerttu Virkin takautuva näyttely	99
Elämää Aunuksenlinnassa . . .	100

Saatesanat

Tyyne-Kerttu Virkki -Säätiön toinen vuosikirja 1981-1982 Itse tuon sanoiksi virkki II sisältää säätiön viimeksi kuluneen kaksivuotiskauden toiminnan esitelyn lisäksi sukulaiskansojemme eestiläisten ja aunuksenkarjalaisten käsityöperinnettä käsittelevää tietoutta. Sen perustana ovat ne kokemukset, elämykset ja aineistot, joita säätiön perustaja ja puheenjohtaja, käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki sai toimiessaan vuosina 1934-36 kudonnan, sommittelupiirustuksen ja värjäyksen opettajana Kehtnan Kotitalouskorkeakoulussa ja Keski-koulussa Eestissä ja vuosina 1941-44 Työtupa- ja kotiteollisuustarkastajana Aunuksessa.

Molemmissa tehtävissä avautui Tyyne-Kerttu Virkin eteen rikas työkenttä vanhojen perinteisten käsityötaitojen siirtämisessä nuorelle polvelle ja niiden rikastuttamisessa perinnettä kunnioittavan luovan suunnittelun avulla.

Vuosikirja tahtoo olla kunnianteko Tyyne-Kerttu Virkin elämäntyön sille osalle, jonka hän on tehnyt heimokansojen keskuudessa, mutta samalla myös kiitos niille eestiläisille, inkeriläisille ja anukselaisille kästyötaidon mestareille ja harrastajille, joiden kanssa Tyyne-Kerttu Virkki opetus- ja kehitystyötään teki ollen siinä samalla kertaa sekä saajana että antajana.

Vuosikirjan toimituskunta

TYYNE-KERTTU VIRKKI-SÄÄTIÖN MERKKI

Merkki on sovellutus kansanomaisesta koriste-
aiheesta.
Siinä oleva kierrekuvio esittää itenäistä liikettä.

Merkin suunta:
Varjot muodostaa kuviteltu valo joka tulee
sunnasta klo 10.

Suunnitellut Eino Kerminen

Tyyne-Kerttu Virkki-Säätiö 1981–1982.

Säätiön hallitus

Puheenjohtaja
Varapuheenjohtaja
Jäsenet

Tyyne-Kerttu Virkki, käsityöneuvos
Pirkko Anttila, fil.tri, toimistopäällikkö
Pirkko Sihvo, fil.maisteri, tutkija
Annikki Jäntti, toiminnanjohtaja (-81)
Antti Henttonen, opetusneuvos (-82)
Eino Kerminen, sisustusarkkitehti
Martta Ritvanen, toimitusjohtaja
Leo Tujunen, päätoimittaja
Antero Kuikka, kauppat.maisteri, KHT
Toivo Majuri, agronomi, isännöitsijä, HTM
Yrjö Maila, talousjohtaja, HTM
Nils Svinhufvud, ekonomi, HTM

Tilintarkastajat

Varatilintarkastajat

Säätiön tarkoitus

Vuonna 1978 perustetun Tyyne-Kerttu Virkki -Säätiön tarkoituksena on vaalia suomalais-kansallisen, lähinnä karjalaisen käsi-, koti- ja taideteollisuuden sekä siihen liittyvän perinne-, tapa- ja muotokulttuurin edistämistä. Tarkoitustaan säätiö toteuttaa ylläpitämällä Virkki-Käsityömuuseota ja kartuttamalla ja hoitamalla sille luovutettua esineistöä sekä järjestämällä edustamansa alan näyttelyitä, erilaisia perinne- ja kulttuuritilaisuuksia sekä jakaa apurahoja.

Säätiön toiminnasta

ovat vastanneet Tyyne-Kerttu Virkin ohella Käsityömuuseon Ystävät ja sen alaiset toimikunnat.

Säätiön toimintaa on suunniteltu ja toteutettu vapaaehtoisin voimin. Perinne- ja kulttuuritapahtumien sekä näyttelyiden ja muuseon kehittämiseen sisältyvän työn lisäksi ovat Virkki-Käsityömuuseon Ystävät monin tavoin tukeneet säätiön toimintaa mm. esitelmöitsijöinä ja eri tapahtumien asiantuntijoina sekä muina ohjelmansuorittajina. Monet muut asiantuntijat ovat rikastuttaneet perinne- ja kulttuuritapahtumia. Käsityömuuseota on hoitanut säätiön perustaja Tyyne-Kerttu Virkki.

Säätiön neljännen toimintavuoden, 1981, merkittävin tapahtuma oli Tyyne-Kerttu Virkki-Säätiön ensimmäisen vuosikirjan ilmestyminen. "Itse tuon sanoiksi virkki" I esittelee käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkin toimintaa käsityöperinteen vaalijana ja elvyttäjänä sekä säätiön toimintaa vuosilta 1978-80. Vuosikirjan aihepiirit keskittyvät erityisesti Karjalan kannaksen käsitöiden ja perinteen esittelyyn.

Vuosi 1982 oli juhlavuosi monella tavalla. Vokki 35 -juhlavuosi erilaisine näyttelyineen ja Tyyne-Kerttu Virkin takautuva näyttely muodostivat keskeisen osan vuoden tapahtumista.

Toimikunnat 1981–1982

Perinnetoimikunta	FM Jatta Tujunen, pj. liikunnanop. Soili Borgström FK Eeva Meloni laulajatar Raita Karpo erityisop. Aune-Mari Kairinen toimitusjoht. Martta Ritvanen
Museotoimikunta	asiantuntijajäsen, professori Toini-Inkeri Kaukonen tekstiilitait. Ritva Puotila tekstiilitait. Mirja Tissari FM Pirkko Sihvo
Näyttelytoimikunta	sis.arkkit. Eino Kerminen kuvaamataidon lehtori Laura Ryytänen FM Jatta Turunen muotitaiteilija Liisa Vallioja
Julkaisutoimikunta	opetusneuvos Antti Henttonen FM Pirkko Sihvo sisustusarkkit. Eino Kerminen käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki
Pr-toimikunta	liikunnanop. Soili Borgström toimittaja Tytti Niiles tiedotussihteeri Kaija Kauppinen toimittaja Zuli Tarhonen
Ruokaperinne- toimikunta	liikunnanop. Soili Borgström kotitalousop. Tellervo Järvelä johtava hoitaja Aune Kerminen arkistonhoitaja Aire Urjamo

Tyyne-Kerttu Virkki esittelee itäkarjalaisia käspaikkoja Virkki-Käsityömu-
seossa. Varastotilana toimivan arkkupenkin ovat suunnitelleet sisustusark-
kitehti Eino Kerminen ja Tyyne-Kerttu Virkki, valmistanut Teuvo Rautio.
Selustan kuvioinnissa on käytetty itäkarjalaisten rakennusten koristeaiheita.
– Käspaikat on koristeltu etupistokirjonnalla ja ketjuvirkkauksella.
Kuva Mirja Vasama.

Virkki-Käsityömuseo

Käsityömuseo perustettiin 1977. Sen esineistö on karttunut Tyyne-Kerttu Virkin elämän eri vaiheiden myötä. Museossa on käsityötaidon näytteitä mm. Eestistä (1934-36) ja Aunuksesta (1941-44), josta Tyyne-Kerttu Virkki ennen sodan päättymistä kutsuttiin Omin Käsin -lehden päätoimittajaksi. Aunuksen perinnettä edustavat museossa ehkä parhaiten käsipaikat, joita on n. 20 kpl. Esineitä ja tekstiilejä on tullut museoon jatkuvasti myös lahjoituksina. – Oman erillisen osastonsa muodostavat Vokki Oy:n myyntiartikkelit kuten käsityömallit, kankaat ja erilaiset esineet. Vokki Oy aloitti toimintansa Helsingissä 1947. – Käsityömuseon kolmannen aihepiirin muodostaa kansainvälinen kokoelma, joka koostuu Tyyne-Kerttu Virkin Omin Käsin -lehden päätoimittajana 1944-70 eri puolilta maapalloa ostamista käsityötaidon näytteistä, joista on ollut kirjoituksia Omin Käsin -lehdessä. Museoesineistöön ja -arkistoon ovat päätyneet myös monet lehdessä esiteltyjen käsitöiden mallityöt ja valokuvat. Arkistossa on runsaasti käsityökirjoja, pääasiassa eestiläistä ja suomalaista käsityökirjallisuutta.

Museon toiminnasta on jatkuvasti vastannut käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki apunaan Virkki-Käsityömuseon Ystävät ja Perinnetoimikunta talkoovoimin.

Vuonna 1982 museo sai Opetusministeriöltä apurahan esineistön järjestämiseen ja luotteloimiseen. Mainitun vuoden lopussa museon kokoelmissa oli yhteensä n. 1300 nimikettä.

Virkki-Käsityömuseon kokoelmat ovat olleet suuren yleisön mielenkiinnon kohteena. Kokoelmiin on yksityisten vieraiden lisäksi käynyt tutustumassa useita ryhmiä. Osa näistä on ollut maan eri puolilta Helsinkiin opinto- ja virkistysretkille saapuneita ryhmiä, joista mainittakoon Martat, Maa- ja Kotitalousnaiset, kotiteollisuuskoulut sekä erilaiset terapiaryhmät. Museon vastaava hoitaja Tyyne-Kerttu Virkki on toiminut vierailijoiden opastajana esitellen museon kokoelmia sekä antaen museovieraille runsaasti erikoistietoja ja asiantuntija-apua myös käsitöiden valmistamisessa. Monet ulkomaiset vieraat ja ryhmät ovat tutustuneet käsityömuseon kokoelmiin. Heidän välityksellään on tietoja rikkaasta suomalaisesta käsityöperinteestä voitu levittää eri puolille maailmaa. Juhlavuoden Vokki 35 ja Tyyne-Kerttu Virkin takautuvaan näyttelyyn oli kutsuttu ulkomaista diplomaattikuntaa. Näyttelyn avajaisissa oli läsnä mm. Sveitsin suurlähettiläs ja USA:n suurlähettilään puoliso ja eestiläisten kulttuurisihteeri puolisoineen.

Vuonna 1981 museossa kävi 1093 ja eri tilaisuuksissa 565 henkilöä

Vuonna 1982 museossa kävi 1098 ja eri tilaisuuksissa 460 henkilöä.

Museon kokoelmat ovat olleet yleisön nähtävänä maksutta kahtena perinteisenä juhlapäivänä: syyskauden avauspäivänä sekä laskiaisena. Käsityö museo on ollut auki arkipäivisin kello 11.00–17.00, lauantaisin kello 11.00–15.00.

Saadut apurahat 1982

Suomen Kulttuurirahastolta Eeva Rauhankallion rahastosta Tyyne-Kerttu Virkille takautuvan näyttelyn järjestämiseen mk 4.000.

Opetusministeriöltä Tyyne-Kerttu Virkki-Säätiölle mk 12.000 käsityö museon esineistön luettelointiin ja arkiston järjestämiseen.

Rahalahjoitukset

Kansallis-Osake-Pankki, Kotiteollisuuden Keskusliitto, Sakkola-Seura.

Tavaralahjoitukset

Professori Ali Kotkansalon äitinsä Maria Kotkansalon puvustoa Uhtualta vuosisadan vaihteen tienoilta, yhteensä pukuja, hameita, huiveja 25 kpl. Maire Inkisen kodin jäämistöstä afrikkalainen iso peitto, kirjahyllyjä, kaappeja ja pientä kirpputoriesineistöä.

Monilta henkilöiltä on lisäksi saatu yksittäisiä, arvokkaita esineitä.

Ostot Virkki-Käsityö museon kokoelmiin

Kirsti Ilvessalon ryijy 1950-luvulta ja Vokki 35 juhlanäyttelystä Tyyne-Kerttu Virkin tekstiilejä, yhteensä n. mk 10.000.

Virkki-Säätiön opetustilaisuudet

Vuosina 1981 ja 1982 järjestettiin kumpanakin vuonna kolme opetuspäivää, joiden aiheina olivat: neulakintaan valmistaminen, pirta- ja lautanauhan tekeminen sekä virpovitsat ja pääsiäiskoristeet. Opettajina olivat Liisa Kiesiläinen, Eeva Kännö ja Irma Nypelö sekä Lyyli Hurme, Kaarina Kekki ja Eva Taimi.

Perinne- ja kulttuuritapahtumat

Vuonna 1981

- 13. 1. Kuusenkaristajaiset
- 14. 2. Matinea "Sakkolan suuret nimet" Larin Paraske, Hanne Granfelt
- 3. 3. Laskiaisperinne
- 10. 4. Virpojaiset
- 17. 5. Kevät keikkuen tulevi, Karjalatalossa
- 19. 9. Kiviniemen markkinat
Nimipäiväperinnetapahtuma
- 17.10. Akseli Gallen-Kallelan freskot ja juhla-Kalevala: Aivi Gallen-Kallela
- 6.11. Kreikkaa ristiin ja rastiin
- 27.11. Kuusen koristajaiset

Vuonna 1982

- 13. 1. Kuusen karistajaiset perinteiseen tapaan
- 23. 1. P.J. Hannikainen aikalaistensa seurassa:
mus.opettaja Hilikka-Liisa Sonninen
- 23. 1. Pitsitarinaa muodin kera: FM Aune-Marjatta Tujunen
- 20. 2. Laskiaisrieha: avoimien ovien päivä, kirpputori
- 20. 2. Laskiaisperinne
- 6. 3. Heimojuhla: Eesti ja Inkeri
- 3. 4. Virpojaiset karjalaisittain ja sakkolalaisittain:
Pääsiäispöydät ja virpovitsat
- 8. 5. Kevät keikkuen tulevi, Karjalatalolla.
Pukuperinteistä kertoi FM Aune-Marjatta Tujunen
- 18. 9. Markkina- ja nimipäiväperinne, avoimien ovien päivä
Markkina- ja nimipäivätapahtuma
- 3.11. Heimojuhla: Itä-Karjala
- 27.11. Kuusen koristajaiset perinteiseen tapaan.

Näyttelyt vuonna 1981

- 15.1.–10.4. Vokin yleisnäyttely
- 11.4.–16.4. Pääsiäisnäyttely katettuine pöytineen
- 18.4.–5.5. Eeva Talvitién tekstiilitauluja
- 6.5.–31.9. Kesänäyttely
- 1.11. – Joulunäyttely jatkuen tammikuulle

Näyttelyt vuonna 1982

- 19.1.–20.2. Vokki 35 juhlavuoden Virkki-Käsityömuuseon vanhojen käsitöiden näyttely. Säätiön edustajana esitteli näyttelyä koulu-neuvos Pirkko Anttila.
- 23.2.–20.3. Pitsitarinaa -näyttely. Kauniita näytteitä pitseistä esittelivät avajaisissa Hilja-Maria ja Liisa Vallioja. FM Aune-Marjatta Tujunen kertoi laajasti pitsien historiasta.
- 6.3.–20.3. Eesti-Inkeri näyttelyssä oli Tyyne-Kerttu Virkin esineistöä, valokuvia ja kirjallisuutta Eestistä v. 1934–36. Ortodoksinen nurkkaus oli Maija Aaltosen ikoni. Silvia Aulion, eestiläis-suomalaisen taiteilijan aplikaatiotöitä, tauluja ja keramiikkaa. Inkeriä edustivat Aili Simonsuuren kokoelmat käsipaikoineen ja pukuineen.
- 22.3.–17.4. Pääsiäispöydät virpovitsoineen ja noita-akka-koristeluineen toivat pääsiäisen. Pöytiä kattoivat Tellervo Anttila, Kaija Aarikka, Raita Karpo ja Tyyne-Kerttu Virkki.
- 20.4.–18.5. Eeva Talvitien tekstiilitauluja ja Anna Mikkolan poppanoita.
- 20.5.–20.9. Kesänäyttely perinteellisine näytteineen hyvästä kotiteollisuudesta, pohjoiskarjalaisista raanuista ja puuesineistä ym. Taideteollisuus oli myöskin edustettuna ja Tyyne-Kerttu Virkin pellavatöitä.
- 5.10.–31.10. Vokki 35 juhlanäyttely ja Tyyne-Kerttu Virkin takautuva näyttely, töitä v. 1930–82. Vokki 35 näyttelyssä mukana Helena Tynell (puuesineistöä), Vokki 20 mallisto juhlanäyttelystä v. 1967, Silvia Aulio (suuria aplikaatiotekstiilejä, tauluja, keramiikkaa), Eeva Talvitien tekstiilitauluja, Martta Kiiskilän heinäkudonnaisia, Eila Munkki, Raija Kojonen, Liisa Kurki, Taija Partanen (keramiikkaa), Juho Uschanoff (kansanomaista keramiikkaa)
- 4.11.–20.11. Itäkarjalainen näyttely. Esillä Tyyne-Kerttu Virkin kokoelmista Virkki-Käsityömuuseon töitä (v. 1941–44), kuva- ja arkistomateriaalia. Mukana myös vienankarjalaista puvustoa.
- 26.11.–14.1 Joulunäyttely

Tyyne-Kerttu Virkki ja Aunuksen aika

Käsityönopettaja, kotiteollisuusopettaja Tyyne-Kerttu Virkki palveli Itä-Karjalan sotilashallinnon alaisissa työtehtävissä Aunuksen alueella kotiteollisuuden piiritarkastajana marraskuun alusta 1941 helmikuun 1944 loppuun. Aunuksen alue-esikunnan antamasta työtodistuksesta on luettavissa seuraavaa: ”Tänä aikana hänen tehtäviinsä kuului kotiteollisuustaidon uudelleen virittäminen, vanhojen käsityömallien etsintä ja uudelleen käyttöön saattaminen. Laajassa oma-aloitteisuutta ja järjestelykykyä vaativassa tehtävässään neiti Virkki on osoittanut erittäin hyvää taitoa, tarmoa ja kekseliäisyyttä.”

Mitä on näiden lyhyiden mainintojen takana? Mitä suomalaiset siviilihenkilöt tekivät Aunuksen mailla sotilashallinnon alaisissa työtehtävissä? Miksi piti vanhaa kotiteollisuutta virittää uudelleen henkiin? Oliko se jo pahastikin kadonnut ja mistä syystä? Oliko siinä vaiheessa, keskellä sotatoimia yleensä mahdollista ja tarpeellista etsiä jotakin vanhaa käsityömallistoa? Mitä merkitystä tällaisella työllä oli? Mitä alueen varsinaiset asukkaat siitä ajattelivat? – Siinä koko joukko kysymyksiä, joita nykypäivän suomalainen hämmästellen asettaa. Ne kohdistuvat aikaan ja tapahtumiin, joista muistitietoa on tosin vielä paljonkin olemassa, mutta jonka merkitystä ja vaikutusta ei ole paljokaan tutkittu. Kalevalan juhluvuoden kynnyksellä se yhteys, joka rakentui vanhan karjalaisen ja suomalaisen käsityökulttuurin välille sodan muuten niin raskaina vuosina on muistamisen ja pohtimisen arvoinen.

Tämän tarkastelun olen suorittanut käyttäen lähteenä sitä alkuperäistä materiaalia, jota käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki on luovuttanut tutkittavakseni. Lähteet koostuvat lehtileikkeistä, päiväkirjamerkinnoista, kirjeistä, muistiinpanoista, valokuvista ja piirroksista, joista ilmenevät tiedot, kokemukset, ajatukset ja tunnelmat ovat kaikki sellaista materiaalia, joka monin tavoin kertoo aikakautensa pyrkimyksistä, näkemyksistä ja ehkä unelmistakin. Laajempi aiheen tarkastelu ja sen heijastuminen karjalaisen kulttuurin entisyyteen ja nykyisyyteen saa jäädä tuonnemmas. Tämä on kuvaus siitä työstä, johon nuori kotiteollisuusopettaja Tyyne-Kerttu Virkki, takanaan opintäyteiset ja heimoaatteen elähdyttämät opettajavuodet Eestissä, Kehtnan Kotitalouskorkeakoulussa, paneutui koko tarmollaan ja sydämelään neljän sotavuoden ajan ja ajasta, jonka vaikutus suomalaiseen käsityöperinteeseen on näkyvissä tänäkin päivänä. Ajasta, joka muutti kansamme kulttuurin koko kuvaa.

Tyyne-Kerttu Virkki toteaa muistiinpanoissaan, että hän joutui tähän hyvin vaikeaan tehtävään ilman minkäänlaisia ohjeita. Hänen tehtävänään oli suunnitella Aunuksen alueella naisten koko työkenttä. Heti sotilasjoukkojen jälkeen, vuonna 1941 oli Itä-Karjalaan lähetetty myös toinen henkilö, lotta,

käsityönopettaja Maija Stenij. Hänen virkanimikkeensä oli Itä-Karjalan työtupa- ja kotiteollisuustarkastaja ja hänen apunaan olivat piiritarkastajat. Maija Stenij työskenteli pääasiassa Äänislinnan puolella ja siellä tämä kauskatseinen ja syvällisesti käsityökulttuuriin perehtynyt intomielinen käsityönopettaja menehtyi vuonna 1944 halvauksen murtamana juuri Kannaksen läpimurron aattopäivinä. Muita Itä-Karjalassa työskennelleitä henkilöitä olivat mm. Talvikki Kosonen (Lausala) sekä Tyyni Vahter, joka oli Kansallismuseon sinne lähettämä tutkija.

Tyyne-Kerttu Virkki saapui Aunukseen 1.11.1941 (Aunus oli vallattu 5.9.1941). Työtä oli niin paljon, että se pakostakin keskittyi vain tälle alueelle. Ensimmäisenä tehtävänä oli perustaa alueelle työtupia, joissa paikkakunnan työtä vailla olevat naiset ja nuoret voivat tehdä käsityötä ja siten ansaita toimeentulonsa itselleen ja perheelleen. Aikoinaan itäkarjalainen talo oli ollut omavarainen. Kaikki toimeentulo oli saatu maanviljelyksestä, jota täydensi vilkas, ikimuistoinen kaupankäynti sekä Venäjälle että Suomeen.

Suomalaisten tullessa tilanne oli vaikea. Vaatteiden, jalkineiden, erilaisten tarve-esineiden valmistaminen oli aivan välttämätöntä, samoin sotilaiden varusteiden kunnostaminen. Aluksi tehtiin Aunuksenlinnan työtuvalla tallukoita mm. kaatuneiden mantteleista kymmeniä pareja päivässä sekä muita ompelutöitä tilauksesta. Työtuvalla oli 40–60 työntekijää ja sen lisäksi parhaimpina aikana työskenteli kodeissa 300–350 henkilöä. Heidän avullaan saatiin jalkineita ja muita vaatteita kiireisimpään hätään – olihan talvi jo kässillä. Itä-Karjalan naiset tarvitsivat tätä työtä. Työtuvilla ne naiset ja lapset, joita eivät sitoneet muut velvollisuudet, saivat työstään palkan.

Kun näin oli päästy alkuun, alkoi käsitöiden tallentaminen. Se tapahtui kuljemalla talosta taloon satunnaisten kyytien varassa, peukalokyydillä kuorma-autojen lavalla. Hyvin harvoin oli pikkuautokyytiä tarjolla. Talosta taloon kuljettaessa tutustuttiin ensin talonväkeen ja sitten tehtiin vaihtokauppaa antamalla käsityömalleja vastaan esim. lakanakangasta, josta Itä-Karjalassa oli suuri puute ja joka siis oli kullan arvoista. Monet löydöt tehtiin lumppu- ja riepukasoista, pois hylättyjen vaatteiden joukosta. Sinne olivat joutuneet esim. vanhimmat riepumatto-, patja- ja pukukankaat, joiden herkkiä ja taitteellisia värisävyjä suomalaiset asiantuntijat ihastuneina tutkivat.

Itä-Karjalassa työskentelevät suomalaiset asettivat hiukan eri painotuksia työlleen. Maija Stenij näki tärkeäksi sen, että vanhojen käsitöiden taitajia käytettiin oppimestareina nuoremmille sekä hänen toivomuksensa oli rakentaa mallisto koulukäsitöille samalla kun opettajille opetettaisiin vanhat taidot, jotta niitä toteutettaisiin alueen kouluissa. Stenij'n ajatus toteutuikin, mutta vasta hänen kuoltuaan; yhdessä Aino Ollilan kanssa laadittu kirja Karjalan Kirjonta näki päivänvalon WSOY:n kustantamana. Tyyne-Kerttu Virkki

suunnitteli karjalaisen käsityön museota Aunukseen ja saikin syntymään sievoisen alun sille. Silloiset suunnitelmat kuitenkin muuttuivat, kun museota varten kerätyt käsityöt jouduttiin luovuttamaan. Käsityö museo ei haaveena silti kuollut, vaan se syntyi myöhemmin koti-Suomeen uudelta pohjalta. Suomeen oli perustettu valtion tieteellinen Itä-Karjalan toimikunta, joka toimi Valtion tiedotuslaitoksen yhteydessä. Tämä virasto myönsi tutkijoille matkalupia Itä-Karjalaan. Näillä perusteilla sinne saapui useita kansatieteilijöitä, joiden joukossa oli myös Tyyni Vahter, ansioitunut käsityöperinteen tutkija. Tyyni Vahterin tutkijantyön ansiota ovat saamamme perusteelliset kansatieteelliset tiedot Itä-Karjalasta.

Kaiken kaikkiaan keskeistä oli keruutyö. Kerrassaan korvaamattomia aarteita löydettiin viime tingassa ennen suursiivouksia, hävitystä ja tulipaloja. Paljon silti varmaankin myös oli hävinnyt ikiajoiksi. Keruutyön tulokset järjestettiin näyttelyiksi Suomeen ja sen jälkeen kun ne oli ensin esitetty alueen asukkaille. Ensimmäinen suurnäyttely pidettiin Aunuksenlinnassa jo seuraavana keväänä, helluntaina 1942 ja jo seuraavana syksynä, lokakuun puolivälissä 1942 avattiin Ateneumissa Itä-Karjalan käsitöiden näyttely Rajaseudun Ystävään järjestämänä.

Ateneumin näyttelyn arviointeja sanomalehdistä lukiessaan havaitsee, millaisen ihmetyksen aiheena karjalainen elämänmuoto ja kulttuuri olikaan silloisille suomalaisille. Eräässä yhteydessä ihmetellään käsitöiden lajiköyhyyttä: Esillä olivat lähinnä käspaikat, rätsinät, juhlakankaat, peitteet ja matot. Uutta oli ilmeisesti juuri tekstiilien käyttötarkoitus, joka erosi vahvasti totutusta suomalaisesta kulttuurista. Ihmetyksen kohteena olivat myös kirjontöiden ornamentiikka ja värit. Myös Martti Haavion kuvauksen mukaan pidettiin Aunuksen naisten käsitöitä "vieraina ja eksoottisina". Näyttelystä kertoo silloinen Omin Käsin -lehti seuraavasti: "Ateneumin hiljaisen juhlliset suojat, jotka aina ennen tuntuivat julistavan taiteen pituutta ja elämän lyhyttä, kajahtelivat askelista sinä päivänä, jolloin Itä-Karjalan naisten käten töitä oli siellä yleisön nähtävänä. Muu Suomi näyttikin tuntevan suurta mielenkiintoa heidän töitään kohtaan. Katsojain joukossa vaelteli museo-ihmisiä, joita näyttely kiinnosti kansatieteen kannalta, korpisoturi oli tullut katsomaan, oliko tutun aunukselaisemännän käspaikka muiden joukossa, käsityökoululaiset jäljensivät innokkaina taidokkaita malleja vihkoonsa. Tavalliset kansalaiset ilmaisivat äänekkäinä ihastuksensa." Suurta innostusta ilmaisee myös seuraava lause eräästä toisesta näyttelyselostuksesta: "Kunhan sota kerran loppuu ja elämä palaa entisiin uomiinsa, saamme verhota itseme ja kotimme Itä-Karjalan naisten kutomilla ja suunnittelemissa kankailla. Ja hyvästi silloin Pariisi ja Wien."

Voimakkaimmin käsityökulttuuriimme lienee vaikuttanut karjalaiskäsitöistä käsipaikka, monenlaiseen käyttöön tarkoitettu pitkä, päästään koristeltu liina.

Erityisesti karjalaiskäsitöille tunnusomaisia ompelutekniikoita on luotoksittain ompelu, ns. nurjaton etupistokirjonta. Tämä tekniikka tunnetaan Itä-Karjalan lisäksi Kannaksen Karjalassa, Inkerissä ja muiden Venäjällä asuvien suomalaisheimojen keskuudessa aina Obin ugrilaisiin asti. Sitä tavataan Egyptin keskiaikaisten koptilaishautojen tekstiililöydöissä sekä arabialaiskirjonnassa 1200-luvulta. Itse tekniikkana luotoksittain ompelu on sittemmin hävinnyt muualta, mutta talteen kerätyissä karjalaiskäsitöissä se on säilyttänyt ikivanhan kulttuurin jäljet.

Suomalaisia työntekijöitä vanhanaikaisissa aunukselaisissa puvuissa. Mainittakoon muutamia nimeltä: vasemmalta Talvikki Kosonen, Alli Jurvanen, Emma Leinonen, Aune-Mari Kairinen, Maija Vironmäki, Tyyne-Kerttu Virkki, Marja Saari-lahti, Siina Taulamo, ylärivissä Siiri Hiltunen, Kerttu Euren ja Aunuksen seudun opettaja. Puvut lainattiin oman kylän emänniltä, jotka olivat niitä käyttäneet 1920–30-luvulla. Yleensä pukujen kankaat olivat hyvää laatua, aitoa villaa tai silkivillaa.

Kuvan on ottanut Aunuksen asemieskuvaamo Aunuksessa järjestetyistä pukujuhlista 31.1.1943.

Tyyne-Kerttu Virkki tutustui perusteellisesti käsipaikkojen erilaisiin koristeaiheisiin ja niiden ompelutekniikoihin. Paitsi luotoksittain ompelua, käytettiin niissä myös puna- ja valkopoimintaa, ketjukirjontaa sekä revinnäisten eri lajeja. Lisäksi erityisesti Tyyne-Kerttu Virkin ansioksi on laskettava kahden muun vanhan käsityölahjin uudelleen henkiin herättäminen. Sota-ajan materiaalipulan vuoksi niistä tuli hyvinkin suosittuja. Toinen oli olkipalmikko, josta karjalaisnaiset olivat valmistaneet hattuja sekä muita esineitä jo kauan ja toimittaneet myyntiin Venäjän eri kaupunkeihin. Aunuksessa alettiin valmistaa suurin määrin uudelleen olkipalmikosta muotoiltuja hattuja, joita

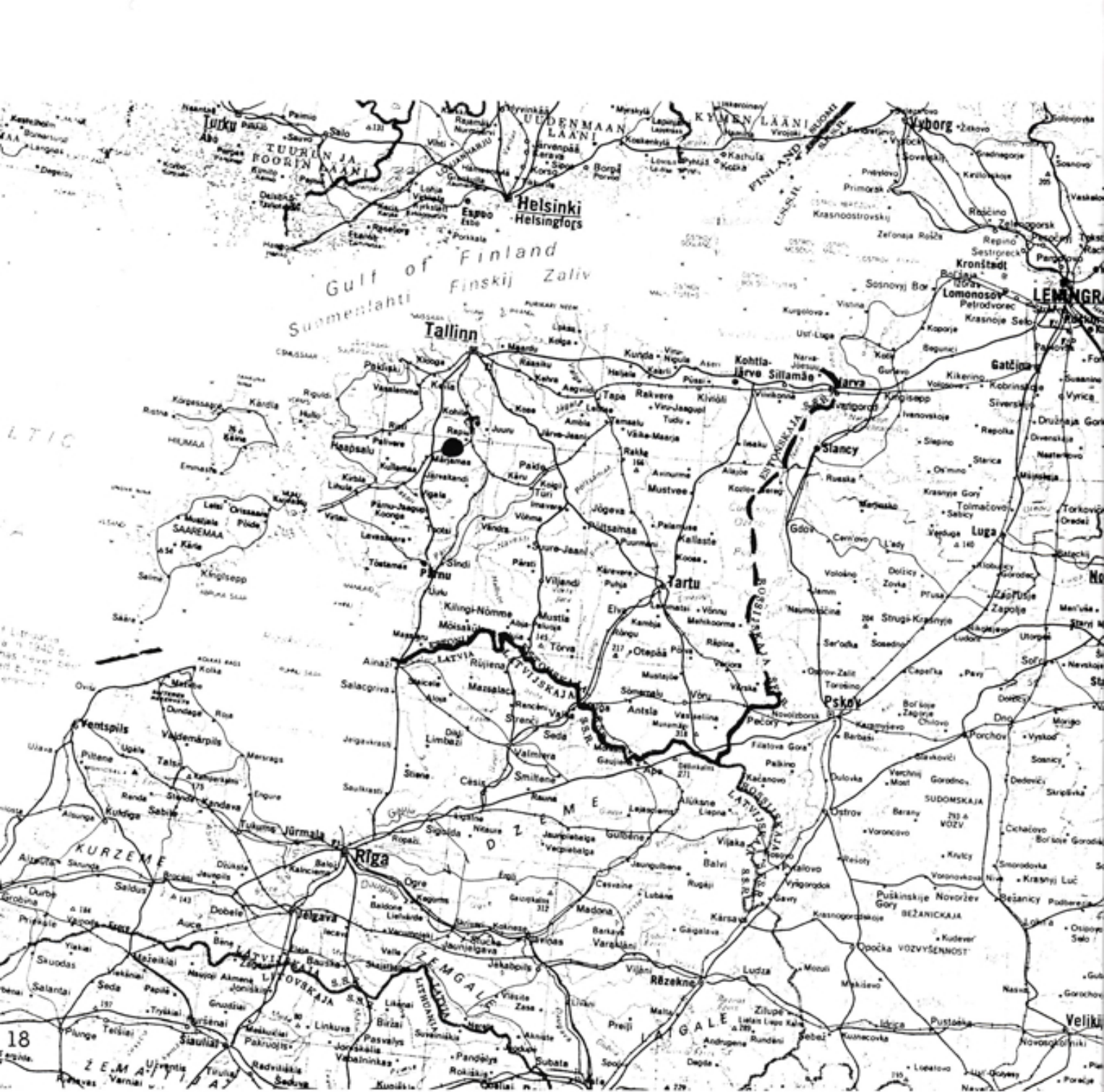
toimitettiin Helsinkiin myyntiin. Esimerkiksi Stockmannin 1000 hatun tilaus herätti suurta huomiota ja kohotti aunukselaisten itsetuntoa. Toinen vanha henkinherätetty työtapa oli ohuen haapalastun käyttö kukkien, nukkien sekä lastupöytäliinojen valmistukseen. Professori Maire Gullichsen oli käynyt Aunuksessa, nähnyt näiden töiden valikoimat ja Rajaseudun Ystävain avulla järjesti tuotteiden myyjäiset Helsingissä.

Tyyne-Kerttu Virkki toimi Aunuksessa muiden suomalaisten tavoin vain neljä vuotta, mutta ne vuodet olivat täynnä tulevaisuuden uskoa, karjalaisen kulttuurin mittaamattomien aarteiden lähelle pääsyn tunnetta, yhteyttä johonkin kadotettuun, jälleen löydettyyn ja rakkaaseen. Professori Heikki Kirkinen on useissa eri yhteyksissä koettanut määritellä karjalaista kulttuuripolitiikkaa ja sen taustana olevaa ortodoksista kulttuuriperinnettä. Tähän hän laskee mukaan myös karjalaisen kansanperinteen. Tämä kulttuuri ei Kirkisen mukaan ole mikään paikallaan pysyvä, staattinen ilmiö, vaan se on nähtävä jatkuvasti liikkeessä olevana, kehittyvänä kulttuurin muotona.

Tutkimusten mukaan ulottui yhtenäinen karjalainen väestö ja kulttuuri Laatokan ympärille, sen länsi- ja kaakkoisrantaan jo esihistoriallisella ajalla. Kiinteä maanviljelysasutus vakiintui viikinkikaudella, 800–1050 j.Kr. ja se merkitsi erittäin yritteliään ja vilkastuneen kauppatoiminnan alkamista. Pähkinäsaaren rauhan raja vuonna 1323 jakoi karjalaisen kulttuurin väkivaltaisesti kahden vieraan valtakunnan, kahden maailmankirkon ja kahden sivistyspiirin kesken. Kesti kauan, ennenkuin karjalainen väestö toipui tästä rajanvedosta. Itäinen osa joutuessaan Venäjän ja ortodoksisen kristinuskon vaikutuspiiriin imi itseensä toiset vaikutteet kuin läntinen osa Karjalaa. Tutkijoiden mukaan viime vuosisadalla alkoi paluu omaan karjalaiseen kulttuuritaustaan. Keskelle tätä muutosvaihetta sattui lyhyt suomalaisten oleskelu Itä-Karjalassa. Sodalla oli varmaankin monia erilaisia vaikutuksia, mutta millaisia aiheutti tässä kuvattu käsityöperinteen keruu- ja kehittämisvaihe, sitä emme toistaiseksi tiedä karjalaisten itsensä kannalta katsoen.

Professori Kirkisen mukaan karjalaisen, erityisesti ortodoksisen Karjalan kulttuurin tutkimusta olisi voimakkaasti kiirehdittävä. Hän mainitsee muiden tutkimusta kaipaavien sektoreiden ohella myös karjalaisen taiteen ja kansanperinteen. Sodan aikana Itä-Karjalasta kerätyt käsityöt luovutettiin rajan taakse rauhan tultua. Niiden mallisto, mutta ennen kaikkea niiden sisältämä henkinen viesti on rikastuttanut suomalaista käsityökulttuuria. Karjalasta saimme uuden väri- ja muotoilmaisun, josta sittemmin olemme saaneet olla niin ylpeitä. Ehkä olisi mahdollista solmia vähitellen myös käsityönkin kansanperinteen alueella uudelleen kanssakäyminen itäisen naapurimme kanssa? Nyt se lienee mahdollista rauhallisemmissa olosuhteissa kuin sodan raskaina aikoina. Siten voisimme jatkaa sitä samaa työtä, jota Tyyne-Kerttu Virkki ja muut perinteen asiantuntijat tekivät neljäkymmentä vuotta sitten.

Gulf of Finland
Suomenlahti Finskii Zaliv

Helsinki
Helsingfors

Tallinn

Tartu

Pskov

Riga

Rēzekne

LENINGRAD

Suomalais-ugrilaiset kulttuuripäivät Tallinnassa v. 1935

Eesti sõna n:o 172 v. 1935

KOULU, JOSSA MEIDÄN KOTITALOUSOPETTAJAMME
JA PERHEENEMÄNTÄMME VALMISTUVAT TEHTÄVIINSÄ EESTISSÄ

Kehtnan Kotitalouskorkeakoulun näyttely Tallinnassa v. 1935.

Pääkaupunkilaisilla ei ole aina mahdollisuutta tutustua maaseudun kykyjen esittelyyn. Kuitenkin siellä on keskuksia, joissa harjoitetaan mielenkiintoista luovaa toimintaa. Nyt, suomalais-ugrilaisen kongressin aikana, on Tallinnan kasvatusopillisessa näyttelyssä Kauppakoulussa tilaisuus nähdä maaseudun työn tuloksia. Kolmessa luokahuoneessa esitellään Kehtnan Kotitalouskorkeakoulun työn tuloksia ja oppiaineita sekä opetusmenetelmiä.

Koulun nimikin viittaa oppiaineiden luonteeseen. Siellä käydään läpi kaikki kotitaloudessa tarvittavat taidot, erityisesti kaikki naisten alaan kuuluvat asiat, alkaen kutomisesta, ompelusta ym. käsitöistä, ruuanlaitosta, terveydenhoidosta ja lastenkasvatuksesta aina karjankasvatukseen ja puutarhanhoitoon.

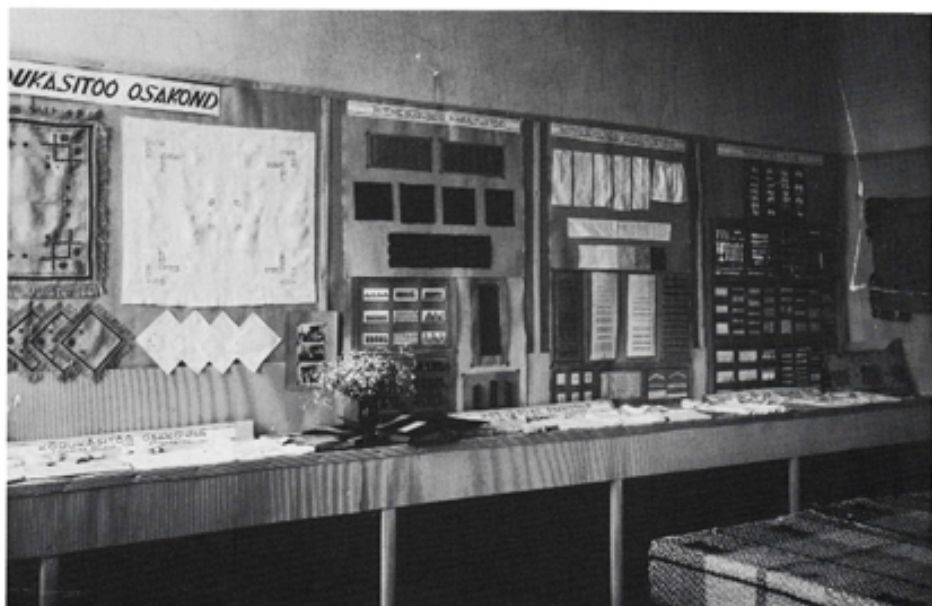
Kehtnan Kotitalouskorkeakoulu oli entinen saksalainen hovi. Tässä päärakennuksessa asui johtaja A. Arak perheineen, vasemmalla yläkerrassa. Siellä oli myös juhlasali ja alimmassa kerroksessa koulun keittola. — Pieni lampi edessä. Veneellä soutelemassa opettajia. Vasemmalla kotitalousopettaja Elise Lukats, agronomit Aleksander Siimon, Erna Traat, puutarhaopettaja Mari Kauri ja Tyyne-Kerttu Virkki.

Ryhmä Kehtnan oppilaiden töitä Suomi-Ugri-kongressin aikana Tallinnassa pidetyssä koulujen näyttelyssä vuonna 1935.

Kehtnan Kotitalouskorkeakoulun havaintomateriaalia oppilastöineen Suomi-Ugri-kongressin näyttelyssä Tallinnassa vuonna 1935.

Kutomaluokka
oppilaineen,
opettajana
Tyyne-Kerttu Virkki.

Näyttelyn esillepanosta voi päätellä, että koulun eri osastot ovat hyvissä käsissä. Kankaankudonnan osastolla huomiota kiinnittävät monen eri kudontatekniikan ohella hyvät väriyhdistelmät. Ennen kaikkea on tässä yhteydessä mainittava moniväriset saunapyyhkeet, joissa usein osamateriaalina on rohdinta. Kauniita näyttelyesineitä ovat myös pöytäliinat ja lautasliinat, joissa on niinikään käytetty kotimaista pellavaa ja rohdinta. Monesti langat ovat kasviväreillä värjättyjä. Kasviväreillä värjäämistä esitellään suuressa taulussa, jossa lankanäytteet edustavat monia keltaisen, vihreän, ruskean ja harmaan vivahteita. Koulu kokeilee nykyisin tällä alalla hyvin tuloksin. Kasvivärit on todettu myös muita kestävämmiksi.

Rohdinlanka soveltuu erinomaisesti myös peittoihin ja jopa ikkunaverhoihin, joista näin tulee kauniimminkin laskeutuvia ja ryhdikkäämpiä. Rohdinlangassa värit pehmenevät, ja varsinkin rosan ja vihreän sävyiset verhot kuuluvat onnistuneimpiin. Paitsi kauniita ja kestäviä näin valmistetut verhot ovat myös huokeita. (Mainittakoon, että koulu ottaa vastaan tilauksia.)

Muusta kankaankudonnasta on onnistuneita näytteitä pukukankaiden alalta. Kangasnäytteet taululla osoittavat, että koulussa opitaan valmistamaan myös kauniita huonekalukankaita, vieläpä puuvillaisia ja froteisia pukukankaita.

Kirjonta ja ompelu käyvät käsikädessä. Tässäkin näyttelyesineet todistavat käytännöllisyydestä ja hyvästä mausta.

Kotitalous, johon sisältyy puutarhanhoito, muodostaa koulussa vielä laajemman opetusalueen. Monia uusia puutarhakasvilajeja on alettu kokeilla hyvällä menestyksellä. Koulu harjoittaa myös säilyketeollisuutta, ja uutena tuotteena valmistetaan nyt tomaattisoseetta, joka tähän asti on pitänyt tuoda ulkomailta, koska meidän tomaattimme eivät ole soveltuneet soseen valmistamiseen, ennen kuin koulussa kehitettiin uusi tomaattilajike. Lisäksi koululle kuuluu kunnia omenamehun valmistamisesta ensimmäisenä.

Kotitaloudessa käytännön sovellutusta edeltää perusteellinen tieteellinen tutkimus. Ruuan valmistaminenkaan ei enää ole yksinkertainen toimenpide, vaan tieteeseen ja varmoihin tietoihin pohjautuva prosessi, jota on edeltänyt perusteellinen kaloritaulukoihin, kemiaan ja jopa anatomiaan perehtyminen. Tämä tietenkin säästää paljon kotitaloudessa, ja samalla opitaan valmistamaan myös lapsille ja sairaille soveltuvaa ruokaa.

Karjatalouden alalla koululla on suuret mahdollisuudet maitokarjan, siipikarjan ja pieneläinten kasvatukseen ja muuhun siihen liittyvään. Koululla on itsellään 130-päinen karja. Taulut ja valokuvat näyttelyssä osoittavat, ettei tämäkään työ ole helppoa, vaan vaatii laajan asiantuntemuksen hankkimista. Mainittakoon, että karjassa on lehmä, joka antaa 49 litraa maitoa päivässä!

Koulun yhteydessä toimii myös valtion tarkkailukanala. Kanankasvatus on tuottoisaa; sen voi todeta taulukoista ja sitä myös opettajat tähdentävät.

Paljon muutakin opitaan ja opetetaan tässä koulussa. Oppilaille eivät jää tuntemattomiksi enempää pyykinpesun kuin silittämisenkään salaisuudet. He jopa oppivat verhoilemaan ja kunnostamaan huonekaluja, ja tekevätkin sen innolla, kuten valokuvista on nähtävissä. Lastenkasvatus kuuluu niinkään ohjelmaan. Aluksi tosin "harjoitellaan" vierailta lapsilla ja "koekaniineiksi" ("katsejänesed") tuodaan tavallisesti Nömmen lastenkodista vastasyntyneitä. Kasvatusäitiensä huollettaviksi lapset jäävät 1 1/2 -vuotiaiksi saakka, minkä jälkeen heidät lähetetään takaisin lastenkotiin ja vaihdetaan uusiin vastasyntyneisiin. Opettajien kertoman mukaan lapsia ei kuitenkaan tarvitse useinkaan lähettää takaisin, sillä ympäristön perheet adoptoivat heitä mielellään. Tämä seikka tietenkin todistaa nuorten "äitien" hyvästä huolenpidosta. Tällä tavoin nuoret opiskelijat oppivat vastasyntyneen terveydenhoitoa (ja terveydenhoitoa yleensä) ja kasvattamaan lapsia hyväksi "latvaomeniksi".

Eestinkielestä suomentanut Maigi Andersson

Tõendau sellega, et Saame
kodanik nime Tyne Kerttu
Wirkki oli alates Innois. 1934 a.
Kuni 31 aus. 1936. a. Kehtua
Kõrgema kodumajanduskooli
Kodumajandus: eriklassi ja kodu-
majandus keskkooli kutumise
ja kompositiooni õpetajaks.

Õppetöös on nime Wirkki osa-
tandus suurepärase audi kom-
positiooni jaornistuses ja väga
hääl maitset ja oskusi muu-
ri loomises ja tegelises kutu-
mises töös.

Kohalt vabaneb nime Wirkki;
järele seaduse ettenähtes täht-
saja määrusest, mis antud vä-
lisministeeriumi töötamisest järele.

Kehtuas
31 aus. 1936. a.

A. Arak
Kõrs. kodumajandus-
kooli juhataja.

Muistan niin elävästi sen myrskyisen lokakuun päivän, kun pieni Viola-laiva vei minut kohti Tallinnaa, tuntemattomaan. Suomesta oli pyydetty opettajaa ja paikkani oli Kehtna kõrgem kodumajanduskool Keavassa, Tallinnasta n. 65 km Pärnuun mennessä. Tallinnassa vasta minulle selvisi, että suuresti arvostettu korkeakoulu oli alansa valio, josta valmistuivat kudonnan-, talous- ja puutarhaopettajat sekä myöhemmin vuoden oltuani, alkanut uusimuotoinen kokeileva koulu, Kotitalouskeskikoulu. Siinäkin opetettiin kudontaa ja tämän tehtävän sain hoidettavakseni vain harjoittelijaopettaja apunani. Minä vastavalmistunut kudonnanopettaja, joka olin ehtinyt pitää Suomessa vain kahdet lyhyet kutomakurssit Karjalassa Marttapiiriliiton järjestäminä, tunsin itseni melkoisen kokemattomaksi näin suureen tehtävään. Opetettavat aineeni olivat kudonta, sommittelupiirustus ja värjäys. Viimeksi mainittu aine oli todella avuttomissa käsissä. Kokemusta kun ei ollut tässä eikä muisakaan aineissa. Kieli oli jotenkin tuttua, mutta kun ammattikielellä piti opettaa, ei auttanut muu kuin turvautua silloin tällöin sanakirjaan tunneilla, ja oppilailta oli varmaankin hauskaa. Miten ihmeellisen ymmärtäväisiä olivatkaan nämä nuoret oppilaani melkein yhtä nuoren opettajan opettaessa parhaan taitonsa mukaan, aina ystävällisiä ja iloisia sekä avuliaita. Heistä oli minulla paljon oppimista. Tätä eestiläistä ystävällisyyttä vv. 1934–36 opettajana ollessani en voi unohtaa koskaan. Lähtiessäni kesäkuussa v. 1936 takaisin Suomeen ruusujen ja oppilaitteni saattamana lauluin ja hyvin toivotuksin ensin Keavan asemalle, mutta sieltä vielä yhden asemavälin matkan Raplaan. Eihän tällaista ystävällisyyttä tapahdu missään muualla kuin heimomaassa Eestissä. Jatkoin matkaani ruusuineni, minusta tuntui, että kaikki Kehtnan kauniit ruusut annettiin minulle silloin. Lähtöni ei muodostunut niin haiseksi ja vaikeaksi, kun sain Kehtnasta alkaen vielä matkaseuraa Suomeen. Unohtumattomat muistot jäivät siitä ajasta. Kiitos siitä teille Kehtnan oppilaani ympäri maapallon sekä opettajatoverini. Noorus ei tule iial tagasi . . . Myöhemmin ovat opettajatoverini ja oppilaani Eestissä ja täällä monissa muissa maissa muistelleet sitä aikaa, joka oli Eestin kasvuaikaa ja kehittymistä kaikilla aloilla. Se kehitys oli valtavaa niinä kahtenakin vuotena, jotka sain myötäelää. Kiitän teitä, eestiläiset ystäväni, jotka olette joutuneet vaeltamaan ympäri maailmaa kuten me karjalaisetkin. Toivon teille kaikille siunausrikkaita päiviä parempaan tulevaisuuteen luottaen.

Triinu No 101, 1978.

Kotitalousopettajaksi valmistuva musikaalinen Hella Maasing ja muita opiskelijoita opintomatkalla Suomeen 29.7.1935. Hella Maasing johti oppilaskuoroa ja järjesti erilaisia tilaisuuksia.

Koon sulle kolme kaalarätti, ühe koon laiilaarilise, toise pika pilulise, kolmanda koon kullakirjalise. – Eestiläinen kansanlaulu. Tekstiilitaiteilija Elgi Reemetsin tervehdys Tallinnasta v. 1982.

Kehtnan Kotitalouskorkeakouluun (Kehtna kõrgem kodumajanduskool) saapui v. 1934 uusi opettaja Tyyne-Kerttu Virkki Suomesta.

Suomen suosio Eestissä oli siihen aikaan suuri. Suomea kutsuttiin vanhemmaksi veljeksi ja, kuten perhepiiristä tunnettua, antaa isomman veljen olemassaolo itsevarmuutta ja henkistä tukea nuoremmalle. Näin jälkeinpäin ajatellen tuntuu, että suomalaiset itse, Ruotsin varjossa kasvaneina, ehkeivät tienneetkään, mitä heidän olemassaolonsa eestiläisille merkitsi, eritoten Eestin oppi- ja korkeakoulusivistyksen saaneille nuorille, jotka tunsivat Suomea Topeliuksen, Lönnrotin, Kiven, Ahon, Linnankosken ja Mika Waltarin välityksellä. Eestissä oltiin nopeita kääntämään ja julkaisemaan suomalaista kirjallisuutta.

Ei siis ihmettelemistä, että tulevat nuoret kotitalousopettajat, tuleva maan suola, olivat riemuissaan, että heidän lehtorinsa tuli Suomesta, jossa nimen omaan kudontatöillä oli maineikas sija sovelletuissa taiteissa ja jossa oltiin ylpeitä tekstiilituotteista, jotka olivat saaneet kansainvälistä tunnustusta. Sovellettu taide oli saavuttanut yleisessä kotikulttuurissa arvokkaan aseman. Myös Eestin kodeissa oltiin vapautumassa saksalaisperäisestä sisustustyylistä.

Suometar saapui. Oppilaskunta oli odotusmielialan vallassa. Ja siellä hän nyt oli: pieni, tavallinen, iloinen nuori neito. Pian alkoi opetustyö ja luennot. Innolla hän puhui väriaistista ja mukaansatempaavasti siitä, mitä ihmislapsi voi värillisillä langoilla sommitella ja luoda – lähes samaa mitä pensseleillä kankaalle. Ainoastaan suurempaa kärsivällisyyttä ja innostusta tarvittiin. Luennoissaan hän korosti toistuvasti kauneutta. Tiesimme ennestään, että tarvittiin paljon esitöitä, kärsivällisyyttä ja tarkkaa havaintokykyä, ennen kuin kudontatyö kangaspuissa muuttuisi taidetekstiiliksi. Sitä päämäärää eivät saavutakaan kaikki, vaikka kykenevätkin kaidetta helskyttämään.

Tyyne-Kerttu Virkki löysi kauneutta kaikkialta, toistuvasti olimme hänen mukanaan kauneutta etsimässä. Hän sai meidät uudella tavalla havaitsemaan kukat, taivaan värit – ja äkkiä tunsimme olevamme kauneuden ympäröiminä niin keväällä kuin talvikinoksien keskellä.

Sitten liittyi sommitteluun ja kauneusaistin kehitykseen vielä jotain yllättävää: Suomen musiikki. Tähänastiset tietomme rajoittuivat Paciukseen, Sibeliukseen ja Merikantoon. Mutta kun ilomielinen lehtorimme Kehtnan parkettilattiaisessa suuressa salissa istuutui flyygelin ääreen ja miellyttävällä äänellään alkoi laulaa suomalaisia lauluja, silloin hän avasi meille sydämensä ja uuden maailman. Suomen lauluissa on omaperäistä, hillittyä surumieli-

syyttä ja samalla iloisia luonnontunnelmia. Niin muuttui kirjallisuuden välityksellä tutuksi tullut Suomi laulun välityksellä eläväksi ja läheiseksi. En kuvittele millekään maalle parempaa kulttuurilähettilästä kuin oli Tyyne-Kerttu Virkki.

Kaiken uuden ohella Tiina Hansenia kiinnostavat myös vanhat käsityöt. Tyyne-Kerttu Virkki esittelee Aunuksessa v. 1944 valmistettua ja suunnittelemaansa revinnäisliinaa. Kuva Mirjam Salomaa. Omin Käsien 3/1967 ystävyttä käsityön merkeissä.

Suomen kasvot olivat meille tutut jo ennen kuin olimme astuneet sen maaperälle. Ihastuneina otimme vastaan suomalaisia ylioppilaita Kehtnassa ja unohdumaton oli Suomen ylioppilaiden sydämellisyys saapuessamme Suomeen. Ne olivat naiiveja, epäpoliittisia ystävyiden tunteita. Olimme löytäneet uudet sukulaisemme, joiden musiikki, väriaisti ja tavat jokapäiväisessä elämässä vastasivat luonnettamme, tunteitamme ja mielenlaatuamme. Kenties olimme köyhemmät sukulaiset, mutta demokraattisuutemme oli vankempaa, olimme vapautuneet saksalaisten ylemmyysmuodoista, arvostimme ihmisiä ja ystäviä heidän itseisarvonsa, heidän sydämellisyytensä ja inhimillisyytensä vuoksi, katsomatta perheeltä perittyyn asemaan yhteiskunnassa.

Kun ihmlapsi saa uuden ystävän, tuntee hän itsensä rikkaaksi, sellainen välitön elämys antaa vauhtia toimiin ja vahvistaa myönteistä elämäntapaa. Siksi kehtnalaisten ja eestiläisten nimissä suurin kiitos Tyyne-Kerttu Virkille, jonka persoonassa he saivat tutustua suomalaiseen kulttuurilähettiin Eestissä. Edustaa yksin jotakin tähän asti tuntematonta maata, on vaikeaa, mutta vielä vaikeampaa on tutustuttaa ihmiset vieraaseen maahan siten, että he rupeavat tätä maata arvostamaan ja rakastamaan.

Canada, Toronto Ont.

12.9.1982

Eestinkielestä suomentanut

Eeva Niinivaara

Tiina Toodo Kehtnan Kotitalouskorkeakoulusta (1934–36) valmistunut kotitalousopettaja. Kotitalouskorkeakoulusta valmistuivat kaikki käytännöllisten alojen opettajat, myös puutarha- ja käsityöopettajat, Kehtnassa aloitti toimintansa v. 1934 Kotitalouskeskikoulu. Tyyne-Kerttu Virkki opetti kaikille sommittelupiirustusta, kudontaa ja värjäystä. Keskikoulussa oli apuna opettajaharjoittelija. Tiina Hansenin tie kulki Ruotsin ja Englannin kautta Kanadaan. Täydennettyään opintojaan sekä opetettuaan Englannissa Tiina Hansen toimi kotitalouden ja ompelun opettajana Mountsfield Schoolissa Ontariossa, suoritettuaan sitä ennen Torontossa alan opettajilta Kanadassa vaadittavan tutkinnon. – Haastattelu Omin käsin -lehdessä 3/1967.

Eestiläisvieraita Setumaan kansallispuvuissa Helsingin Eteläsatamassa 15.6.1931
Kuva Museovirasto/Aarne Pietinen.

Muhusaaren kansallispuku Eestissä

Pienen Muhun saaren naisilla on kolme erilaista kansallispukua riippuen naisen asemasta yhteiskunnassa.

Muhun "vanhan naisen" puvun hame on musta, pusero suhteellisen niukasti kirjailtu, kaikin puolin muita vaatimattomampi. Muhun "neidon" eli morsiamen puku on sangen koristeellinen ja huomiota herättävä, erityisesti ko-reasti kirjailtu esiliina ja korkea päähine eli "tanu". Hame on joko oranssin-värinen tai keltainen, kuten on myös Muhun "naisen puvussa", jollaisen sain lahjaksi uusilta sukulaisiltani Eestistä kihlauduttuani Thomas Vagan kanssa vuonna 1964. Puvun oli valmistanut "tädi Leena". Nyt jo manan maille siirtynyt "tädi Leena" tuli minua tapaamaan Tallinnaan, jossa myös lahjoitti puvun uudelle sukulaiselleen. Tilanne oli herkkä ja liikuttava. Valmistusaikaa en tiedä, mutta todennäköistä on, että puku on valmistettu Neuvosto-Eestissä ottaen huomioon materiaalin valinnan sattumanvaraisuuden. Hame on kokovillainen, ylt'ympäriinsä poimutettu, pääväriltään keltainen ja somistettu viininpunaisin, kirkkaanpunaisin, erisävyisin vihrein ja valkoisin raidoin. Helmaa somistaa kauniin värikäs kukin kirjailtu koristenauha. Esiliina on viininpunaista kretonkia, ja sen helmaa koristaa pienin ristipistoin ja pal-jetein kirjailtu pitsireunainen nauha. Pellavapusero on ristipistokirjailulla koristeltu ja päähineenä on suikkaa muistuttava pieni kukkakirjailtu "tanu".

Muhun naisen kansallispukuni on paitsi ainutlaatuisena käsityönä myös tunnearvoltaan korvaamattoman arvokas.

Värikuva takakannessa

Maarit Vaga äitinsä
Muhusaaren puvussa
Vancouverissa v. 1982.

Eestin Etnograafisen kerhon
jäseniä kansallispuvuissaan
v. 1982 Torontossa.
Keskellä johtaja Eve Runge.

Aunuksen käsitöitä

Ote Martti Haavion kirjoittamasta kirjasta Me marssimme Aunuksen teitä. Päiväkirja sodan vuosilta 1941–1942. (WSOY) s. 277–78.

25.2. (jatkoa). Lähdimme tänään vänrikki Borgin kanssa pitkästä aikaa tapamaan tuota Kotilaisen "kuolevaa sukukuntaa".

Seuranamme ja oppaanamme oli neiti Tyyne-Kerttu Virkki, Aunuksen kotiteollisuuden tarkastaja. Hänellä on terveet ja oikeat periaatteet: Aunuksen kotiteollisuutta on kehitettävä kansalliselta pohjalta. Näimme tätä "kansallista pohjaa". Minua kiinnosti mm. muudan emäntä, joka milteipä kivikauden-aikaisilla välineillä loi ja kutoi kangasta. Hän oli suurenmoinen emäntä, hänen molemmat poikansa muuten ovat olleet jo kahdeksantoista vuotta Suomessa, ja toinen pojista on pappi. Koti oli todellinen mallikoti. Kaiken valokuvasimme. Valokuvasimme edelleen korvojen ja yleensä puuastioiden tekoa.

Vihdoin siirryimme erään eukon luo, kuulemma ainoan, joka pystyy tekemään kuuluisaa ja hienoa revinnäiskudosta, hän on valmistanut revinnäisiä yli kolmenkymmenen vuoden ajan. Lunastin itselleni yhden revinnäisen. Se on kuin kuviokas pitsiliina, neuloen tehty kehälle jännitetystä harvasta kankaasta. Jalointa käsityötä, lausui neiti Virkki, mitä Suomen heimon alueella pystytään valmistamaan. Tämän taidon elähdyttäminen näytti olevan neiti Virkin sydämenasia.

Meidät johdatettiin nyt Aunuksen naisten työtuvalle, jossa valmistetaan päivittäin mm. sata paria tallukkaita ja suuria määriä lasten pukuja. Tuvalla on säännöllisesti työssä kahdeksankymmentä naista ja kodeissa ahertaa samoissa merkeissä lisäksi 350.

Neiti Virkki hehkui intoa ja tarmoa. Hän perustaa paraikaa Aunuksen museota, jo tähän mennessä oli kertynyt kokoon sadoittain ikoneja, kangasmalleja, erilaisia käsipaikkoja jne.

Käydessäni aunukselaisten kodeissa olen monesti ihailut käsi- eli vuarupaikkojen päitä, ne ovat takäläisiä taideteoksia. Niihin on luotoskirjonnalla ommeltu ratsuja, kukkoja, kotkia, riikinkukkoja, ihmishahmoja, kasveja. Kuvat ovat vahvasti tyylliteltyjä. Ne eivät ole suomenheimoista perintöä. Täällä, periferiassa, vaalitaan samaa taidetta, jota arabialaiset harrastivat 1200-luvulla ja persialaiset jo 600-luvulla. Sukupolvesta sukupolveen.

Vuarupaikka on aunukselaisnaisten arvostettu kalleus ja ylpeyden esine. Se on kaikkea muuta kuin arkipyyhinliina. Se tuodaan näköksälle vain juhlien aikana. Silloin se ripustetaan käžastien viereen. Aterioitaessa vuarupaikkoja levitetään rinnan istuvien hyvien vieraiden polville. Suurissa muistajaistilaisuuksissa ladotaan vuarupaikkoja pitkälle pitopöydälle kokonainen pino. Yksi

liina ripustetaan ulos ikkunasta sillaksi vainajan kivuta mukaan pitopöytään . . . Morsiamet säilyttävät vuarupaikkoja arkuissaan. – Jo ensimmäisenä päivänä Aunuksenlinnan valloituksen jälkeen näytteli punasteleva neito Mäkriässä minulle vuarupaikkojaan.

Olen tavannut Aunuksen vanhoja mummoja, jotka kertoilevat kyönelehtien pitkistä kauppamatkoistaan Suomeen: heidän nyyttinsä olivat olleet pullollaan kirjontatöitä, pitsejä ja hienoja pellavaisia kankaita.

Maikki ja Natalia Andrejeva "terää" ompelemassa Riipuskalan kylässä v. 1943. Revinnäinen, joka kiinnitettiin vuoteen reunaan.
Kuva Tyyni Vahter, Museovirasto

Näin syntyivät mitä muodikkaimmat olkihatut Aunukselaiskodeissa.
Kuva Martti Haavio

Tyyne-Kerttu Virkki

Itä-Karjalan käsityöt

Toimiessani vv. 1941-44 Aunuksen piirin työtupa- ja kotiteollisuustarkastajana en voinut olla ihastelematta sitä taitojen rikkautta, joka avautui eteeni Aunuksen harmaitten kylien ystävällisistä pirteistä. Sanottiin, että käsityötaito kansannaisten keskuudessa oli katoamassa, mutta vielä oli toki jäljellä paljon meikäläisen silmälle uutta ja kiehtovaa, joka kutsui ottamaan selvää, oppimaan, tallentamaan ja opettamaan edelleen. Mitä raivaajan ja löytäjän työtä Maija Stenij suoritti palavasti Äänislinnan puolessa, samaa intoa minä paloin Aunuksessa.

Tutustuin esineistöön ja nimistöön, joka oli täysin uutta. Sointuvaa, ilmeikästä kieltä sain täten ohessa oppia. Niinpä käytännössä tutustuin käšastiaan, tuvan oven suussa riippuvaan herkkäliikkeiseen käšienpesuastiaan, josta kallistettiin umpinokkaa myöten vesi käsille ja siitä se valui alla olevaan jalalliseen saaviin. Puhdas pesulaite oli kauniisti muovattu savesta, sinkistä tai raudasta.

Seinästä pistävän telineen päässä riippuvan käsastian lisäksi tämän ulokkeen yli heitettyä riippui pitkä käsien pyyhe, käsipaikka, lukemattomin eri tavoin koristettu 2-3 metriä pitkä kapea kodin kaunistus, ei koskaan koristelematon, mutta pellavakankaan karkeus ja koristelun runsaus kertoi arki- ja vieraskäytöstä.

Käsipaikka saattoi olla kirjottu kangaspuissa, jolloin päädyt olivat leveästi puna- tai valkopoimintaiset, tai "njieglall", neulall koristeltu ns. revinnäisellä tai virkkaamalla paksua ketjukuviointia. Päätyreunoissa lähes aina leveät pitsit. Etupistokirjontaiset olivat nurjattomat, samanlaiset pistot molemmilla puolilla.

Käsipaikoilla oli monenlaista käyttöä. "Suuess tsupuss", isossa nurkassa, ruokapöydän yläpuolella oli ikonien paikka. Keskimäinen, suurin ja arvokain oli käsipaikalla juhlistettu, komella ja arvokkaalla. Samoin koristeltiin usein vanha peili, joka yleensä ei muuten kelvannut himmeine lasineen mihinkään. Suuret valokuvaaramitkin saivat käsipaikan.

Emännän ylpeytenä oli avatusta arkustaan ottaa vieraitten aikana käsipaikkojen käärojä ja heitellä niitä yksitellen ruokailevan väen polville. Siinäpä hienot suun ja käsien pyyhkeet, joita ei saanut säästellä eikä varoa.

Komea käsipaikka äidin käsien kannattamana piti päällään ison leivän, jolla vihiltä tuleva nuoripari otettiin kynnyksen yli miehelään. Samoin voitiin ottaa vastaan leipä-suola-seremonioin suuret valtavierahat tai mennä uudiskotiin ensikäynnille. Käsipaikka oli sekä kätevä että paljon käytetty tekstiili, jolle löytyi käyttöä häistä hautajaisiin asti.

Vaivaa ei säästetty vuoteen edusliinan, siis päiväpeitteen alta näkyvän pitsikoristelua muistuttavan revinnäisliinan luomisessa. Korkea tyynytorni toi esille tyynyliinoiden runsaat koristelut ja vuode oli peitetty usein ns. ribudjuaalalla, peitteellä, jota käytettiin myös "yökattieena". Se oli maavärein värjätyistä ohuista räsyistä kauniisti raidalliseksi kudottu. Kauniita olivat myös ruudullisiksi tai muuten kuviollisiksi kudotut ja tiheästi tilkuin koristellut peitteet ja matot. "Ribujupku", räsyhame oli todella kaunis, sekä lämmin ja ryhdikäs. Vaatetuksessa käsityötaito tuli näkyviin myös emmusten kirjailussa. "Emmusta" eli puseron tai paidan "kivijalka" oli pellavainen jatko, joka kirjottiin kangaspuissa tai käsipaikan tapaan neulalla. Se palveli alushameena ja näkyi "ferezin", leveän hameen ollessa nostettuna esiliinoiden alle, jottei töissä likaantuisi.

Lapsuudessani kävi Aunuksesta Sakkolassa ja Kannaksella monitaitoisia kauppiaita, joita kutsuttiin laukkuryssiksi. He olivat taitavia kauppiaita ja älykkäitä ihmisiä. Heidän tavaransa olivat monipuolisesti valittuja ja laatutavaraa, jotka oli hankittu kaukaa idästä ja Bysantista. Kokoelmissani näytteinä suuret mustat nyplätyt huivit sekä silkkihuvit. Vaalea nyplätty kaitaliina on ostettu Sakkolassa ja sen antoi äitipuoleni minulle.

Aunuksen työtuvan toimintaa vv. 1941–1944

Järjestettäessä paikallisten asukkaiden elämää ja toimeentuloa Itä-Karjalassa havaittiin pian tarpeelliseksi aloittaa myös ns. työtupatoimintaa niitä naisia varten, jotka eivät eri syistä voineet lähteä mihinkään raskaaseen työhön, esim. maataloustyöhön. Tällaisia olivat mm. vanhukset, suurten perheiden ja pienten lasten äidit sekä nuoret tytöt.

Toiminnan alkuunpanijana oli käsityönopettaja Maija Stenij, joka oli jo muutamia päiviä suomalaisten tulon jälkeen organisoimassa suursiivousta, lumppujen keräystä ja lajittelua. Lumppujen joukosta löydettiin taidokkaita, mutta jo lähes loppuun kulutettuja käsipaikkoja ym. karjalaisia käsitöitä.

Työtupatoiminnalle tuli siis useita päämääriä: naisväestön työllistäminen, asukkaiden vaateustilanteen parantaminen, opetustoiminta ja vihdoin käsi-työaineiston keruu.

Maija Stenij'n aloitettua työnsä kotiteollisuustarkastajana Äänislinnassa, kavailtiin samanlaista toimintaa myös Aunukseseen. Sosiaalipäällikkö Otto Korpi-jaakko Itä-KarSE:stä ryhtyi hakemaan sopivia toimihenkilöitä sinne. Kotiteollisuus- ja käsityönopettaja Tyyne-Kerttu Virkki, joka oli toiminut viimeksi Vapaan Huollon Uudenmaan läänin työtupatoiminnan järjestelytehtävissä, saatiin työtupa- ja kotiteollisuustarkastajaksi Äänislinnan ja Aunuksen piiriin. Hän perusti Aunuksen Työtuvan Aunuksen kaupunkiin 28.8.1941. Työtuvan johtajaksi tuli rouva Helmi Toivonen, ompelimon mestariksi rouva Sofi Nyrkkö, molemmat Sos.dem. Naisten Liiton työtuvalta Helsingistä. Helmi Toivonen työskenteli Aunuksessa 30.5.1942 saakka, jonka jälkeen hänen työtään jatkoi kotiteollisuusopettaja Talvikki Kosonen.

Työtuvan toiminta jakautui pian eri osastoihin.

Ompelimo

Ompelimossa ryhdyttiin ensiksi valmistamaan tallukkaita alkuasukasväestön talvijalkineiksi. Heille pidettiin ensin tallukkurssit, jonka jälkeen valmistus alkoi. Lumppukeräyksessä saatu raaka-aine lajiteltiin päällisiksi, pellavalankaa kehrättiin ja kerrattiin pohjien tikkauslangaksi. Toiset ompelivat päällisiä, toiset tikkasivat pohjia kotityönä, suutarit rei'ittivät varret ja kiinnittivät pohjat päällisiin. Ompelimossa alettiin myös ommella vaatteita. Suomesta saaduista kankaista valmistettiin sekä aikuisille että lapsille pukuja ja päällysvaatteita. Tilaustöiden tekeminen oli vilkasta. Varuskorjaamon puoli muotoutui itsestään. Ohikulkevat sotilaat toivat vaatteitaan korjattaviksi, puhdistettaviksi ja prässättäviksi. Sana tästä levisi pian ja työtä riitti.

Aunuksen työtuvalla valmistettiin tallukoita, joita opetti Sofi Nyrkkö vasemmalla, pukuja ym vaatteita, opettajina Helmi Toivonen, Talvikki Kosonen ja edessä Tyyne-Kerttu Virkki.

Kurssitoiminta

Ensimmäiset kurssit olivat paikkakuntalaisille järjestetyt tallukkurssit jalkineilanteen parantamiseksi. Kahdet tallukkurssit pidettiin myös v. 1942 Aunuksen alueen opettajille, jotta he voisivat puolestaan opettaa tallukkaiden valmistusta isommille oppilailleen.

Karjalaisten käsityötaito oli parin viime vuosikymmenen aikana päässyt pahasti ruostumaan. Jotkut vanhukset osasivat vielä perinteisiä karjalaisia käsityötapoja, nuoriso ei enää lainkaan. Tyyne-Kerttu Virkki alkoi pitää Työtuvalla nuorille tytöille revinnäiskursseja. Muutamat tytöistä oppivatkin niin taitaviksi, että he pystyivät tekemään myytäviksi suunniteltuja revinnäisliinoja, joihin aiheet saatiin vanhoista "hurtsisen rannoista", lakanan reunuksista. Tytöille opetettiin myös muita kirjontatapoja, mm. ketjuvirikkausta, jote käytettiin koristeeksi tallukkatyönä tehtyihin tohveleihin, sohvatyynyihin, kahvipannumyssyihin ja pellavaisiin kylpytakkeihin.

Ompelukurssilla tytöt valmistivat itselleen puvun.

V. 1943 pidettiin aunukselaistytöille 2 1/2 kk:n mittainen kurssi, jolla opetettiin historiaa, maantietoa, kodinhoitoa, terveydenhoitoa sekä vanhoja itäkarjalaisia käsityötapoja. Oppilaita tällä kurssilla oli 16.

Museokokoelmat

Tyyne-Kerttu Virkki alkoi Aunukseen tultuaan kartuttaa tulevan museon käsityökokoelmia. Hän kulki kylästä kylään vaihtaen käsitöitä tarpeelliseen ja tervetulleeseen lakanakankaaseen tai pukukankaisiin. Niinpä jo helluntaina 1942 pidettiin museonäyttelyn avajaiset Työtuvan kevätjuhlan yhteydessä.

Käsityökokoelman aineistosta suurimman osan muodostivat eri tavoin koristetut käspaikat eli "vuarupaikat". Kirjontatavat olivat luotoksittain ompelu, ristipistokirjonta, revinnäiskirjonta monine eri muotoineen ja ketjuvirkkauskirjonta. Suuri osa oli koristettu kangaspuissa kudotulla punapöiminnällä. Myös herkkää ja kaunista pitsipöimintää oli muutamissa käspaikoissa.

Toisena ryhmänä olivat "rätsinän" eli pellavaisen paidan helmat, joissa oli käytetty samoja koristelutapoja kuin käspaikoissakin, tosin tietenkin paljon kapeampina raitoina.

Upeat, vuoteiden koristeina olevien lakanoiden leveät revinnäisreunukset olivat todellisia käsityötaidon mestarinäytteitä.

Museokokoelmiin saatiin myös tehdaspellavaisia, revinnäis- tai ristipistokirjonnalla valmiiksi koristettuja pusero- ja paitakankaita.

Erittäin hienoa käsityötä olivat nyplätyt, suuret kolmikulmaiset päähuivit, jotka todennäköisesti olivat vanhaa luostarityötä.

Kangaspuissa kudotuista tuotteista kauneimmat olivat pellavaiset patjakan-kaat silmää hivelevine väriraitoineen. Kapeissa kangaspuissa oli kudottu myös pellavaisia pyyhinliina- ja pöytäliinakankaita yksinkertaisin nelivartisiin sidoksin. Yhdistettäessä näitä kapeita kankaita pöytäliinaksi oli joskus käytetty apuna neulottua pitsiä.

Ohuesta räsykuteesta kudotut peitteet, "ribuodjualut" olivat nekin yhdistetyt kolmesta kapeasta kankaasta. Räsynukilla värikkääksi nukitettu peite oli nimeltään "töppyodjualu". Räsykuteisia olivat karkeat työhameetkin, "ribujupkat".

Rajaseudun Ystävien Liiton toimesta järjestettiin lokakuussa 1942 itäkarjalaisten käsitöiden näyttely Ateneumiin Helsinkiin. Näyttelyssä olivat tarkastajat Maija Stenij ja Tyyne-Kerttu Virkki kertomassa yleisölle itäkarjalaisesta käsityöperinteestä ja käsitöiden tekijöistä.

Näyttely siirtyi Helsingistä myös muualle Suomeen, ollen Turussa, Tampereella, Hämeenlinnassa, Porissa, Jyväskylässä, Vaasassa ja Kuopiossa.

Näyttelyn avulla kerättiin varoja Äänislinnaan perustettavalle Emäntä- ja isäntäkoululle, joka avattiin 1.11.1942. Näyttely kiinnosti erittäin paljon sekä suurta yleisöä että ammattiväkeä, käsityö- ja museoihmisiä. Maisteri Tyyni Vahter Suomen Kansallismuseosta kävi kesällä 1943 Itä-Karjalassa

tutkimassa naisten käsitoita ym. kotiteollisuutta. Hän vieraili myös Aunuksen Työtuvalla tutustuen sinne kerättyyn käsityökokoomaan. Käsityöopettaja Aino Ollila oli samoin tutustumassa itäkarjalaisiin kirjontatapoihin. Hänen ja Maija Stenij'n yhteinen kirja Karjalan kirjonta on tämän matkan innoittama.

Tuotanto

Aivan oman lukunsa muodostivat Työtuvan tuotannollinen toiminta. Elvyttämällä vanhoja karjalaisia, hyvinkin paikallisia työtapoja ryhdyttiin valmistamaan uutta, siihen aikaan sopivaa tuotantoa. Kaikki työtavat perustuivat oman alueen perinteisiin, mitään vierasta ei sinne tuotu.

Aunuksen seudulla oli esim. olkityö ollut kauan tunnettu kotiteollisuuden haara. Työtä oli tehty muutamissa kylissä ja valmiit tuotteet oli viety Venäjälle. Taito oli 20 vuoden aikana jäänyt käyttämättä, mutta elpyi nyt uudelleen. Vanhemman polven naiset olivat vielä mestareita sekä taidossa että nopeudessa. Olkipalmikon tekoa annettiin kotityöksi viidelle naiselle, jotka sitä vielä osasivat. "Pletjoskoa", olkipalmikkoa, tuotiin Työtuvalla suurissa niipussa, joista maksu saatiin metreittäin. Palmikosta valmistettiin hattuja, kasseja, käsilaukkuja, tossuja, pyöreitä ja soikeita tabletteja, leipäkoreja, ruukunsuojuksia ym., ym.

Tavallinen olkipalmikko tehtiin joko viidestä, seitsemästä tai yhdeksästä oljesta. Koristeelliseen pykäreunaiseen palmikkoon tarvittiin neljä, pitsipalmikkoon kuusi olkea.

Silkinohut, kiiltävä haapalastu oli toinen käyttökelpoinen materiaali omalta alueelta. Siitä ryhdyttiin palmikoimaan paksua, pehmeätä palmikkoa hattuja varten.

Haapalastusta osasivat nuoret tytöt valmistaa erikoislaatuisia nukkeja ja pieniä kukkia, joita myytiin kimpuiksi sidottuina. Pienen pieniä värikkäitä krepipaperikukkia valmistettiin samoin myytäväksi.

Sekä olkea että lastua käytettiin kuteena kaitaliinakankaisiin, joita kudottiin paperilankaloimeen ja joita käytettiin ikkunaverhoinakin kangasverhojen puuttuessa.

Myyntituotantoa olivat olki- ja lastutöiden lisäksi erikokoiset revinnäisliinat, ketjuvirikkauskirjonnalla koristetut tohvelit, sohvatyynyt ym.

Mihin kaikkea tätä sitten myytiin? Omaa väkeä, Aunuksessa ja lähiseudulla asuvia ja työskenteleviä suomalaisia informoitiin järjestämällä erilaisia tilaisuuksia, esim. hatu- ja pukuesityksiä, joiden avulla myyntiartikkeleita saatiin leviämään. Pysyvästä myyntinäyttelystä Työtuvalla muodostui pian nähtävyys, jonne monet vieraatkin löysivät tiensä. Rajaseudun Ystävien Liiton edustajien käydessä Itä-Karjalassa tutustumassa mahdollisiin avustuskohte-

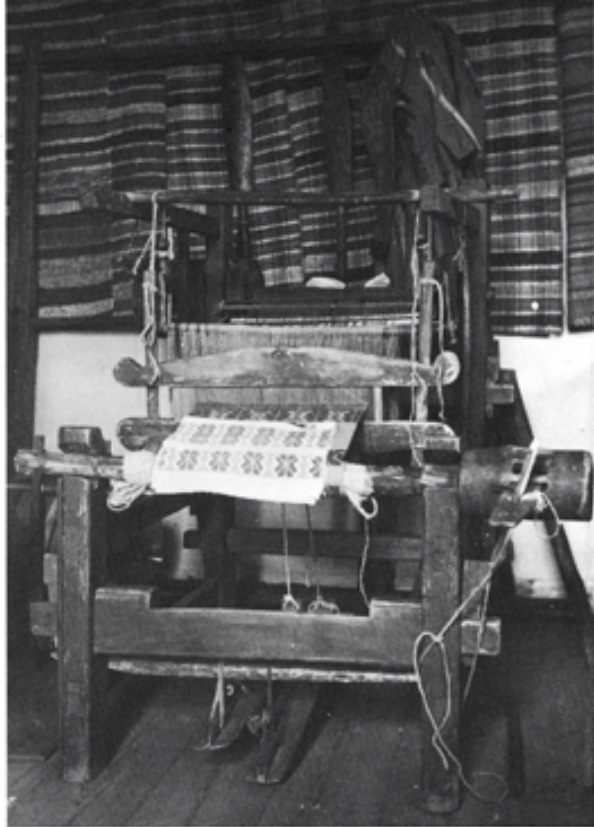
Aunuksen työtupa.
Talvikki Kosonen
kätevien tyttöjen
Niinan ja Maijan
seurassa v. 1943.

siin he löysivät Aunuksen Työtuvalla mielenkiintoisia kotiteollisuustuotteita ja järjestivät myyjäiset Helsingissä Pörssitalon pihalla. Sen jälkeen tilattiin myös Stockmannille 1000 kpl lastu- ja olkihattuja myytäväksi.

Työtuvalla toimi siis itse asiassa pieni kotiteollisuusyritys, jossa valmistettiin ja myytiin omalle alueelle tyypillisiä, omien tekijöiden valmistamia käsityötuotteita.

Työtuvan toimistossa jaettiin ja vastaanotettiin kotityöt, sieltä haettiin valmiit tilaustyöt ja perittiin niistä maksut ja siellä maksettiin työntekijöiden palkat.

Työtuvan talonmiehen tehtäviä, lämmitystä, lumitöitä ym. hoiteli antaumuksella aunukselainen "starikka" Juho Bogdanoff.

Aunuksen Käsiyömuuseumissa 100-vuotiaat kangaspuut, taustalla raidallisia räsypeittoja v. 1942.

Työtuvan yhteydessä oli Aunuksen Käsiyömuuseon esineistöä. Tässä kaunis helmikirjontainen päähine runsaine silkkinauhoineen.

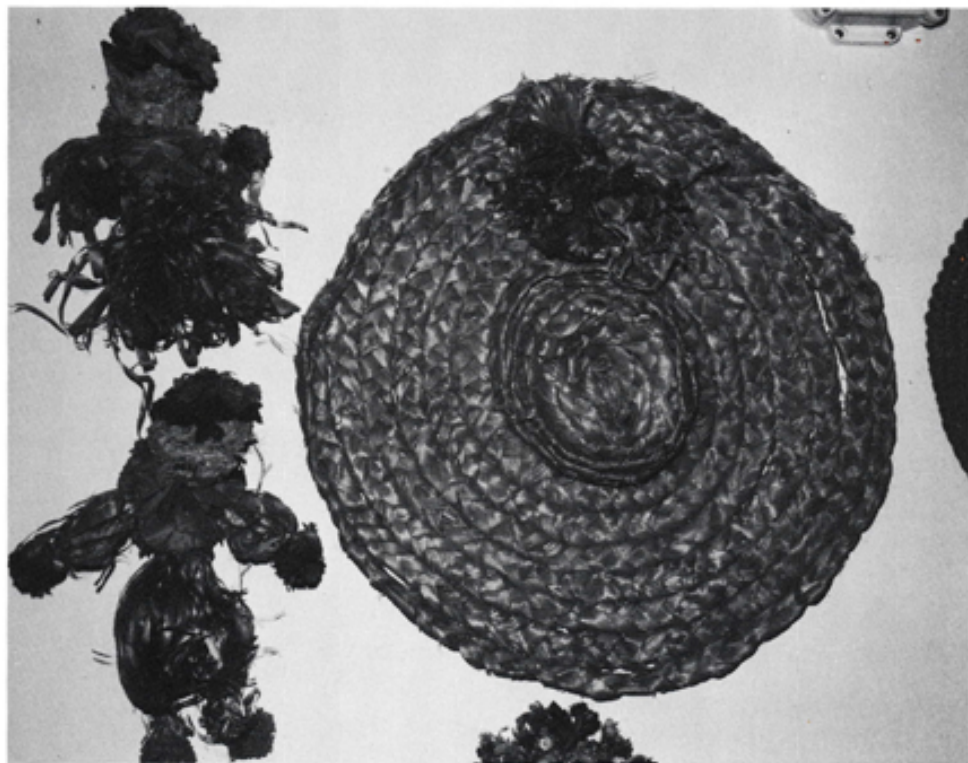
Olki- ja haapalastupalmikosta valmistettiin hattuja, opettajana Tyyne-Kerttu Virkki.

Aunuksen olkihatut

Aunukselaiset olkihatut Vokki-Virkin keväisessä hattunäyttelyssä 1982 antoivat aiheen muistuttaa mieliin olkihattujen valmistuksen alkuvaiheita Aunuksen Karjalassa.

Tämä käsiteollisuuden laji syntyi Aunuksessa viime vuosisadalla. Sen aloittajaksi mainitaan mägriäläinen talonpoika Mihail Vasiljevits Sokolov, jonka taloon muuan suomalainen talonpoika oli jättänyt olkihattunsa. Näppärä ja yritteliäs isäntä tutki tarkoin hatun valmistuksen yksityiskohdat ja teki itselleen samanlaisen. Eikä hän halunnut pitää taitoaan pelkästään itsellään, vaan tutustutti muutkin kotikylänsä asukkaat olkityöhön, josta ennen pitkää kehittyi seudulla huomattava ansiolähde. Se levisi muihinkin kyliin, mm. Jyrgilään, Kuittiseen, Sammatukseen, ja pian olkitöitä tehtiin Aunuksen kihlakunnan 46 kylässä ja lisäksi muutamissa Petroskoin kihlakunnan kylissä.

Aunuksen Työtuvalla
valmistettuja olkihattuja
v. 1943.

Valmistukseen käytettiin ruisolkia, jotka ensin liotettiin vedessä. Sen jälkeen oljet leikattiin pituussuunnassa kolmeksi neljäksi suikaleeksi ja seitsemästä tällaisesta suikaleesta punottiin nauha. Valmiit nauhat kaulattiin sileiksi ja ommeltiin sitten yhteen esineen muodon vaatimalla tavalla. Osa punoksista saatettiin värjätä ja ommeltaessa sovittaa niitä värjäämättömien olkinauhojen väliin. Myöhemmin – olkityöperinnettä elvytettäessä – valmistustekniikkaa on yksinkertaistettu: ruisoljet puhdistettiin, leikattiin pätkiksi ja liotettiin vedessä ja niistä palmikoitiin nauha.

Olkitoita tekivät pääasiassa naiset ja varhaisnuoriso. Paitsi hattuja valmistettiin laukkuja ja jalkineita sekä koristeellisia olkipäällysteisiä rasioita. Tuotteet myytiin ostoasiamiesten välityksellä paikallisilla markkinoilla sekä Pietarissa, Odessassa, Varsovassa ym. kaupungeissa, mihin niitä toimitettiin myös postitse. Yksistään vuonna 1894 Pietarissa myytiin 16 000 hattua ja 1,5 miljoonaa arsinaa olkipunoksia (hattuja varten). Aunukselaisia olkiesineitä oli näytteillä vuoden 1900 Pariisin maailmannäyttelyssä, ja tällöin Syrjän kylästä koitoisin oleva talonpoikaisnainen Matrjona Komissarova sai töistään hopeamitalin.

Lähteet:

Kosmenko, A.P.: Karjalan kansantaidetta. Karjalaisten kuvataide.
Petroskoi 1977.

Tarojeva, R.F.: Material'naja kul'tura karel. Moskova – Leningrad 1965.

Karjalaisesta käsipaikkaperinteestä

Ortodoksisten karjalaiskotien tekstiileihin on perinteisesti kuulunut pitkä, kapea pyyheliina, KÄSPAIIKKA. Sen monipuolinen rituaalinen ja juhlaikäyttö on antanut sille erityistä merkitystä muutenkin kuin käyttö- ja koriste-esineenä.

Käsipaikka on tavallisesti valmistettu kotikutoisesta pellavapalttinasta n. 30–35 cm leveäksi ja 2–2,5 m pitkäksi, mutta suurta vaihtelua on varsinkin pituuden suhteen. Liinan molemmat päät on koristettu samalla tavoin joko kirjomalla kuviot valmiille kankaalle tai koristamalla kangas jo kudottaessa. ”Käzastien” viereen ripustetuissa, arkikäyttöön tarkoitetuissa pyyheliinoissa koristelu on vaatimatonta, mutta juhlaikäpaikoissa näkee jopa 50–60 cm korkeita, upeita ”kirjoja”.

Etupistokirjonta eli luotoksittain ompelu on karjalaisilla ollut vanhastaan suosituin käsipaikkojen kirjontamenetelmä. Sitä sanottiin myös neliöompe-
luksi, ruutuompe-
luksi ja kakspuolehiseksi. Kaikki nämä nimitykset ovat tekotapaa kuvaavia viimeksi mainitun viitatessa tälle menetelmälle ominaiseen molempien puolien samanlaisuuteen, mitä käsipaikoissa pidettiin tärkeänä. Työ oli tehtävä tarkasti kankaan langat laskien. Selgiläinen N.I. Titova on kertonut haastattelijalle ”käzipaikan” teosta:

”Se on nieglalla kirjutettu. Molomilla puolilla on yhten moine. Nieglalla kirjutettu, šanottii. Ne lujettii langat, pidi se lugie, štobi olis kaikkia rovno langoa, näin päin i näin päin. Šie nieglan ku piässät, langan lujet, toaš toižed lujet, toaš pissät.”

Etupistokirjonnan yhteydessä karjalaiset ovat käyttäneet vain punaista kirjontalankaa valkealle pohjalle. Kuvioaiheet ovat usein geometrisia sommitelmia, joihin sisältyy monia perinteisiä, alkuaan symbolisia ornamentteja. Mutta paljon on käytetty myös kasviaiheita, joko luonnosta otettuja, yksinkertaisia, tyylieltyjä havupuuaiheita tai mielikuvituksellisia elämänpuita, joiden ohessa esiintyy usein lintuja joko puun molemmille puolille sijoitetuina tai oksilla istumassa tai riveinä keskuskuvion ylä- ja alapuolella. Arkaistiset ratsastaja-aiheet ja naisfiguurit ovat Itä-Karjalassa keskittyneet lähinnä alueen eteläosaan, Suomen puolella niitä on esiintynyt Raja- ja Pohjois-Karjalan käsipaikoissa. Kaksoislinnut ja -hevokset ovat vanhoja suomalaisurgilaisessa kansantaiteessa esiintyviä aiheita, joskin niitä kuten muitakin aiheita tavataan myös muilla kansoilla. Monet vanhat kirjontakuviot ovat yhteisiä kaikille karjalaisryhmille ja esiintyvät myös pohjoisvenäläisessä kirjonnassa.

Revinnäiskäspaikat ovat yleensä kokonaan valkeita, sillä koristeellisuus c niissä saavutettu reikien avulla. Karjalaiset nimittävät tätä tekniikkaa nyhennäisompeluksi.

"Näin, kolme ku nyhimmä näin päin, näin on kudiet kolme, kolme jeäy välii, toaš kolme nyhimmä i niin kai, kresti lienou. Näissä on kolme langoa, a siidä sillä nieglalla luotellaa, a siidä toaš järiellä langalla loajitaa, nyhitty käzipaikka."

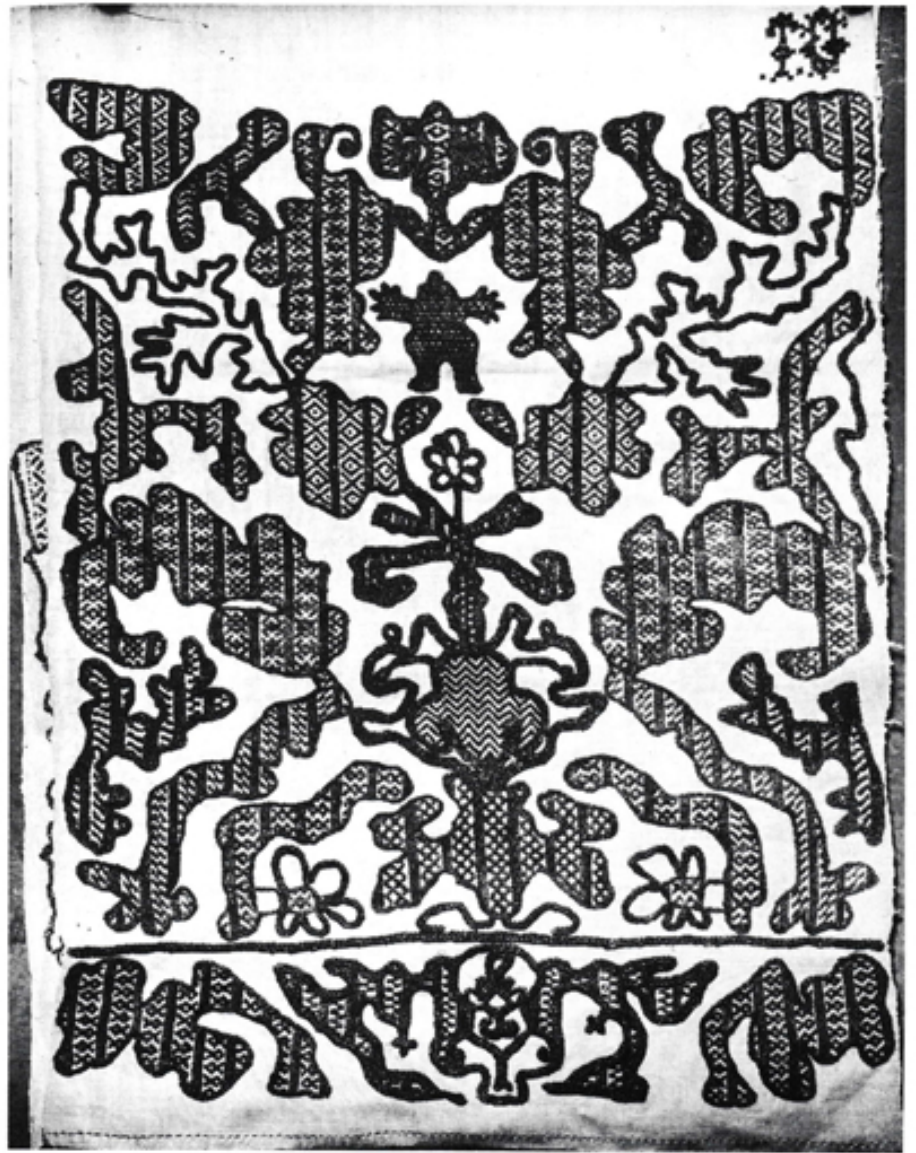
Tällä tavoin siis loimien ja kuteiden nyhtämisen jälkeen ristikko vahvistettiin ja siihen sitten paksummalla langalla ommeltiin kuviot. Paitsi geometrisia aiheita tällä menetelmällä on tehty kasvisommitelmia, riikinkukkoja, leijonia, kaksoiskotkia ym. itämaisia ja bysanttilaisperäisiä aiheita. Etenkin komeita vuoteenreunuksia eli "hurstisenrantoja", mutta toisinaan käspaikkojakin koristettiin myös siten, että kuviot ommeltiin harvaksi kudotulle pohjalle, jolloin säästyi sekä työtä että lankaa. Tämä taito osattiin suppealla alueella Aunuksen Riipuskalassa, ja salaisuutta varjeltiin tarkoin.

1800-luvun lopulla levisi käsityökeskusten kautta uusi revinnäislaji, jossa kankaalle piirretty kuvio ensin reunustettiin ketjuvirkkauksella. Tausta nyhettiin ääriviivaa myöten verkkomaiseksi ja vahvistettiin, jolloin ehjäksi jätetty kuvio (usein länsivaikutteinen kukka-aihe) kohosi siitä reliefinomaisesti. Sitä saatettiin vielä tehostaa erilaisin valkealla langalla ommelluin pistoin.

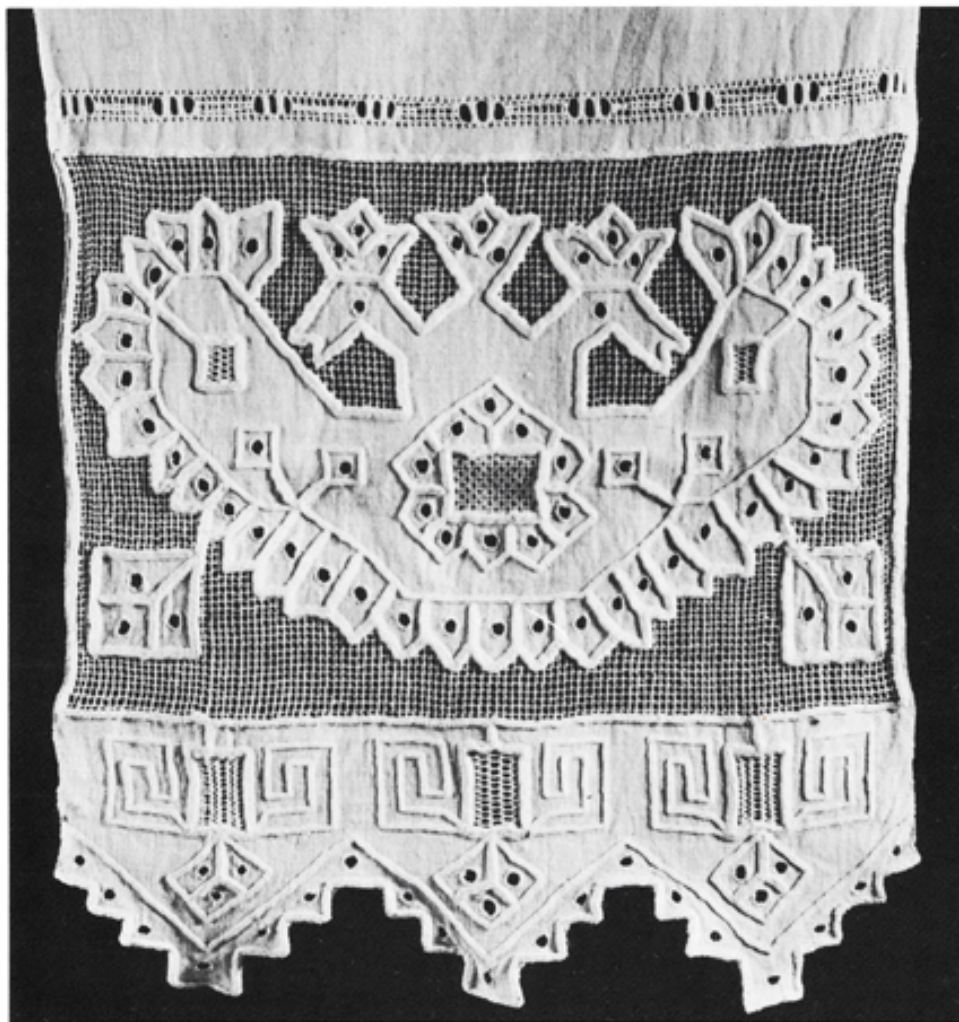
Revinnäiskäspaikat olivat monesti ammattilaisten tekemiä. Ns. "Aunuksen mummot", jotka kävivät Suomessa saakka käsitöitä myymässä, pitivät nykyteissään myös valkeita, kauniita revinnäistöitä, joiden joukossa oli myös nunnien valmistamia.

Ristipisto on melko myöhäinen ja karjalaisten käspaikoissa harvinainen laji, vaikka sitä on käytetty paljon muuhun kirjontaan, varsinkin Aunuksessa. Käspaikoissa sen haittana on selvästi erottuva nurja puoli. Aluksi tällä menetelmällä kirjottiin langat laskien geometrisia ja muita perinteisiä aiheita. Myöhemmin, viime vuosisadan loppupuolella, tuli kaupunkilaisvaikutteena kanavakangas ja sen mukana mallikirjojen kukkaköynnökset ja halpojen painotuotteiden kuvat. Karjalaiset pitäytyivät kuitenkin tämänkin menetelmän yhteydessä vanhaan väritykseen: punaisella langalla valkealle palttinalle.

Ketjuvirkkaus levisi karjalaisille venäläisten välityksellä. Aluksi se oli vain ammattikirjojen käytössä, mutta viime vuosisadan vaihteessa jo suurella osalla maalaisväestöä. Välttämättömänä apuvälineenä tämän menetelmän yhteydessä oli ompelukehys, jota venäläiset sanoivat tamburaksi. Kirjonnassa tarvittavaa koukkua he nimittivät tambura-neulaksi (tamburnaja igla). Tampuraksi tätä välinettä nimittävät karjalaisetkin, mutta puhuvat myös "koukkusella ompelusta".

Koukkus- ja poimintaompe-
lulla koristettu käspaikan
pää. Virvittäin ompelua,
reunustettu ketjuvirkkauk-
sella.

Ketjuvirkkauksella reunustettuja kuvioaiheita revin-
näispohjaisissa käsipaikan
päissä.

Vanhoja käsipaikkoja tarkastellessa näkee, miten ketjukirjonnalla on aluksi pyritty kuvaamaan perinteisiä kuoseja. Menetelmä luontuu kuitenkin verrattoman paljon paremmin pyöreisiin muotoihin, ja niinpä sen ominta aluetta ovat koukeroiset, rönsyilevät kukka-aiheet. Venäläiset ovat käyttäneet useitakin kirkkaita värejä karjalaisten tyytyessä jälleen yksinkertaiseen väritykseen: joko punaisella valkealle tai valkealla punaiselle puuvillakankaalle eli "kumakulle", joka sitten liitettiin käsipaikan päihin.

Toisinaan käsipaikan päihin ommeltiin pala punaista puuvillakangasta, joka tässä on rikkaasti koristettu ketjuvirkkauksella ja pohjaompelella.

Toisinaan ketjuvirkkaustyötä on täydennetty täyttämällä kuviot osittain tai kokonaan virvittain ompelulla, joka muistuttaa poimintakudontaa. Tätä karjalaiset sanoivat "poimendaloaduh" ompeluksi.

Viime vuosisadan lopulla kangaspuissa kuviointi alkoi syrjäyttää ompelukirjontaa käsipaikoissa. Poimintakudonnassa koristeluun käytetty kudelanka oli lähes aina punaista, mistä nimi punapoiminta. Kauniiden geometrinen koristeusien määrä näyttää ehtymättömältä. Työ vaatii taitoa ja tarkkaa suunnittelua. Mutta ensin oli kangas luotava seinän puuvaaroihin:

"Ka enzistää nämä langad näin šeinillä panemma, hyppelämä šeinie myö, langoja sii, äijägö meilä pidau. Ne ku panemma, šiidä panemma siihi jo stoavuu kunna kuvomma šen, keärimmä šillä tuurikalla, näin keärimmä, se ne langat. A potom nämä langat toaš keämitteä keämin kohalla – ne loadie keämižet. Šiidä panemma šukkulažee ne keämižet tämän piduhuot."

Sitten kudottiin, "poimettiin", jopa kymmeniä "laššoja" käyttäen. Tarkkana piti olla, sillä pienikin virhe saattoi aiheuttaa koko kuvion vääristymisen. Toisaalta, jos näin kävi, voitiin lohduttautua sillä, ettei mikään ihmisen tekemä ole virheetöntä. – Tämän menetelmän etuna oli, että kaunis, molemmilta puoliltaan näytettäväksi kelpaava käsipaikka oli valmis heti, kun se irrotettiin kangaspuista ja päät huoliteltiin.

Aunukselaisessa käspai-
kassa kuviot on täytetty
"piomendaloaduh" eli
virvittain ompelulla.
Kuva Museovirasto

Pitsipointa on harvinainen koristelutapa. Vielä harvinaisempi on tällä menetelmällä aikaansaatu esittävä kuvioaihe. Aunus, Jeroilan kylä.
Kuva Museovirasto – Tyyni Vahter.

Sama etu oli toisellakin pointtalajilla, pitsipoininnalla, jota kansanomaisesti nimitettiin "valkealla langalla poimimiseksi". Tämä oli harvinainen menetelmä, jolla saatiin aikaan valkea, jossain määrin revinnäistä muistuttava kuviointi. Tavallisesti kudottiin 3–5 kapeaa koristeraitaa, mutta on esimerkkejä myös figuratiivisten aiheiden kuvaamisesta pitsipoininnalla. Käspaikkoja valmistettiin tällä menetelmällä ainakin Aunuksenlinnan liepeillä ja Raja-Karjalassa. Koko taito oli vähällä joutua unohduksiin, mutta elvytettiin uudelleen 1940-luvulla suomalaisten käsityön asiantuntijoiden Maija Stenij'n ja Tyynne-Kerttu Virkin toimesta.

Muitakin kirjonta- ja kudontalajeja käspaikkojen koristamisessa on käytetty ja eri menetelmiä on voitu myös yhdistellä keskenään. Eräs koristelutapa, jota Suomen puoleisessa Karjalassa ei liene käspaikoissa käytetty lainkaan, on väripainanta. Siinä kuvioinnin helppous on viety mahdollisimman pitkälle. Sukulaiskansamme syrjäänit, joilla kankaanpainanta oli hyvin kehittyntä, koristivat tällä tavoin pyyheliinoiden päitä. Siellä ammattimaiset painajat kulkivat talosta taloon väreineen ja laattoineen ja painoivat emäntien ja tyttären kankaisiin kukkoja, kukkia ja viininoksia. Samanlaisia aiheita näyttää olleen myös Itä-Karjalan kankaanpainajilla. Laatat ovat ilmeisesti venäläisten tekemiä päättäen niissä usein esiintyvistä "na pamjat" (= muistoksi). Kansallismuseon esineluetteluun merkityn tiedon mukaan Lotinapellon Kingievassa asui viime vuosisadan lopulla "rikas muzikka, joka poikineen painoi tällaisia. Monen virstan takaa tuotiin hänelle painettaviksi."

Käspaikkojen päät on tavallisesti huoliteltu kapealla päärmeellä ja reikäommelrivillä, mutta usein on koristeena myös pitsi, joka voi olla nytytinkipitsi, puikoilla "nieglottu", "koukkusella" virkattu tai revinnäispitsi. Toisinaan käspaikassa näkee ostopitsinkin ja kankaaseen upotettuna kaistaleen punaista ostokangasta, "kumakkua". Suomen- ja Itä-Karjalan käspaikoissa tällaiset lisäkaistat ovat kuitenkin melko harvinaisia, sen sijaan eteläiset heimosisaret Inkerissä ja Tverin Karjalassa ovat käyttäneet niitä runsaammin, mikä johtuu venäläisestä vaikutuksesta ja ehkä siitäkin, että heidän alueillaan näitä lisäkkeitä on ollut helpommin saatavissa.

Käspaikkoja oli karjalaisissa talouksissa ennen vanhaan runsaasti, jopa useita kymmeniä, vaikka määrät tietenkin vaihtelivat varallisuuden mukaan. Niitä säilytettiin huolella ja vaikka uusia tehtiin ja hankittiin ostamalla, vanhoja pidettiin kuitenkin suuressa arvossa ja pyrittiin siirtämään sukupolvelta toiselle. Uusiin käspaikkoihin kirjoitettiin mielellään vanhoja perinteisiä kuvioaiheita, jotka täten vähän mukailtuina säilyivät vuosisatoja. Kuvioaiheiden säilymistä edisti myös esineiden kultillinen käyttö. Käspaikoilla oli osansa ihmiselämän kaikissa tärkeissä vaiheissa syntymästä aina hautaus- ja muistajaismenoihin asti.

Pian syntymänsä jälkeen lapsi saattoi saada ensimmäisen käspaikkansa, kun joku sukulainen tai naapuri toi äidille "rotinoita" käspaikkaan käärittyinä. Kun synnytyksessä avustaneen "poapon" velvollisuudet kodissa päättyivät, oli hänet palkittava hyvin. Tavallisesti annettiin hamekangas, paita tai käspaikka, miten vain varat sallivat. Venäläisiin tapoihin kuului tässä vaiheessa äidin ja "poapon" yhteinen rituaalinen käsienspesu, jollaisesta on tietoja myös Vienan Karjalasta. Kädet pestiin kyynärpäitä myöten "muilalla" (= saippualla) ja ruotsinsuolalla (= Suomesta ostetulla suolalla). – "Ta valkiella käspaikalla pyyhittiin."

Jo vähän toisella kymmenellä ollessaan tyttöjen piti opetella käsitöitä tekemään, jotta vaatetyynyriin tai lippaisiin kertyisi riittävästi pito- ja liinavaatteita. Karjalaisen morsiamen kappioihin kuului myös käsipaikkoja, ja Seesjärven seudulla 1973 tehdyn haastattelun mukaan yhä vielä kuuluu:

"A hoš ei kellä äijeä polotentsoa (= käsipaikkaa), ni kaksi pidi -- dai nyttien vielä meilä Karjalassa on še mooda: ken miehellä männöy -- obezaatelno (= ehdottomasti) pidau kaksi polotentsoa tuou."

Monivaiheisissa karjalaisissa kosinta- ja häämenoissa käsipaikat ovat muutenkin näytelleet tärkeätä osaa. Kosijoiden tullessa työllä oli käsipaikat varattuna ainakin puhemiehelle ja sulhaselle. Vienassa oli tapana sitoa käsipaikka "patvaskalle" (= puhemies, häämenojen ohjaaja) vyötäisille, Aunuksessa ja Raja-Karjalassa olan yli marsalkannauhan tapaan. Sulhanen sai viimeistään juhlallisen kädenlyönnin, "kiäniskendän", aikana morsiamen itsensä tekemän erityisen pitkän ja kauniin käsipaikan. Vähemmän koristeellisia jaettiin häiden muille "toimihenkilöille", jotka kantoivat niitä asemansa tunnuksina koko häämenojen ajan.

Morsiamen oli myös varustauduttava jakamaan lahjoja häiden aikana. Itä-Karjalassa oli olennainen ero Vienan ja Aunuksen välillä sulhasen suvun lahjomisessa. Aunuksessa sovittiin sukujen kesken lahjojen määrästä etukäteen, mutta vienalaisissa häissä morsiamen piti lahjoa koko suku. Eli kuten Moarie Karhunen on muistellut Virtarannalle:

"Niin paljon kun on sulhaskansaa, niin monta paikkaa tuopi ta panou luualla, tuopi stolalla heittäy morsiemmem moamo."

Tulohäissä sulhasen kotona morsiamen myötäjäiskäsipaikat pantiin näytteille.

"Svoadba-ajaksi riputetaa seinällä käzipaikkaa, kellä ollou kakšikymmendä, kellä hoš kymmenen, kai voarnie myö riputetaa, ne on pridanoi."

Etukäteen oli seiniin lyöty naulat.

"Noagloa ajetaa jo valmeheksi ženihhan talossa, što moržein tuou kai noaglat täyvvet käzipaikkaa."

Tämän "näyttelyn" perusteella arvosteltiin morsiamen taitoja ja varallisuutta. Kylän tytöt menivät oikein "lekahuttamaa", mutta siitä seurasi "rangaistus": "A siidä männää miehet šuuda andamaa. ."

Käsipaikoin koristettiin hääkulkuetta, kuljettiinpa sitten hevosilla tai veneillä, ja käsipaikkaan käärittyinä vietiin nuorenparin leivät ja morsiamen opresa uuteen kotiin. Vielä häiden jälkeenkin "neveskän" piti antaa lahjoja erilaisen taloustöiden yhteydessä. Moarie Karhunen Vienan Kontokista kertoo, että "lypsinsaikat, avoamet, vassantyyvet (lakaistessa) ta kaikki piti enneil lahjuo, käsipaikka situo".

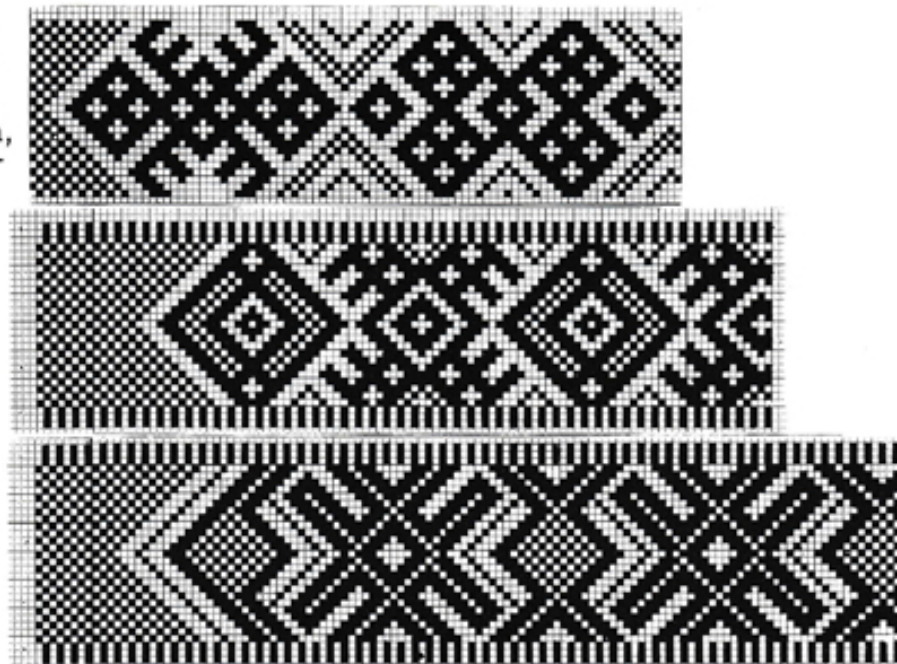
Väripainannalla
koristettuja
käspaikkoja
Soutjärveltä.
Kuva Museovirasto

Joillakin seuduilla Karjalassa on ollut tapana kuolemantapauksen sattuessa asettaa käspaikka ikkunasta ulos riippumaan. Siinä se on tiedottanut tapahtumasta ulkopuolisille, mutta sillä on selitetty olevan muitakin tehtäviä. Toisinaan on asetettu esille vesivati, jotta sielu siinä peseydyttyään kuivautuisi käspaikkaan. Käspaikkaa on pidetty myös "pokoiniekan" kulkutienä, pellavaisina portaina tämän maailman ja tuonilmaisen välillä, ja sellaisena se sai olla esillä koko kuusiviikkoisen "sielunajan". Käspaikka saatettiin myös panna vainajan mukaan arkkuun ja sellainen voitiin sitoa luokkiliinaksi hevosen luokkiin tai veneen kokkaan "grobua" kalmismaalle kuljetettaessa. Jos kalmisto oli lähellä, arkku kannettiin sinne käspaikoilla, joilla se myös laskettiin maan poveen. Nämä "heitäntäpalttinat" lahjoitettiin sitten papille, kantajille tai köyhille. – Vieläkin jotkut Seesjärven karjalaiset säilyttävät käspaikkoja omaa hautaanlaskuaan varten:

"Kuolen, niin grobua heittiässä nellä käzipaikkua on.
Niin engo ni pie, ni vielä ollaa uuvet. On kuvat."

Muistajaisissa ja vainajainjuhlissa käspaikat olivat esillä juhlahuonetta koristamassa, vieraiden käytössä ruokaliinoina ja sukulaisten mukanaan tuomat liinat siunausta saamassa.

Punapoiminta antoi ehtymättömät mahdollisuudet geometristen kuvioaiheiden sommitteluun silloin, kun käsipaikka koristettiin jo kudontavaiheessa.

Omaisten haudoille on viety tuulipaikkoja, jotka useinkaan eivät ole varsinaisia käsipaikkoja, vaan kapeita valkeita kangassuikaleita, "pokoiniekan käsipaikkoja". Niitä näkee vieläkin Neuvosto-Karjalassa kalmismailla. A.T. Ullijeva Sellinkylästä kertoo, miten

"Kladbiščalla polotentsoa panna. Mie vein mamalle, konža kuoli, ni vein polotentsan. Niin poamettiksi (= muistoksi), što ana hänellä on poametti, ijän loadi polotentsoja dani kažvatti meidä. ."

Käsipaikkoja on käytetty myös kirkollisissa toimituksissa, ja hartaat ortodoksit ovat lahjoittaneet niitä pyhäkköihin ikoneja somistamaan. Monessa ortodoksisessa kodissa käsipaikka vieläkin kehystää ikonia suurtsupussa. Se kertoo siinä tekijänsä käsityötaidosta, mutta myös karjalaisille ominaisesta perinteiden kunnioittamisesta.

Kirjallisuutta:

Lukkarinen, Annikki: Käsipaikka. – Helsingin yliopiston kansatieteen laitoksen tutkimuksia 10. Helsinki 1982.

Materialnaja kultura i dekorativno-prikladnoje iskusstvo segozerskih karel konca XIX – načala XX veka, (R.F. Nikolskaja, A.P. Kosmenko). Leningrad 1981.

Virtaranta, Pertti: Vianan kansa muistelee. Porvoo 1958.

Käspaikka voitti Italiassa

Premio internazionale ASIAGON d'arte filatelica -palkinto on myönnetty Italiassa suomalaiselle postimerkille, "Käspaikka", jonka kuva-aiheena on karjalainen juhlapyyhe.

Postimerkin on suunnitellut taiteilija Pentti Rahikka. Merkki on laskettu liikenteeseen huhtikuussa 1983 ja sen postimerkkiarvo on 6,-. Asiago-palkinnon myöntää vuosittain taiteilijoista ja postimerkkeily-asiantuntijoista koottu kansainvälinen jury. Palkinto luovutettiin 19. heinäkuuta Asiagon kaupungintalossa järjestetyssä tilaisuudessa, jossa posti- ja telelaitosta edusti Suomen Milanon pääkonsuli.

Virkki-Käsityö- museon näkymiä

Eri työtavoin
valmistettuja
käspaikkoja
Aunuksesta.

Vuoden 1900 näytteitä
liinavaatteiden nimikoi-
misesta ja koristelusta.

Valokuvat Aaro Asikainen

Yleiskuva Virkki-Käsityömuuseon Aunuksen osastosta. Katon rajassa raidallisia patja- ja hamekankaita, taustalla eri työtavoilla valmistettuja käsipaikkoja. Pöydän reunassa "hurstinranta" eli vuoteen peitteen koristeena valmistettu suuritoinen revinnäinen aunukselaiseen tapaan. Kangas on kudottu harvaksi, josta ei enää tarvitse repiä lankoja, vain reunoihin on kudottu tiheä palttina, johon kiinnitetään peitteen alle jäävä kangas. – Aunuksen Riipuskalan kylässä valmistettu. Laatikkopenkit puuleikkauksineen on suunnitellut Eino Kerminen ja Tyyne-Kerttu Virkki. Sohvilla ketjuvirkkauksella vanhan pohjalta tehty sohva-tyyny, toteutettu Aunuksen Työtuvalla. – Tyyne-Kerttu Virkki.

Olki- ja lastuhattuja, laukkuja (1942). Kalakontti; vuosisadan vaihteen taitava näyte tuohityöstä Aunuksessa, värttinäpuu (kuosali) pellavakuontaloineen, lastukukkia. – Revinnäisellä koristettu pusero, rätsinähame, punapointintaa hameen helmassa.

Antamisen iloa karjalaisessa pirtissä

Jatkosodan aikana olin opettajana Itä-Karjalassa vehmaitten vaarojen ympäröimässä kylässä, joka sekin oli korkean vaaran laella. Kyläni oli linnuntietä vain viidentoista kilometrin päässä vanhalta rajaltamme. Lähtöpäätökseni sinne tein isävainajani, innokkaan karelianistin kehoituksesta. Kuinka kiitollisena häntä muistelenkaan, sillä sain siellä elää erään rikkaimmista elämäni vaiheista, vaikka sodan läheisyys ja sen kauheus olivat ilmielävästi läsnä. Mutta myös Karjalan kuldakägösed värjittivät jokapäiväistä elämää sekä kuvannollisesti että tosiasiallisesti.

En ollut vain opettajana noitten heimomme vilkkaimpien edustajien, herkästi iloa ja surua ilmentävien lasten parissa, olin myös oppilaana elämäntutkimuksessa, jonka opettajina olivat lukutaidottomat kansannaiset ja -miehet. Heidän viisautensa pohjautui niihin kokemuksiin, jotka ankan elämän lait rajan lapselle antaa. He jättivät minuun unohtumattoman jäljen, joka pysyy sisälläni myös jatkuvana ikävänä. Niin Karjalan lapsi kuin olinkin, minä vasta siellä ”synnyin” karjalaiseksi. Olin kasvanut hyvässä uskonnollisessa ortodoksikodissa, mutta vasta siellä noiden lukutaidottomien uskovaisten ansiosta löysin oman Kirkkoni. Siellä näin, mitä on pyyteetön lähimmäisen rakkaus ja mitä antamisen ilo.

Kerron eräästä sairaasta Maria-äidistä, jolla oli neljä lasta, kolme vanhinta kävi kouluamme, mies oli sodassa eikä yhteyttä häneen enää ollut. Pikkaraisessa karjalaisessa hirsitupasessa he asuivat, äiti kävi voimiensa salliessa metsätöissä, lapset hoitivat kotiaskareet ja lehmän. Joskus tuotiin pieninkin lapsi kouluun, kun ei ollut kenen kanssa olisi voinut jättää ja ihmetellä piti pienokaisen hiljaista touhuilua ja viihtymistä. Kaikki lapset menestyivät hyvin koulussa, olivat hyväkäyttöisiä ja mainioita esiintymään lausujina, laulajina ja näyttelijöinä. Kaksi heistä oli kahdenkymmenen oppilaan joukossa, kun tulimme lottien vieraiksi Helsinkiin.

Eräänä päivänä Pekka-poika kysyi koulun päätyttyä, voisinko tulla heille kylään, kun maamo pyysi. Kylässä käyntihän oli eräs olennainen osa koulutyötämme, joten sanoin tulevani mielelläni, mutta vasta myöhemmin, koska minulla oli kotitöitä. Lumista tietä pikkumökkiä lähestyessäni näin ikkunasta hyvin heikon valonkajastuksen ja arvasin, ettei sinnekään oltu saatu hankituksi lamppuöljyä. Se oli meille opettajillekin kiven takana.

Avasin tuvan oven ja mitä näinkään heikossa päreen valossa: olkipatjat, postelit, oli levitetty vierekkäin lattialle, siis vuoteet oli sijattu, ja niillä koko perhe polvillaan ikoninurkkaan kääntyneinä iltarukouksessa. Jäin hiljaa seisomaan ovensuuhun ja mikä hämmästyttävää, kukaan ei kääntynyt katsomaan tulijaa. Ihailin Maria-äidin kasvatustapaa. Lapset sanoivat sitten hyvän-

Maria-äidin
käspaikka
koristaa
nyt kotini
ikoninurkkaa,
kotialttariani.

Kuva
Matias Uusikylä

yön toivotuksensa ja "vierivät muate". Ei yritettykään jäädä kuuntelemaan, mitä maamo ja opettaja pagistih. Hiljaisella rauhallisella äänellä Maria pakisi, kiitteli koulua ja opettajia, kyseli lasten menestymistä, kertoi huolistaankin. Tuleekohan mies milloinkaan enää kotiin, miten saisi leivän riittämään, kun hän itse ei ole terve, mutta tämän tästään teki Maria ristinmerkin ja huokasi: Jumal auttakkah meidy! Ihmettelin sitä, että vaikka puutetta mökissä koettiin paljonkin, Maria ei pyytänyt mitään. Sen sijaan hän antoi jotain.

Teepöytämme kohdalla oli seinällä täysin himmeä kehystetty peili, joka karjalaiseen tapaan oli koristettu käspaikalla, pitkällä pyyheliinalla. Koskettelin sen hienolla revinnästyöllä kirjailtuja päitä ja ihastelin: Voi min tšoma käspaikku!, jolloin Maria iloisena: Ongon tšoma, ka sid se on sinun! Minä kieltäydyin ehdottomasti ottamasta sitä vastaan ja selitin, että se on arvokkain esine hänen kodissaan ja se maksaa hyvin paljon. Maria taas väitti, ettei hän parempaan paikkaan voisi sitä antaa kuin minulle eikä hän kiistamme lopussa suostunut ottamaan tarjoamaani rahaakaan. En minäkään ottanut lahjaa vastaan ja niin lähdin vieraanvaraisesta kyläpaikasta kotiin. Aamulla Pekka-poika kuletti käspaikan luokkaan: Maamo työndi, ota vai opettaj! – Uskon että eräs totuus piti Marian kohdalla paikkansa "Iloista antajaa Jumala rakastaa".

Aunuksenlinnan Saaren kirkko, jossa pidettiin luterilaiset jumalanpalvelukset. Täällä kirkon sivuhuoneessa aloitettiin käsityöalan opetustyö, revinnäiskurssit tammikuussa 1944 Tyyne-Kerttu Virkin opastuksella. Kuvat Eero Laaksovirta

Matti Vironmäki Muistelen elämää Aunuksessa

Poikkeukselliset olot ja vaikean ajan tapahtumat neljä vuosikymmentä sitten tuskin koskaan kokonaan unohtuvat mukanaeläneiden mielistä. Silloin sekä varsinaisilla sotarintamilla että myös muissa tehtävissä vaadittiin voimien jännittämistä usein äärimmilleen. Näin oli myös laita niiden satojen miesten ja naisten kohdalla, jotka joutuivat toimimaan Päämajan komentamina Itä-Karjalan Sotilashallinnon palveluksessa. Tähän joukkoon Aunuksen maille siirrettiin tämän kirjoittajakin vuoden 1941 lopussa, jolloin yksikköimme Kev.Os. 7 Kivennavalla hajoitettiin.

Aunuksenlinna saavuin tammikuun alkupäivinä 1942 yhdessä sotilashallinnon kansanopetustyöhön kutsutun vaimoni kanssa. Määräykseni oli toimia Aunuksen alue-esikunnan sotilaspappina, jossa tehtävässä piti huolehtia sekä sotilashallinnon henkilöstön että myös paikallisen aunukselaisen, luterilaisiksi ilmoittautuvan väestön hengellisestä hullosta. Kun toiminta-alueeni oli varsin laaja, jouduin liikkumaan paljon ja tapasin aunukselaisia runsaasti.

Vonkalan (ent. Budjennyn) kolhoosin talkooväkeä maatalouspäällikkö agronomi Olavi Häyryn komennuksella v. 1942. Työtuvalta mm. Lotta Ring, Talvikki Kosonen, Tyyne-Kerttu Virkki, Sofi Nyrkkö, Helmi Toivonen.

Alusta lähtien suurena apuna työssäni olivat alue-esikunnan ja varsinkin sen valistustoimiston upseerit ja muut henkilöt sekä alueen sotilashallinnon alaiset kansakoulunopettajat. Myös monia muita eri yksiköiden henkilöitä olen aina kiittolisena muistellut. Me siellä toimineet suomalaiset olimme kaikki kuin yhtä suurta perhettä ja työskentelimme kukin koulutuksemme mukaisissa tehtävissä hyvässä yhteishengessä aunukselaisten lähimmäistemme auttamiseksi. Meistä tuskin kenelläkään oli koskaan edes ajatuksissa valloittajan mieli, vaan me uskoimme olevamme "puhtain aseain oikean asian puolesta" palvelemissa heimoveljiämme ja -sisariamme.

Pian Aunuksen lakeuksille tultuani kävin tervehtimässä armeijakunnan pappaja. Heidän majapaikkansa portinpieleessä oli suurikokoinen lautalevy, johon oli maalattu sanat "Aunuksen pappila". Pappisveljet Väinö Reunanen ja Eero Hälvä sanoivat taulun kuuluvan nyt minulle. Otin sen ja kiinnitin oman asuntoini porttiin Karl Marksinkin kadun varrella. Jonkin ajan perästä huomasin, että erään toisen talon seinään oli ilmaantunut ortodoksisen sotilaspapin myös puinen levy, johon oli tekstattu "Aunuksen oikia pappila". Talossa majailleet ja toimineet ortodoksisveljet olivat mukavia poikia, joiden kanssa ei ollut hankaluuksia. Tosin emme kovin paljon joutuneetkaan tekemisiin keskenämme, sillä kummallekin kirkkokunnalle oli annettu selvät ohjeet, miten pitää toimia. Me joskus huumorin välke silmäkulmassa sovimme, että kilpalaulantaa emme harjoita, vaan kukin tekee työtänsä oman vakaumuksensa mukaisesti välttämättä "uskonsodan" mentaliteettia.

Mainitut armeijakunnan papit olivat jo syyskuusta lähtien olleet Aunuksessa ja saaneet alulle luterilaiseen seurakuntaelämään kuuluvia asioita. He olivat mm. kutsuneet lapsia pyhäkouluun ja hankkineet kirkon luterilaisia jumalanpalveluksia varten. Kirkko oli alkujaan ortodoksiseksi kirkoksi rakennettu, mutta otettu vuosia aikaisemmin punaklubin käyttöön. Tämä rappeutunut, kivinen ns. Saaren kirkko saatiin suomalaisten pioneerisotilaiden ja utterien lottien yhteisin ponnisteluin talkoovoimin puhdistetuksi ja kunnostetuksi sellaiseksi, että siinä voitiin kokoontua. Pitkät ajat kirkko oli mahdollisimman karu. Alttarina ja puhujanpaikkana oli näyttämölle asetettu yksinkertainen pöytä. Kirkkomaisuudesta todistamassa oli näyttämön taustalle seinälle naulattu ja kuusenhavuin verhottu puuristi. Viimemainittu sitten huhtikuussa 1942 vaihdettiin kauniiseen Kanta-Suomesta lahjaksi saatuun alttaritauluun, joka esitti suomalaisen maisemaan sijoitettua Vapahtajaa kutsu-massa luokseen kaikkia työtätekeviä ja raskautettuja. Alttaritaulun lisäksi saatiin kirkkoon muutakin kirkollista: alttarivaatteita, messukasukka, kynttelikköjä, kattokruunu, kastemalja ym. Nämä lahjat oli hankkinut kansanedustaja J.W. Wainio. Urkuharmooni tuli myös lahjana Helsingin Seuratupa-yhdistykseltä samana kevättalvena.

Saaren kirkossa sen kylmyydestä ja karuudesta huolimatta kokoonnuttiin säännöllisesti sekä päiväjumalanpalveluksiin että myös usein iltaisin hengellisiin ja isänmaallisiin tilaisuuksiin. Väkeä kävi olosuhteisiin katsoen kohtalaisesti. Kävijämäärä vaihteli sunnuntaisin 100–350 henkeen. Valtavasti suurin osa oli kantasuomalaisia harmaapukuisia sotilaita ja lottia, mutta paljon oli kirkkoväen joukossa myöskin paikkakuntalaisia sekä aikuisia että lapsia. Puhujina ja ohjelmansuorittajina tilaisuuksissa esiintyivät tämän kirjoittajan ohella sotilaspastorit, kansakoulunopettajat, valistusupseerit ja eräät sotilasyksiköissä palvelleet muut henkilöt. Kantasuomalaisista koottu sekakuoro rikastutti myös usein laulullaan eri tilaisuuksia. Kuoroa johtivat joukko-osastoista löytyneet kanttoriurkurit ja muut laulumiehet, jotka myös palvelivat urkujen soittajina jumalanpalveluksissa.

Kirkossa pidettyjen tilaisuuksien lisäksi tehtäviini kuului hartaushetkien järjestäminen myös Aunuksen alueen eri kylissä. Kokoontumispaikkoina olivat kansakoulut ja karjalaispirtit sekä sotilaiden majoitusparakit. Toisinaan tuollaiset tilaisuudet olivat jumalanpalveluksien kaltaisia, toisinaan taasen tyydyttiin vain lyhyeen hartaushetkeen virsilauluineen. Kuulijoita näissä ”maakirkoissa” oli tavallisesti runsaasti ja suurin osa heistä karjalaisväestöä. Puhuessani oli pakko käyttää mahdollisimman yksinkertaista, havainnollista ja kansanomaista puhetapaa. Erään aunukselaisen naisen avulla, joka oli syntynyt Inkerinmaalta ja asunut vuosia Aunuksenkaupungissa, käänsin muutamia Uuden Testamentin tuttuja kertomuksia aunuksen murteelle ja opettelin niitä puhumaan. Mutta vaikka ”mie pagizin da pajatin anukseks”, niin joskus

varsinkin syrjäkylillä kuulijat eivät tuntuneet ymmärtävän puheestani paljoakaan. Silloin piti pyytää, että joku "ymmärtäväinen" tulkitsisi, mitä halusin sanoa. Hyviä tulkkeja löytyikin usein yllättävän paljon.

Kouluilla ja karjalaistuvissa vietetyissä tilaisuuksissa sattui usein kesken kaiken tapauksia, jotka olivat huvittavia ja jäivät lähtemättömästi mieleen. Esim. eräänä keväänä Pitkäperjantain jumalanpalveluksessa täpötäydessä Kuittisen koulun juhlasalissa seisoin lavalla ja yritin parhaani mukaan puhua Kristuksen kärsimyksistä. Kädessäni oli krusifiksi ja olin mielestäni juuri herkimmässä kohdassa. Silloin muuan etupenkissä istunut aunukselainen nainen huudahti äänekkäästi: "A, äijykö nuo sun suapkut Suomessa maksavat." Nainen oli siis katsellut vain saappaitani ja ollut kiinnostunut niiden hinnasta. Rauhallisesti vastasin: "Älä sie nyt ajattele saappaita, vaan kuuntele puhettani, kerron tilaisuuden jälkeen saappaista". Erään toisen kerran Sammatuksen kylän koululla juhlasalin etualalla kaksi naista kesken puhettani paljastivat rintansa ja alkoivat imettää sylissään olleita lapsia. Lähellä istuvia sotilaita ja lottia hymyilytti, kuten minuakin, mutta mitään hämminkiä ei syntynyt. Puhuttuani hetken äidin rakkaudesta ja kodista laulettiin: "Ystävä sä lapsien" ja hajaannuttiin tyytyväisinä.

Näiden mainittujen sanan äärelle kokoontumisten lisäksi jouduin osallistumaan myös monenlaisiin muihin toimintoihin ja tilaisuuksiin. Esim. monia kotikäyntejä, joissa tehtäväni oli haastatella ihmisiä ja kerätä kirkollista tietoutta, en varmaan koskaan unohda. Tapasin paljon vanhempia ja nuorempia ihmisiä, joiden elämänvaiheet tuntuivat uskomattoman ankeilta. Heidän joukossaan oli eräitä jo vuosikymmeniä aikaisemmin keisarivallan ajalla Aunukseseen saapuneita suomalaisia, jotka leveämmän leivän toivossa olivat jättäneet lapsuutensa maisemat. Syntymäkodin vaikutteita he eivät olleet unohtaneet, vaan sanoivat olevansa samaa luterilaista "uskoa" kuin sukulaiset Suomessakin. Monet heistä näyttelivät kuluneita virsi- ja evankeliumikirjojaan, joista olivat ammentaneet lohtua vaikeuksissaan. Muutamissa mökeissä näin kirjaksi sidottuna heränneiden "Hengellisen Kuukausilehden" numeroita. Niitä oli kuulemma ahkerasti käytetty hartauslukemisena. Joidenkin kirjojen välissä oli heiniä, joiden sanottiin olevan merkkejä siitä, että joskus vaikeina vuosina oli kirjoja säilytetty heinäladossa.

Eräälle unohtumattomalle kotikäynnille jouduin nimenomaan mökin vanhan isännän kutsumana. Ukkeli oli 78-vuotias vanhus, joka tuli majapaikkaani pyytämään "pyhiä" eli Herran pyhää Ehtoollista. Mies kertoi aikoinaan keisarivallan aikana opiskelleensa ortodoksisessa pappisseminaarissa ja sen jälkeen toimineensa pappina monissa paikoissa Itä-Karjalassa. Hänellä oli vaimo, joka oli suunnilleen samanikäinen kuin mieskin, mutta aikuiset lapset olivat häpyneet maailmalle. Elämä oli ollut raskasta varsinkin viime vuosina.

Metsätöillä ynnä muulla kovalla raatamisella oli elatusta hankittu. Terveys oli pahasti murtunut jo vuosikymmeniä aikaisemmin, mutta hengissä oli sentään pysytty. Vanhus puhui selkeää suomenkieltä ja pyysi minua tulemaan läheiseen pikkumökkiinsä, että hän ja vaimo saisivat "pyhät". Sanoin vanhukseksi, että olen luterilainen pappi ja näytin samalla ikkunasta taloa, jossa asui ortodoksinen pastori. Mutta ukkeli katsoi kovasti silmiini ja sanoi hartaasti: "Tule sie vain, samaa Jumalaahan me palvelemme!"

Seuraavana aamuna kahlasin lumista polkua kinosten ympäröimään mökkiin. Ränstyttyneen tuvan lähellä ollessani hengähdin ja ajattelin: "Tämä on siis Aunuksen ensimmäinen ja vanhin pappila!" Oven aukaistuani kylmä ilma huokui vastaan. Molemmat vanhukset istuivat kuluneet tummat päällysvaatteet yllään ja näyttivät olevan kylmissään. Pöydälle oli laitettu valkoinen liina ja mummo sytytti pienen kynttilän. Asetin ehtoollisvälineeni pöydälle, ja niin siinä sitten vietimme Herran ehtoollisen, jota en koskaan unohda. Ryhtyesäni lukemaan synnintunnustusta vanhukset polvistuivat enkä minäkään saatanut olla laskeutumatta polvilleni. Siinä me kolmisin kylmällä lattialla, jonka rakosista pakkanen puhalsi, pyysimme "Kaikkein Armollisinta katsahtamaan puoleemme niin kuin Hän katsoi ryöväriin ristin puulla . . ." Ehtoollisenvieton jälkeen vielä hetken keskustelin vanhusten kanssa ja kuuntelin heidän elämäntarinoitaan. Kysyessäni, onko ruokaa ja polttopuuta, sain hiljaisen kieltävän vastauksen. Palatessani menin suoraan esikuntaan ja kerroin asiasta alue-esikunnan päällikölle. Hän lupasi hoitaa asiat, että apua toimitettaisiin. Näin myös tapahtui. Myöhemmin lomalla käydessäni hankin vaatteita, jotka vietiin vanhuksille. Papilta sain muistoksi vanhan ortodoksinen jumalanpalveluskirjan, jonka slaavinkielistä tekstiä en kuitenkaan valitettavasti ymmärtänyt.

Kerran keväämmällä olin aikeissa poiketa myös eräseen Aunuksenlinnan keskustan mökkiin, mutta ovi oli pönkätty enkä päässyt sisälle. Pihalle kuulin itkua ja valitusta matalasta navetasta. Aukaistessani navetan oven huomasin heinien päällä naisen synnyttämässä. Hän voihki ja valitti, ettei ollut ehtinyt synnytystuvalle, vaikka se ei ollutkaan kaukana. Kauhuissani huusin hänelle: "Odota hetkinen, minä juoksen hakemaan apua!" Oikaisin kiireesti pellon yli valistustoimistoon, josta soitettiin lastensairaalaan ja pyydettiin kättilöä menemään avuksi. Samalla kehotin valistusupseeria, jonka tiesin kahden lapsen isäksi, menemään kättilön avuksi, että lapsi ja äiti selviytyisivät vaikeassa tilanteessa. Pian luutnantti palasi ja kertoi naureskellen: "Hyvin kävi, pulska poika syntyi, sekä lapsi että äiti vietiin bolnitsaan eli lastensairaalaan!" Myöhemmin valistustoimistossa laskettiin leikkiä ja pohdittiin pojalle jopa nimeä ja ristiäisiäkin. Mutta sitten huomattiin, että äiti ei ole "Luteruksen papin" papereissa, vaan homman hoitaminen kuuluu "oikiain pappilan" pojille.

Miten tämä pahnojen päällä syntynyt poika myöhemmin kasvoi, sitä en tullut tietämään. Mutta monien muiden Aunuksen poikien ja tyttöjen kasvamista sain seurata vuoden 1944 kesäkuuhun asti, jolloin Itä-Karjalan maisemat piti jättää. Suomalaisissa kouluissa ja luterilaisen seurakuntaelämän poika- ja tyttökerhoissa sekä rippikouluissa tutustuin varsin paljon kouluikäisiin lapsiin ja hiukan varttuneempaankin nuorisoon. Heidän kanssaan käydyt keskustelut oppitunneilla ja muualla olivat mielenkiintoisia ja jättivät paljon ajattelemisen aiheita. Unohtumattomia tilaisuuksia olivat myös kesäiset poika- ja tyttöleirit, joiden johtajina yhdessä nuorisotyöntekijöiden kanssa toimimme. Leirien ohjelmaan kuuluneissa leikeissä, kilpailuissa, iltanuotioilla yms. poikien ja tyttöjen laulut ja naurut kaikuiivat riemastuttavina. "Silloin kaikilla meillä oli niin mukavaa, oi jos oisit saanut olla mukana!" Apua ohjelmanumeroiden suorituksissa ja leirimuonan hankinnoissa saimme monilta armeijan upseereilta. Varsinkin eräs tykistöluutnantti, joka oli armoitettu partiolainen ja verraton kertoja, sai tarinoillaan nuotioilloissa sekä nuoren että vanhemmankin väen suuresti innostumaan. Tälle luutnantille lapset antoivat lempinimenkin. Se oli "Tsonsoi-Max" eli Kirppu-Max. Nimi johtui tarinasta iltanuotiolla, jolloin kirppu hyppäsi niin korkealle, ettei sitä enää kukaan nähnyt!

Nuorisotyömme ohjelmaan kuuluivat myös retket. Niitä tehtiin Kanta-Suomen eri paikkakunnille. Ne olivat toivottuja ja säilyivät kauan osallistujien mielissä. Eräällä matkalla, jonka jouduin johtamaan, oli poikia yli kaksikymmentä. Retki tehtiin junalla kevättalvella 1943 ja käytiin mm. Riihimäellä ja Helsingissä. Miten hauska matka se olikaan! Pikkukommelluksia sattui joitakin, mutta ne eivät haitanneet. Silloin nähtiin paljon Koti-Suomen kristillistä poika- ja nuorisotyötä, joka aunukselaisille nuorille oli uutta. Riihimäen seurakunnan nuorisoillassa ja Helsingin NMKY:n sekä Poikien Keskuksen järjestämissä tilaisuuksissa ja myös eräissä kodeissa meitä pidettiin paremmin kuin "piispaa pappilassa". Jopa itse kansanhuoltoministeriö antoi ostoluvan suurelle määrälle appelsiineja, joita sitten junassa pojat opettelivat syömään useimmat ensikertaa elämässään.

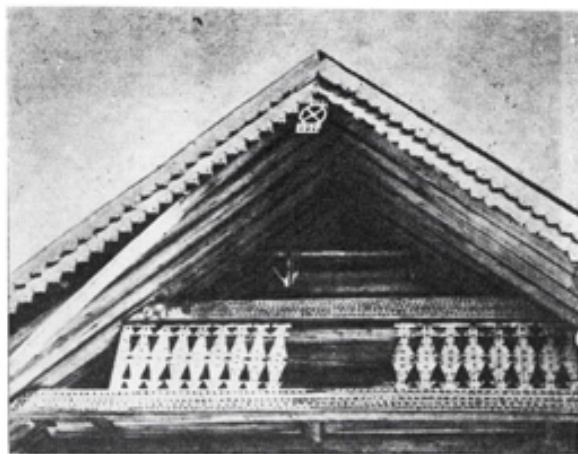
Monille aunukselaisille nuorille järjestyi myös opiskelumahdollisuus suomalaisissa kansanopistoissa ja muissa oppilaitoksissa. Niitä matkoja nuoret eivät myöskään koskaan voineet unohtaa. He oppivat opistoissa paljon asioita, joista varmaan on hyötyä koko elämän ajaksi. Tuollaiset matkat vaativat matkanjohtajilta voimia ja kysyivät kärsivällisyyttä, sillä vilkkaiden karjalaisnuorten opastaminen ei aina ollut helppoa. Mutta hyvin yleensä selviydyttiin. Joskus kyllä oli pieniä vaikeuksia. Esim. kerran eräällä matkalla tämän kirjoittaja oli hetken melkoisen harmistunut syystä, että Karkun kristilliseen kansanopistoon kuljetettavakseni annetuista nuorista kaksi pääsi Tampereen

asemalla livahtamaan omille teilleen. Tytöt olivat luvattani lähteneet katso-
maan kaupungin ravintolaelämää ja tansseja. Onneksi asia lyhyen etsiskelyn
jälkeen saatiin selvitettyksi ja karkulaiset löytyivät. Tyytyväisenä selitin:
"Muistakaa, tytöt, että olemme menossa Karkkuun eikä kukaan saa lähteä
karkkuun". Sanaleikkiä "Karkkuun" ja "karkkuun" pohdimme vielä kuukau-
sien perästä Aunuksessa, jossa nuorisoihlassa opettelimme suomenkieltä.

Edellä muistelemaani ajanjaksoa ja tapahtumia Aunuksessa vuosina 1941–44
saattavat tämän päivän suomalaisetkin ajatella ja arvostella eri tavoin, jopa
negatiivisinkin ilmaisin. Näin tietenkin on lupa tehdä. Mutta ajattelen kui-
tenkin, että lukemattomat mukana olleista yhtyvät näkemykseeni, että se
oli kaikesta huolimatta monessa suhteessa rikasta ja antoisaa sekä opettavais-
ta aikaa. Siellä oli meitä monenlaisen koulutuksen saaneita ja yhteiskunnan
eri alojen edustajia, jotka emme Aunukseseen jouduttuamme paljoakaan tun-
teneet toisiamme, mutta pian opimme palvelemisen ja auttamisen sekä yhteis-
pelin merkityksen. Kumpi vaikeina vuosina saatu opetus aina muistettaisiin!
"Viha vie viljan maasta, kateus kalat merestä" on totuus, joka ei saisi kos-
kaan unohtua.

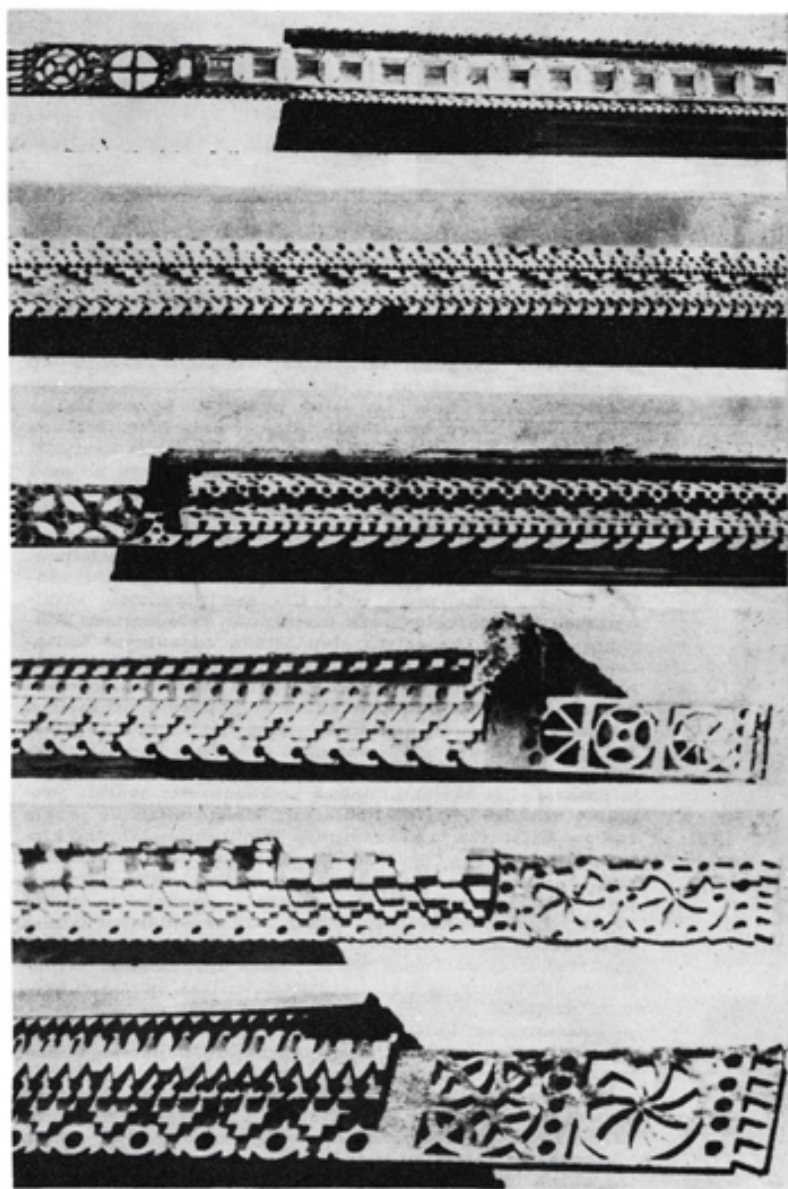
Sammatuksen kylänäkymä v. 1942. Kuva Kim Borg.

Vanhan kuujärveläistalon galdarilla olevat kuivauskoukut paljastavat parvekkeen alkuperäisen tehtävän.

Vanha vepsäläistalo. Pitkässä galdarissa on vain muutamia kaiteen lautoja jäljellä. Katolla näkyy bulbukoita ja vepsäläisille tyypillinen hevosenpään muotoinen solomanpää.

Potsaralautojen ornamentiikka on usein niin yllättävän runsasta, että täytyy ihmetellä sitä kärsivällisyyttä, jolla sen kuviot on uurrettu kovaan honkapuuhun. Kuvat Jouko Hautala OK 1/1944.

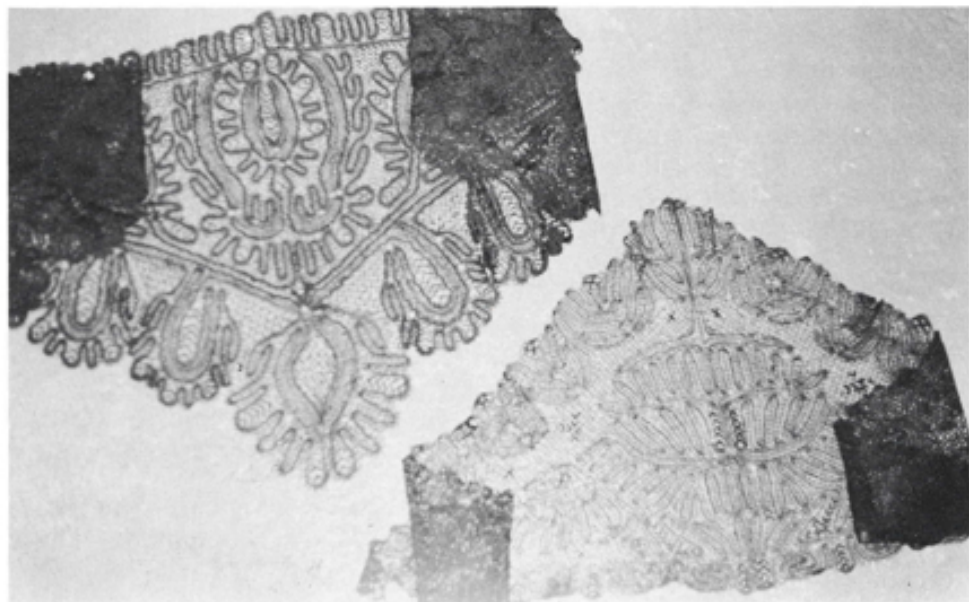
Taloon saavuttuaan huuteli pottikauppias omia tuttuja luikureitaan saadakseen talon väen huomion kiintymään itseensä. Niitä levisi toistuvina versioina koko pottikauppiaiden kulkemalla alueella.

Kerätkää yhtee myssy syyssäkkii, kyntörättii, pieniä palasii, paija alasi, tilkkuu, talkkuu, paimensalkkuu — —	A' niist mie annan — — — nippii, nappii, koffkuppii, pottii, vattii, lusikoi rautasii, savisii lautasii, kissanpiirait, ohrakkeit, Viipur' saippua (saippuut) Vanhaa miestä (tupakkaa)
---	--

A' mitäs muut viel miel tekköö?

Tämä iloinen "laukkuryssien" loru on merkitty muistiin 20-luvun Viipurista. Siihen aikaan sanottiin laukkukauppiaita yleisesti "laukkuryssiksi", he kun olivat kotoisin Venäjän puolelta rajaa.

Varhaisista ajoista, jo 1300- ja 1400-luvuilta alkaen on olemassa asiakirjoja, joita tutkijat ovat voineet käyttää selvitellessään karjalaisten kaupankäynnin, myös laukkukauppiaitten historiaa. Luonnollisesti aineistoa on sitä runsaammin ja monipuolisempaa, mitä myöhäisemmästä ajasta on kyse. Fil.lis. Maiju Keynäkseen laatima erittäin kiinnostava ja käsittääkseni ansiokas tutkimus, joka kattaa ajan 1800-luvun puolivälistä 1900-luvun alkuun ja johon tämä teksti pääasiassa nojautuu, antaa selkeän ja monipuolisen kuvan reppureista, heidän kaupankäynnistään, sen historiallisesta kehityksestä, syistä, myyntitavoista ja -alueista sekä vaikeuksista paikallisen väestön että viranomaisten kanssa. Tutkimuksesta käyvät ilmi tavanomaiset kulkureitit yksityiskohtia myöten, kokoontumis- ja yöpymispaikat, myyntiartikkelit, niiden hinnat ja varsin monet muut seikat. Jopa valtioneuvoston kulkukauppaa käsitteleviä istuntoja ja lausuntoja on valaisevasti esitetty, samoin koskienperkaushankkeita ja teiden rakentamissuunnitelmia, jotka tähtäsivät kaupankäynnin helpottamiseen Itä-Karjalan ja Suomen välillä. Tietolähteitähän on: Lönnrotin ja monien muiden Itä-Karjalaa samonneiden runonkerääjien ja kansan elämää tutkineitten kirjalliset tuotteet, runsas arkistomateriaali, kuten lait ja asetukset, oikeudenkäyntipöytäkirjat, kulkukauppaoikeusanomukset ja takavarikoitujen tavaroiden luettelot. Lisäksi on laaja perinnetietous, jota on talletettu Kansallismuseon kansatieteellisen osaston suorittaman kyselyn avulla sekä haastatteleamalla kymmeniä maahamme muuttaneita itä-karjalaisia sekä heidän omaisiaan. Lukijaa, joka ei ole perehtynyt tieteellisen tutkimisen menetelmiin, hämmästyttää ja varmaan myös kiehtoo, miten moneen suuntaan polut johtavat reppureiden askelista.

Pitsit edustavat ns. nauhapitsitekniikkaa, jota on käytetty runsaasti paitsi Venäjällä myös esim. Tsekkoslovakiassa ja Saksassa. Kiemurtelevat nauhat yhdistetään koukkuamalla. Voidaan myös lisätä pareja pohjakuvion aikaansaamiseksi.

Pitsihuivit – volotnapitsit. Mustat pitsiset hartiahuivit olivat eräs niistä töistä, joita Aunuksen pitsikauppiaat ennen I maailmansotaa kävivät myymässä Suomessa aina Helsinkiä ja Hämeenlinnaa myöten. Virkki-Käsityömuuseon kokoelmat.

Kuvat
Tuovi Nousiainen.

Nämä laukkurit, reppurit, laukunkantajat tai "laukkuryssät", mitä nimitystä käytettäneenkin, olivat Aunuksen ja Vienan talonpoikia tai talonpojanpoikia, jotka usein syksyisin sadonkorjuun jälkeen lähtivät kulkukaupalle Suomen puolelle. Näillä matkoilla saatettiin viipyä kuukausia, jopa joskus vuosiakin. Tavarat, yleensä kankaat ja monenlainen rihkama kuljetettiin selkärepuissa tai nahkalaukuissa. Usein kuljettiin jalkapatikassa polkuja ja vähäisiä teitä pitkin. Hevospelien käyttö oli työlästä, koska kunnolliset ajotiet puuttuivat. Ainoa ajokelpoinen tie Suomen ja Itä-Karjalan välillä kulki Salmista Aunukseseen. Vienan miesten oli yleensä käytettävä vesiteitä. Järvet soudettiin, kosket laskettiin tai vedettiin veneet vaarallisten koskien ohi maata pitkin. Monta laukkuria on hukkunut koskien kuohuihin. Suot kuljettiin pitkospuita pitkin. Talvella matkattiin jokien ja järvien talviteitä pitkin, jalan, hiihtäen tai hevosen reellä.

Aikojen kuluessa oli kullekin laukkurille muodostunut omat tietyt myyntialueensa eri puolille Suomea pohjoisesta Lapista aina Turun seutuja myöten. Kun vuosikymmeniä käytettiin samoja kulkureittejä, tulivat tutut talot pysyviksi yöpymispaikoiksi. Myös käytettiin samoja tavaranhankintapaikkoja, mikäli laukkuja Suomen puolella täydennettiin. Tutkimuksessa kerrotaan: "Rajan takaa saapuneitten laukkukarjalaisten tuntema ja suosima yöpymispaikka vuosisadan vaihteen Oulussa oli lähellä rautatieasemaa asuvan Halosen lesken luona. Tämä oli kuin heidän kaikkien äiti. Hänen asunnossaan oli melko väljät tilat. Yläkerran huoneeseen sopi 15 miestä. He nukkuivat lattialla olkipatjoilla peitteinään huovat. Virkistyksekseen he saivat kahvia ja vehnästä, mikä kuului halpaan yöpymismaksuun. Täällä kortteerasivat myös Ouluun myyntitavaraa ostamaan tulleet laukkurit, samoin karjalaiset rahdinajat."

Tavaraa kiertomatoille hankittiin usein markkinoilta sekä Itä-Karjalasta että Suomen puolelta. Varsinkin Vienassa Sungun markkinat olivat ulkomaita myöten kuuluisat, mutta Pietarista käytiin ostamassa kankaita. Siellä oli alkuperältään aunukselaisia ja vienalaisia kauppahuoneitten omistajia, jotka saattoivat antaa luottoakin kotipuolen miehille, mutta myös muista tukkukaupoista ostettiin. Jopa Moskovassa asti käytiin tavaranhankintamatkoilla.

Laukkukauppiaan ammatti ei ollut helppo ja vaivaton. Kulkukauppa oli laisaa kielletty aina 1900-luvun alkuun saakka, mutta lakia rikottiin sumeilematta. Tarkkoja tietoja laukkurien määrästä Suomessa ei ole, mutta esim. 1872 arvioitiin heitä olleen 2000 – 4000 ja vuonna 1877 peräti 6000. Syynä saattoi olla karjalainen kauppiaan veri, taipumus ja perinne yhdessä. Oppivathan keskenkasvuiset pojat ammatin alkeet kulkiessaan isänsä tai sukulaismiehen mukana Suomea kiertämässä, joten tottuminen liikkuvaan elämään siirtyi aina seuraavalle sukupolvelle. Myös heikot taloudelliset olot pakottivat hakemaan ansiota kaupankäynnillä. Peltoviljely tuotti yleensä heikkoja satoja. Li-

säänsioita yritettiin hankkia kalastuksella, metsästyksellä ja rahdinajolla, mutta läheisimmäksi koettiin laukkukauppiaksi ryhtyminen varsinkin Vienassa.

Suurin joukoin lähdettiin joskus liikkeelle. Haastattelutiedoissaan vuokkiniemäläinen Iivana Lipkin kertoo kulkeneensa vuonna 1895 12-vuotiaana juoksupojaksi Vöyrille serkkunsa Vasili Kontradjeffin (myöh. Keynäs) kanssa. He matkasivat Hyryn-Oulujoen reittiä viiden venekunnan mukana, johon kuului yli 100 henkeä. Suurin osa oli menossa kulkukaupalle, osa taas omiin kauppoihinsa tai palvelukseen toisten kauppoihin. Lähdettäessä vallitsi haikea tunnelma, varsinkin kodeissa, joiden miesten oli määrä viipyä matkalla koko talvi tai useampia vuosia. Tuohus sytytettiin ikonin eteen, ristittiin silmät ja rukoiltiin. Hyvästellessä syleiltiin lähiomaisia. Naiset saattoivat ääneensä itkeä. Huoli lähtijöitten kohtalosta painoi mieltä (tavaroiden takavarikointi, sairastuminen, jopa ryöstömurha). Monissa paikoissa sanottiin laukkukaupalle lähtijälle viime sanoiksi: "Jumala kerallah".

Pertti Virtaranta kertoo teoksessaan "Polku sammui" ahkerasta kauppamiehestä Iivana Karhusesta. Jo 12-vuotiaana tämäkin oli lähtenyt setänsä mukana kauppamatkalle Vuokkiniemestä Inkeriin. Pitkä matka oli jäänyt mieleen. Ensin hevosella Vuokkiniemestä Juukaan, sieltä Joensuuhun, Käkisalmeen ja jäätä myöten Laatokan yli Pietariin ja Inkerinmaalle. Kortteeria pidettiin Kelosin kylässä ja sieltä käsin kierreltiin kaupalla hevospelillä erään inkeriläis-seurakunnan alueella. Myöhemmin Iivana kävi kulkukauppaa Turun ja Salon seudulla. Monien vaiheiden jälkeen hän asettui asumaan Juukaan, jossa harjoitti laukkukauppaa pitkään. Viimeinen lupakirja päättyi 31.7.1972, jolloin Iivana oli 81-vuotias. Kuten tässä Iivana Karhusen tapauksessa monet menestyneet laukkukauppiat muuttivat jossain vaiheessa Suomeen ja perustivat tänne kauppaliikkeitä. Tutkimuksessamme mainitaan Repolasta kotoisin oleva Marojeff, myöhemmin Mauro (1870–1936), joka perusti 1892 paikalliskaupan, mistä sittemmin kehittyi Lieksan Kauppa Osakeyhtiö. Suurkauppiaita 1800-luvulla olivat myös entiset laukkurit Mitrofanoff ja Tihanoff, joilla oli useita kauppaliikkeitä Pohjanmaalla ja Peräpohjolassa. Ehkäpä monen lukijan mieleen nousee omakohtaisia muistikuvia entisistä reppureista. Tämän kirjoittaja vietti lapsuuskesiään Kymenlaaksossa Kuusankosken Mattilassa. Muistan hyvin, kuinka elokuun päivänä talonväen ollessa rukiinleikkuutal-koissa pellolla, pihaan poikkesi kauppamies hevosineen. Pelkäsin tavattomasti, ettei enon emäntä, jolla oli talkooväen ruokailut ja kahvitukset huolenaan, antaisi purkaa rattailta kuormaa ja levittää sitä tuvan lattialle. Lupa kuitenkin annettiin ja kapeat, päällekkäin pinotut lokerikkolaatikot paljastivat lapsen mielestä ihmeelliset aarteensa. Tavallista rihkamaahan se oli: neulaa ja lankaa, nappia, neppiä ja hakasta, nauhaa, kampa, korttia jopa onnenlehtiä.

Kääröissä oli monenlaista kangasta, pumpulista, silkkistä, villaista, valmiita vaatteita, kukka- ja ruutuhuiveja. Hintoja en muista, mutta sen kyllä, että tingittiin, ennen kuin kaupat syntyivät. Enon emäntä osti pukukankaan ja äitini muistaakseni ruudullisen pumpuliesiliinan, jonka helmaa kiersi monikoukeroinen ketjupistokirjonta. Ja minä sain kuin sainkin silkkiset lettinauhat saporoihini. Ellen aivan väärin muista, kauppiaalla oli pussillinen rinta-sokeria, jota ostettiin pieni "ruutti". Saiko kauppamies aterioida talkooväen mukana, on jo unohtunut, mutta yleensä siinä talossa oltiin vieraanvaraisia satunnaisiakin kulkumiehiä kohtaan. Tuvan ovi oli auki öisinkin, ja niinpä saattoi aamulla tuvan penkillä nukkua vieras kuljeksija, joka talonväkeä herättämättä oli ojentautunut penkille tai lattialle reppu päänalusenaan. Toki heistä jotkut olivat laukkureitakin. 30-luvulta muistan pyörää taluttaneen kulkukauppiaan poikenneen pihaan. Tavaratelineeseen oli pinottu melkoinen kasa noita kapeita laatikostoja, ja mahtuihan pyörälle kangaskääröjäkin, mutta samanlaista hohtoa ei tässä laukkurissa ollut kuin tuossa aikaisemmassa kauppiaassa. Tässä sukulaistalossa kävi silloin tällöin myös kaikesta päätäen varakas, suorastaan herraskainen kangaskauppias suurine matkalaukuineen. Hänen kankaansa olivat erinomaista laatua, silkkiä, samettia ja hienoa villaa, eikä hänellä ollut rihkamaa kaupan. Enoni piti häntä suuresti arvossa ja kertoi hänen olleen syntytyperältään tattari.

Vanhojen asioiden muisteleminen vie mukanaan ja herättää helposti haikean tunnelman. Eipä liene ihme, jos ihan tahattomasti alkaa mielessä soida tuttu reppurin laulu "Valgeameren randamil. . .", jonka sävelissä ja sanoissa tihentyy laukkureiden elämään liitetty runollinen romantiikka, murhe rakkaasta mieron taipaleesta ja loputon ikävä takaisin kotiin kultakäkösten kukunnan ulottuville.

Kansatieteellinen arkisto, s. 197: potit ja rätit

Savvat- (savivati), kivvat- (kivivati), suurv- eli ruokavat.

Riehtilävat, keskikokoinen matala, pienipohjainen, mutta laitoihin päin laajeneva, "riehtilämäinen, jossa piettiin rahkamaituu". Vielä oli kaassuvateja, joista tarjoihin velliä, ja kädenpesuastioita, rukamoikkuja (rukamoikka). Savituoppi-ruuska. "Ruuska olj sellane savtuoppi, mist joivat. Ukot sannaot toisille: Käy ruuskal, noapurj". Tehtiinpä vielä kukkopillilöi, kukkopillejä, eli savlintui, joita ostettiin lapsille leluiksi ja kauempanakin kaupattavaksi. Muolaasta ja Valkjärveltä hevosmiehet, pottikauppiat, joita olivat: ryysyli, ryysyläinen, ryysukko, riepumikko, rättiraasseli, rättimies, rätin ajaja, rättiukko, rättisaksa, rättikupsa, ryys-ajelija, ryysymatti. Pottikupsa ja paturi pyhäjärveläisten nimiä.

Itäkarjalainen tapahtuma Vokki-Virkissä 3.11.1982, jossa esiteltiin vienankarjalaisia pukuja. Esittäjänä Viivi Vuoristo, Talvikki Lausala, Aune-Mari Kairinen ja Aune Kerminen. – Kuva Aaro Asikainen

Saara Luukannel

Vienankarjalaisia pukuja

Tyyne-Kerttu Virkki-Säätiön käsityömuuseon kokoelmat saivat vuonna 1982 erikoisen lisän esinelahjoituksena, jonka teki liikevaihtovero-oikeuden tohtori, professori Ali Kotkansalo Piikkiöstä. Karjalan Sivistysseura toimi lahjoituksen välittäjänä. Professori Kotkansalo lahjoitti äitinsä puvuston, jonka tämä oli osaksi itse tehnyt ja osaksi teettänyt viime vuosisadan alussa Kiestinissä. Puvustoon kuuluu naisen arki- ja pyhävaatteita sekä lasten arkivaatteita. Lahjoittajan äiti oli taitava ompelemaan itse. Suuri osa puvuista on koneella ommeltuja, jotkut ovat kokonaan käsin ommeltuja. Villa- ja puuvillakankaat ovat kauniita ja hyvälaatuisia. Luonnonsilkkihuivit ja -esiliinat kuuluivat pyhävaatteisiin. Lahjoittajan vanhemmat olivat molemmat varakkaista perheistä. Kankaat on ostettu luultavasti Pietarista, ne ovat parempia ja kalliimpia kuin mitä tavallisen talonpoikaisvaimon pukuihin käytettiin. Hyvästä ja vahvasta kankaasta sanottiin: "Pahasta akasta ja hyvästä kankaasta ei pääse eroon."

On kuitenkin harvinainen sattuma, että puvusto on säilynyt. Perhe joutui lähtemään Kiestingistä vuonna 1922. Silloin venäläiset anastivat kaiken mahdollisen omaisuuden, mm. miesten vaatteet, mutta naisten ja lasten vaatteet säilyivät. Monien pitkien muuttomatkojen jälkeen nämä puvut lopulta joutuivat Oulun kautta Piikkiöön ja sieltä lahjoituksena käsityömuuseon kokoelmiin. Puvut ovat, lukuunottamatta myöhemmin tehtyjä lasten vaatteita, valmistettu myötäjaisiksi. Tyttäret eivät saaneet tuolloin kiinteää omaisuutta, vaan heille hankittiin tavaraa.

Pukujen mallit ovat yleisiä. Lahjoituksen mukana on kuusi kapeaolkaimista hametta, jollaisia Kiestingissä kutsuttiin "sarafana" -hameeksi. Sen malli on levinnyt – lainattu – Aunukseen venäläisiltä jo 1860-luvun paikkeilla. On sanottu, että sarafaani "on venäläisen kansanpuvun symboli". Tämä kapeaolkaiminen puku ei siis ole karjalainen malli, kuten usein luullaan. Porvarillisen muotipuvun malli leviää Karjalaan 1900-luvun alussa. Siitä esimerkkejä tässä puvustossa ovat poimutetut hameet ja röijyt. Kokoelmassa on myös muutama "rätsinä" -paita, jonka yläosa on punaista pumpulikangasta ja alaosaa paksumpaa palttinaa tai rohdinta. Pitkien paitojen helmat on kirjailtu.

Vuosisadan vaihteen tyylin mukaan hartioilla pidettiin suurta huivia, joita näiden pukujen mukana lahjoitettiin kaksi luonnonsilkkistä ja yksi puuvillainen. Koruina naiset käyttivät ristiriipusta eli "lemmenlehteä". Ortodoksiset naiset eivät käyttäneet solkia.

Lasten vaatteet kokoelmassa ovat ilmeisesti äidin tekemiä. Lasten arkimeikoissa ja -paidoissa heijastuu aikuisten vaatteiden mallit. Lapsille ommeltiin usein aikuisten vanhoista vaatteista. Naisten ja lasten vaatteet olivat useimmiten puuvillaa ja pellavaa, villa- ja sarkakankaat käytettiin miesten vaatteisiin.

Värikuva takanassa Erkki Meloni

Inkerin naisten puvusto ja käsityöt runoissa kuvattuna

Länkelä kirjoittaa matkakertomuksessaan (s. 290): "Iloisempaa hetkeä ei suinkaan voi toivoa, kuin mikä on nähdessä Inkerin tyttöin sunnuntaina eli juhlapäivinä lounaan jälkeen kokoontuvan kadulle laulamaan ja karkaamaan. Nyt lähtään läpi kyläisen, läpi uulitsan utuisen keräilemään kaikki työt kokoon. Vanhukset, miehet ja naiset sekä pojat istuvat ikkunalla (tuvan seinän vieressä, hiekka penkillä) ihailien isä ja äiti tytärtään, poika mielensä vaivaa eli ilahduttajaa, nainut kaunista nuorikettaan. Tätä ulottuu, kunnes aurinko laskullansa ajaa leikitsevät levolle."

Muoin käyttivät Inkerin naiset kansallispukuja, joiden jokainen kappale oli kotitekoista vaatetta ja joissa ompelukoristeet olivat omin käsin ommellut vanhemmilta saadun "esikuvan" ja opastuksen mukaan. Naisen kunnia-asia oli omakätisesti laittaa kaikki kirjat, kirjontatyöt ("Pitiit huolta kirjoilla", III 82). Nuori neitonen, joka oli varma varreltansa, oli

Valkoinen kui meressä vaahto,
Koria kui koivunoksa,
Lehevä kui leppäpehko,
Niinko mantsikka mäellä. (IV 2696)

Mutta ei riittänyt, että hän oli näpsä näöltänsä, hänen täytyi myöskin olla "varma varsityölle, viini villoillensa, ankarainen aivinoille sekä laatu langanpäässä eli näpsä 'näppityöhön' ". Inkerin nainen on ollut virsille viriä, selvä sanelemaan ja tarkka tanssimaan, mutta myöskin kankaankudonnassa ja käsityöissä selvä, joka ei

Kysy kynsiä kylästä,
Näppilöi ei naapurista.

Äidit neuvoivat ja opettivat tyttäriään ompelemaan, joten

Ei uoo kuussa neuvomista,
Päiväss' ei selittämistä.
Jo se eukko enne neuvo,
Oma vanhemp' opetti,
Oikein omin takkee! (Paraske)

Taitava tyttö kerskasikin maksavansa

Neljä nieklan nipsennässä.

Morsiamen oli häihinsä laadittava lahjat koko sukukunnalle ja häävieraille. Jos suku oli suuri, saattoi häärahaan lukumäärä nousta 150 henkilöön. Neito ei siis joutanut jouten olla eikä "hamehetta haiketella". Ihanteena pidettiin, että naisella oli "sormet hoikat, käet kääremän (kääretyyn kankaan) kutojat, vaskipirran piukuttajat, sormet rihmojen sorittajat". Aamuvarhai-

sesta iltamyöhään, pimetikkoa pitämättä ja hämärikköä häpeämättä hän hulkkui pitut (kirjontatyöt) pihossa, kangaskääry kainalossa valkeita (liina-vaatteita) varustellen ja "kirjavia" ommellen.

Heä su'un sukilla täytti,
Heimokunnan helttuloilla,
Täytti langot lahjoksilla.
Lankot loppuit, lahjat jäivät. (Paraske)

"Likkana lipatessaan, paimenessa käydessään", kannon päässä seisoen hän teki "telttusia", pani "paklan pääkkösiä", laittoi ripsuja ja hapsuja vöihin ja liinoinhin sekä tupsuja pauloihin.

Vatjalaisessa runossa sanotaankin:

Oli öli neitsfellä,
Kahsi neite kantajalla,
Ep antan ane maqata,
Ripasääre ringotella
Lamonu ep kylä lavosia,
Kylä ortta vöigutellu,
Kylä parttu painutellu
Ainoi kölloso kojanu,
Maranassa matkaellu,
Päittäny punapanimot,
Satalaikot laatitellu. (IV 4613)

Pitkät kesäiset päivät kävivät työt kellassa, matkustelivat matarassa kooten matarankukkia, joista valmistettiin värejä.

Lähtää sisot sinneen,
Mataraan morsiammet,
Keltaheinää kälykset!
Mitä myö sisot sinellä,
Mataroilla morsiammet,
Keltaheinill' kälykset?
Hamehii painetaan,
Suhmannoi (hame) soristetaan! (Paraske)

Miniän emokin kävi keväällä keltakukassa, kesällä punakukassa, syksyllä sinikukassa,

Keväällä paino keltalangat,
Kesällä punat punotti,
Syksyll' sinet sinetti.

Lempealassa lauloi 79-vuotias Serkein Anni Alavalle, että Suomen puolen pitkät neidot keräävät kapoin kaksin pellavaa, joka kylässä kehrätään ja "tuodaan torvena kotiin, hupelolla huoneeseen, ommeltuna orren päähän".
Mutta

Mei puolen matalat neiot
Vakoin kaksin pellovasta,

Nuo kotona keträtään
Sekä soahaa asuks
Hulpelolla huonehee,
Ommellunna orren peähä. (V2 946 a)

Kankaankudonta ja kangaspuut kuvataan runoissa: Inkerin neidon oli osatava "kelpo rihmaa kehräellä, laskea villat langanpääksi". Emo neuvoi sen vuoksi neitoansa "neljällä sanalla":

Keträä rihma kierempää,
Lase lanka lievempää,
Keri kintä keronen,
Viipsinpuille viskaele,
Suvakolle suorittele.
Ise pirta piukkiasti,
Nosta niiet notkiasti!

Villakankaaseen on kuteet kehrättävä lieviksi, jota vastoin liinakangas tulee lujemmaksi, jos rihmat ovat hyvin kierretyt. Lanka viskataan viipsin- eli vyyhdinpuulle. Suvakko on takatukki kangaspuissa. Kangaspuita sanottiin muinoin pelsimiksi.

Häissä kehoitettiin sulhasta hankkimaan nuorikolleen lipsut, loukut sekä kaikki kangasleikit:

Hanki suolta sukkulainen,
Pelsimet peräsalosta!
Tiee liuska liinamaata,
Peltopiusta pellovasta!
Kylhä meiän neitoseen

osaa

Kultakankasta kuttuoo,
Hopiaista helsytellä,
Rihmat ristiin rappaapi,
Pannoo lankat paikoillensa. (Paraske)

Kangasta luotaessa juoksutettiin langat ristiin. Niisiin asetettaessa pantiin langat paikoilleen. Vatjalaisnaiset sanoivat: "Kaik öma kankaje kutojat" (IV 4619). Paraske mainitsee myöskin kaikkien "kangasta kutovan, keski-paikat kelkuttavan", mutta taitoa kysyy kankaan kankaille, aivinaisen alke-hille paneminen, niisien kammitsoihin nitominen sekä lopun lopetteleminen.

Nuoria poikia neuvottiin katsomaan itsellensä morsian kankahan takanta:

Tuntooko kankasta kuttoo,
Vai eiväd nouse nuored niiet
Nuoren minnon nossakilla,
Vai eiväd painu paksut sukset
Nuoren minnon painikilla?

Taitavan kutojan jalat sopivat hyvin suksille, polkusimiin, "kädet käivät kai-teisiin, sormet pirran piin välihin". Hänen kutoessaan käämi käänteilekse

"kuin orava oksasella", sukkulainen suihki suohkiasti, pirta kävi piukiasti ja
niidet nousivat notkeasti:

Niin tuo suihki sukkulainen
Kuin kärppä kiven välissä,
Kamahti pirran kaide
Kuin käki kesällä kukkuu.

Eipä siis ihme, että "oppinut omena"

Seinän kuttoo seisovillaa,
Puoli seinää polvisillaan! (IV 789)

Sirelius mainitseekin suomalaisten naisten jo myöhemmällä rautakaudella
saavuttaneen kutomataidossa melkoisen kehityksen.

Morsiämen kutoessa "tupa kuusinen kumisi, laki lautanen helisi" niin, ettei
kyläkään saanut maata kaiteen kaljunnalta, pirran piukkinalta, kääryratiaan
kärinältä.

Taitavaa kutojaa kehuettiin, että hän

Mahtaa kevyesti kutoa,
Mahtaa niittä nipsuttaa,
Tuntee toimet toimikkaista,
Murnot toimet murtikkoista.

Toimi on nelivartisen kankaan kohujuonet. Murtikkoinen on kuusiniitinen
kangas. Tottunut kutoja ei myöskään antanut kankaan laskea lapoja eikä pir-
ran tehdä piitämiä. Hän muisti myöskin "nopeutta nouatella", sillä kotiväki
ei suvainnut "kovin kauan karsutella, kauan kangasta tuvassa". Saamatonta
ja taitamatonta pilkattiin:

Ei tuo ommella osaa
Eikä tiä tikkaella,
Villa vakkahan vannuu,
Ompelukset orren päällä,
Kuontalot kylän kaulle.
Koro laulaa kuontalossa,
Västäräkki värttänässä.
Ei osaa pirran kaietta piellä,
Sukkulaista suikutella,
Tekee pirta piitämiä,
Laskoo kangas lapoja. (IV 1242)

Lapa syntyy siten, että niisi katkeaa, jolloin langat eivät vaihdu tai vaihtuu
kaksi vierekkäistä lankaa. Kun pirrassa piin rako jää tyhjäksi, syntyy loimeen
harva väli, jota sanotaan piiväliksi, piitämäksi:

Lapa lapsen, vartti vanhan,
Toimen taitto morsiämen. (IV 2346)

PUVUSTO

Inkerissä käyttivät eri heimojen naiset erilaisia pukuja. Vatjalaisilla ja inkerikoilla oli oma kuosinsa, äyrämöisillä omansa, samaten savakoilla. Jo kaukaa tunki kuosista, mihin heimoon kukin kuului, ja paikkakunnalliset eroavaisuudet kävivät selville väreistä ja kirjoista.

Kalevala Seuran vuosikirja
40–45 I

Kaarina Salminen

Inkeriläisiä "käsiräpäknäniä" eli käsiliinoihin kiinnitettyjä kaistoja. – Suomen Kansallismuseon kokoelmista.

Kuvassa keskellä inkeroisvaimon puku. Päässä on runsaasti kirjottu sapano. Kirjailua on myös paidan rekossa ja hihhoissa sekä vasemmalla riippuvassa vyölinassa. Eteen kaksinkerroin taitettu serentka on täyteen kirjottu. Korvien edessä ovat ohimokoristeet, usnikat. Etualalla kuvassa on Hevaan puku Keski-Inkeristä.

Suomen Kansallismuseo

Inkeroinnaisen puvussa oli aikoinaan jokainen kappale omaa tekoa. Niinpä tytön piti olla "näpsä näppityöhön", ja hänellä piti olla "sormet hoikat, käet kääremän kutojat, vaskipirran piukuttajat, sormet rihmojen sorittajat". Ja nuoria poikia neuvottiin ottamaan selvää mielitietyn taidoista:

Tuntooko kankasta kuttoo,
Vai eiväd nouse nuoret niiet
Nuoren minnon nossakilla,
Vai eiväd painu paksut sukset
Nuoren minnon painikilla?

Oli siis tärkeätä, että miniä tottuneesti polki kangaspuiden "suksia" eli polkimia. Morsiamen kutoessa "tupa kuusinen kumisi, laki lautanen helisi".

Pukuun kuului erilaisia ja eripituisia liinoja, joko vyöhön ripustettuina tai uumille kietaistuina. Tällaisia koristeellisia pitkiä pyyheliinoja käytettiin moniin muihinkin tarkoituksiin, ja niillä oli eri nimiä: Serentka, vyörätti, kuššakka, käziräpökkä kuuluivat asuun, samoin luokkaliina, jota nimensä mukaisesti käytettiin myös hevosen luokissa hää- ja hautauskulkueessa. Seinäpätkä ja vaarnikka pidettiin seinällä puunaulassa eli vaarnassa. Pyyheliina, käsriepu, käspaikka ovat voineet kuulua tavalliseen arkikäyttöön, mutta obraznikka eli pyhtse ripustettiin ikonia kehystämään. Juhlatilaisuuksissa pitkiä pyyheliinoja käytettiin myös verhoina ikkunoiden kahden puolen, varsinkin talossa, jossa oli nuorikke.

Näiden liinojen koristeluun uhrattiin paljon aikaa ja vaivaa. Kirjonnassa käytettiin tavallisimmin etupistokirjontaa, mutta myös revinnäistä, ristipistoa ja muitakin pistolajeja. Raja- ja itäkarjalaisista käspaikoista inkeriläiset liinat eroavat suuremmalla värikkyydellään, runsaalla välikaistojen (kumakun ja silkkikankaan) käytöllä sekä monien mielikuvituksellisten eläin- ja ihmisaiheiden käytöllä kuvioinnissa.

Kirjontaa nimitettiin pilutukseksi ja kirjoja eli kuoseja piluiksi. Vanhaa kirjailua voitiin käyttää mallina, mutta pilutus saattoi olla myös "päästä tehty". Kirjojattarilla oli kullekin kuosille omat nimensä, mutta kuvia katselemalla on enää vaikea päätellä, miksi jotkut ovat "kirjonkirjoja", toiset "karhunkobria", kolmannet "laivanikkunoita", "kivirisestä", "pappeja", "krottikuvia" jne.

A.L.

Takakansi: Inkeroinnaisen kansallispuku

Kansanpuku ja museokokoelmat

Kansanpuvulla tarkoitetaan säädynmukaista pukeutumista, jolla on ollut omat säätypiirteensä. Säätö-yhteiskunnassa 1600- ja 1700-luvulla pukeutuminen, vaatteiden tekotapa ja -tarpeet sekä niiden ylellisyyden aste olivat Euroopassa samoin kuin Suomessa kiinteässä yhteydessä säätöasemaan. Puku oli säätyläisten eli ylempien säätyjen ja rahvaan eli kansan erottava tunnusmerkki. Säätyläiset, erityisesti aatelisto, katsoivat muodinmukaisen pukeutumisen yksinoikeudekseen, kun sen sijaan kansan oli pukeuduttava säätönsä mukaisesti vaatimattomammin seudun perinteelliseen pukuparteen. Euroopassa ja Pohjoismaissa 1700-luvulla annetuissa nk. ylellisyysasetuksissa asetettiin kansan pukeutumiselle määrättyt rajat. Yhteiskunnan enemmistön, kansan, oli pukeuduttava vanhaan tapaan, millä tarkoitettiin seudun perinteistä, muuttumatonta pukupartta. Asetuksin samalla estettiin muodinmukaisuus kansanpuvussa. Tästä johtuu, että usein kansanpuku määritelläänkin vastakohtaksi muotipuvulle.

Kansaan kuului yhteiskunnan enemmistö: talonpoikien ja maaseudun tilatton väestön lisäksi myös kaupunkien käsityöläiset. 1700-luvulla suomalainen kansanpuku kehittyi eri puolilla maata moni-ilmeiseksi ja vaihtelevaksi pukeutumistavaksi, joka 1800-luvun alussa säännöksistä vapautuneena nopeasti omaksui myös muotipiirteitä. Suomalaisen naisen kansanpuku noudatti väriasteikossaan 1700-luvulla barokin linjaa. Pääväreinä olivat mustan ja valkoisen lisäksi punainen ja vihreä. 1700-luvun loppupuolelle saakka vaatekankaat olivat pääasiassa yksivärisiä ostokankaita. Juhlahame oli punaista verkaa tai sarkaa, toisinaan myös vihreätä raskia. Esiliina oli niin ikään villakangasta, väritään tavallisimmin vihreä. Euroopassa nk. espanjalaisen muotipuvun mukaan asuun kuului vyötäröhameen lisäksi liivi, joka oli edestä nyörein kiristettävä kureliivi. Liivikankaat olivat niin ikään ostokankaita: tavallisin oli raidallinen tai kukkaraidallinen kalminkki. Päällysvaatteina käytettiin hihallista vartalonmyötäistä mustaa tai vihreätä röijyä, talvisin turkisivuorista päällystettyä röijyä tai turkkia. Arkihameisiin kelpasi myös kotikutoinen harmaa tai ruskea sarka.

1700-luvun lopulle saakka yksiväriset kankaat säilyttivät suosionsa hamekankaina, seuraavalla vuosisadalla vielä juhlapuvun kankaina.

1700-luvun lopulla ja seuraavan vuosisadan alussa raidalliset hamekankaat alkoivat yleistyä. Merkantilistisen talouspolitiikan ohjelmaan kuului kotiteollisuuden ja toisaalta kotimaisen teollisuuden kehittäminen. Kansanaisten kutomataitoa pyrittiin kehittämään kannustamalla kotikudontaa. Erityisesti pellava- ja puuvillakankaiden kotikudonta kehittyi Itä-Suomessa.

Kuvat: Hilda Olsonin piirroksia (akvarelleja) kansanpuvuista 1860-luvulta:

Säkyläläisiä pukuja. Länsisuomalaiseen naisen kansanpukuun kuului tyypillisimmillään vartalonmukainen liivi, vyötäröhame ja esiliina, päähineenä pitsireunuksinen kovitettu tykkimyyssy.

Jääskeläisiä kansanpukuja. Huntupäinen valkoiseen sarkaviittaaan ja yksiväriseen hameeseen pukeutunut nuori tyttö esittävät tyypillisiä eteläkarjalaisia kansanpukuja 1800-luvun puolivälissä.

Kuvat Museovirasto

1800-luvulla raidallisia villaisia hamekankaita kudottiin kalminkkia jäljitellen. Raidalliset puuvillakankaat seurasivat vuosisadan alun nk. englantilaista puuvillamuotia omaksuen sinisen värin kansannaisten pukuparteen. 1700-luvulla samoin kuin seuraavallakin vuosisadalla kansannaisten liivit ja röijyt leikattiin muotipuvun kaavojen mukaan. 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla muodin kierto säätyläisiltä kansanpukuun nopeutui.

Suomessa museokokoelmien keruu alkoi pääasiassa 1800-luvun loppupuolella aikana, jolloin ruotsinkielisellä Etelä-Pohjanmaalla ja toisaalta Etelä-Karjalassa vielä käytettiin kansanpukuja. Kansanpukujen keruu keskittyi erityisesti viipurilaisen osakunnan toimesta Etelä-Karjalaan, mutta myös Länsi-Suomeen. Suurin osa museoihin kerätyistä kansanpuvuista ja niiden osista on peräisin 1800-luvun ensimmäiseltä puoliskolta tai vuosisadan puolivälistä, joten ne edustavat kansanpuvun kehityksen kannalta suhteellisen myöhäistä vaihetta.

Museokokoelmien ja viime vuosisadalla Karjalassa liikkuneiden taiteilijoiden ja tiedemiesten kuvausten perusteella on vakiintunut käsitys, että karjalaiset kansanpuvut ovat pitäjittäisine eroineen sellaisenaan ikivanhaa perinnettä, joka olisi säilynyt muuttumattomana vuosisatoja. Kuitenkin myös eteläkarjalaiset kansanpuvut antavat kuvan vasta kansanpuvun kehityksen viime vaiheesta, joka muotoutui 1800-luvun alussa aikana, jolloin Vanha Suomi liitettiin muun Suomen yhteyteen. Läntisten vaikutusten vapaa omaksuminen vaikutti karjalaisten kahden kansanosan, äyrämöisten ja savakoitten, välisten erojen lisääntymiseen sekä pitäjittäisten tunnuspiirteitten kärjistymiseen varsinkin länsiosissa Etelä-Karjalaa.

Jyrkät pitäjille tunnusomaiset erot sekä erot savakoitten ja äyrämöisten pukeutumisessa olivat 1800-luvun kehityksen tulosta. 1700-luvulla suurimmasa osassa Etelä-Karjalaa käytettyyn kansanpukuun kuului raidallinen tai ruudullinen kokovillainen nk. hurstuthame, rekkopaita sekä nyttinkipitsein koristettu esiliina. Luterilaisten vaimojen päänkate oli valkoinen huntu, kreikkalaiskatolisten vaimojen kirjontakoristeinen sorokka-päähine. Lahjoitusmailla asuvat omaksuivat pohjoisvenäläisen sarafaanimallisen hartiushameen asuunsa, joka yksityiskohdiltaan ja kirjonnaltaan kehittyi värikkääksi 1800-luvun alkupuolella. Savakoitten – Savosta ja Hämeestä 1600-luvulla muutaneiden asukkaiden – vaateparsi uudenaikaistui 1800-luvulla nopeammin omaksuen länsieurooppalaisia piirteitä. Paikoitellen säilytti savakkopuku kuitenkin muualta Suomesta kadonneen 1700-luvun kansanpuvun piirteitä.

Karjalan läntisissä osissa Ruokolahdella, Rautjärvellä ja Joutsenossa vanhakantainen hurstuthame vaihtui 1800-luvun alkuvuosikymmenillä yksivärisen villahameeseen, jonka helmaa koristeli punainen nauha tai verkakaitale. Hurstuthame säilyi vielä kuluvan vuosisadan alkuun saakka vanhojen vaimojen hameena Koivistolla ja Kuolemajärvellä.

Kannuksenpyörä eli kahdeksansakarainen tähti on erittäin yleinen keskuskuvio, samoin pilpuslehtonen.

Suuren kannuksen-pyörän sisus

Pieni kannuksenpyörä

Säppälinkuvan sisus

Pilpusaitojen sisustaa (Pilpuslehtonen)

Erilaiset siiviläiset ja revonnät ovat yleisiä, samoin tulirauta. Hauskimpia nimiä on lättäpää, joka on geometrisoitu vastakkaisten naishahmojen muodostama kuvio.

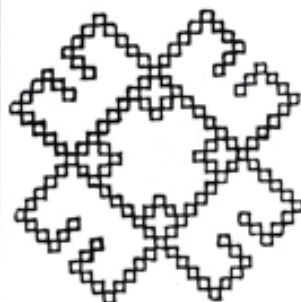
Puolijalallinen revonnanä

Pieni siivilänpesonen

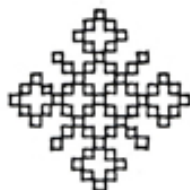

Tulirauta

Suuri lättäpää

Yksinkertaista hannunvaakunaa saattaa löytää rivissä, mutta monimutkaisempaa käpälikköä se on aina keskuskuvio.

Pieni käpälikkö sorkan kanssa

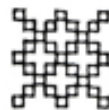

Suurkirkkonen näppilöin kanssa

Pienkirkkonen

Neliön muotoisia kuvioita ovat erilaiset omenaiset, sorttalaiset, lehtoset, kamaraiset, näreiset ja säppälin nastat.

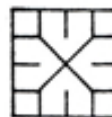
Neliömuonainen haarain kanssa

Yhdeksänsilmäinen sorttalainen

Näreisiä

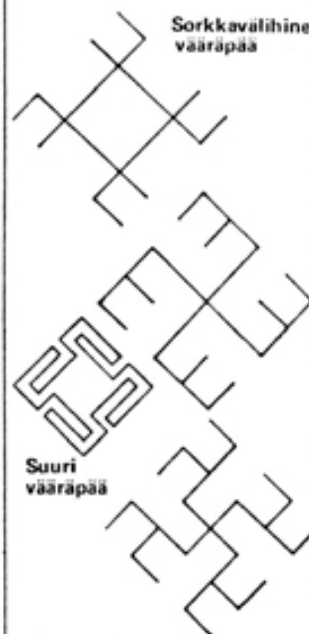
Nelikanttinen kamarainen

Tavallisia ristejä on käytetty usein neliön tai jonkin muun kuvion keskellä. Hakeistista on useita muunnoksia.

Vasenkätinen Oikeakätinen

Sorkkavalihinen vääräpää

Suuri vääräpää

Tihjäkokka puuhunnouseva

Perinnetuokio Parpeinvaaran pirtillä.
Vas. Aili Korhonen,
Liisa Matveinen,
Paula Klemola,
Akuliina Martiskainen,
Sanni Purmonen.

Manja Haltia

Rakkaudesta Karjalaan

Karjalainen perinne elää Ilomantsissa

Heikki ja Paula Klemola ovat Kalevalakunnaksi nimetyn Ilomantsin keskeisiä henkilöitä. Heikki Klemola oli palava yhden asian mies. Hän ideoi Parpeinvaaran runokylän ja uskoi horjumatta sen toteutumiseen. Kylän hän näki monipuolisena kulttuurikeskuksena ja toimi sen hyväksi koko elämänsä ajan. Uskonsa ja intonsa hän onnistui tartuttamaan ympäristöönsä. Heikillä oli myös taitoa edetä toimissaan maltillisesti ja tosiasioihin nojautuen. Runokylä onkin jo osittain toteutunut ja sitä jatkuvasti laajennetaan. Sen luoja on nyt poissa. Siirtynyt viime toukokuussa tuonilmasiin. Paula, joka on koko ajan ollut tiiviisti mukana miehensä toimissa, on nyt yksin hiljentyneessä kodissaan Parpeinvaaran juurella. Lapsetkin, kaikki seitsemän, ovat jo lentäneet ulos kotipesästään. Mutta Parpeinvaara ja sen keskuksena kohoava Runonlaulajan pirtti ovat naapurissa. Siellä riittää toimintaa. Yhteistä työtä jatkamalla voi vaalia myös menetetyn elämäntoverin muistoa hänen toivomallaan tavalla.

Heikin elämänsisällön ydin voidaan tulkita sanaparilla: Rakkaudesta Karjalaan. Säännöllisesti Heikin kirjeet tämän kirjoittajallekin päättyivät tuohon puhuttelevaan merkintään, Heikin ja Paulan todeksi elettyyn tunnukseen. Se sai tukevan pohjan Heikin, varsinaissuomalaisen ekonomin, toimiessa valistusupseerina Kuujärvellä Itä-Karjalassa. Se kehittyi ja syventyi sodan päätyttyä Heikin ja kuujärveläisen Paula-neitosen löydettyä toisensa ja perustettua yhteisen kodin Helsinkiin. Vuosien varrella se lujittui päätökseksi jättää entinen toimiala ja koti Helsingissä, valmistua kansakoulunopettajaksi ja hakeutua opettajapulaa potevan Ilomantsin Nuorajärven tiettömän taipaaleen takaiselle koululle. Sieltä perhe aikanaan siirtyi Ilomantsin pogostalle, jossa Parpeinvaaran juurelta ostettiin omakotitalo. Siellä voi jatkaa opetus-työtä ja kehittää runokylän toteuttamista. Ja Runonlaulajan pirtti, kylän

ensimmäinen vaihe, alkoi hahmottua. Jaakko Parppain, tunnetun kanteleensoittajan, kotivaaralle se kohosi.

Kaikki tämä rakkaudesta Karjalaan.

Runonlaulajan pirtti on ja pysyy. Sen ympärille syntyy yhä uusia asiaan kuuluvia rakennuksia ja toimintoja. Se on laajentumassa todelliseksi kulttuurikeskukseksi, jossa karjalainen perinne elää ja viestittää paikkakunnan omalle väelle ja jatkuvasti lisääntyville turistijoukoille karjalaisen perinteen monitahoisuutta ja kalevalaisen kulttuurin elävää, omakohtaisesti koettua voimaa.

Runonlaulajan pirtti edustaa karjalaisen rakennusperinteen aitoa toteutusta nykyajassa. Samoin on sen sisustus valikoidun perinteistä, osaltaan pieteetillä nykyaikaan sovellettua. Käsastioineen, käsipaikkoineen, ikoneineen, kolpitoineen, jykevine kalusteineen se virittää vieraankin aitoon tunnelmaan. Usein pirtin lautsalla istuu kuosaleineen Paula Klemola kauniiseen fereziinsä pukeutuneena. Hän kehrää värttinällä ja laulaa karjalaisia runoja. Kehruutaidon opetteleminen, tosin ehkä rukkia käyttäen, on kiinnostanut montaa kävijää. Ferezi on niin ikään innostanut useat kävijät hankkimaan tuon raja-karjalaisen kansannaisen kauniin puvun. Pirtillä Paula Klemolan ja aikaisemmin myös nyt jo manalle menneen Anni Homasen esittämät karjalankieliset kansanlaulut ovat nyt siirtyneet monien yksityisten ja kuorojen omaisuudeksi. Siellä vaalitaan myös vanhaa runoa, Mateli Kuivalattaren, Sissosten ja paikkakunnan muiden taitajien perintöä. Itkuvirsiäkään ei ole unohdettu. Pirtissä kajahtaa usein myös kaunis kanteleensoitto. Varsinkin nuoret ovat omaksuneet kanteleen soittimekseen, jonka käyttöä Ilomantsin jokakesäiset kantelekurssit ovat tukemassa ja lisäämässä. Pirtin opasneitoset, joina toimivat paikkakunnan koululaiset ja opiskelijat, ovat myös oiva näyte perinteen jatkumisesta. Sievissä, huolella valmistetuissa ja hoidetuissa ferezeissään he edustavat kaunista karjalaista kassapäätä nykyaikaan siirrettynä. Monet heistä taitavat myös lauluillaan ja tanhuillaan piristää pirtin elämää. Ruokaperinnettäkin pirtillä vaalitaan. Usein sieltä lehahtaa vastaan herkullisten leivonnaisten tuoksu. On karjalan piiraita, keitinpiiraita, vatruskoita, sultsinoita ja muita aitoja perinneherkkuja. Paikkakunnan kotiteollisuusyhdistys, kalevalaiset naiset, martat ja muut yhteisöt valmentavat nuoria kurseillaan oman alansa perinteen jatkamiseen. Praasniekkaperinne on myös elpynyt. Sitä tukee ortodoksinen seurakunta juhlamalanpalveluksineen, ristisaattoineen, kirkkohäineen ja muine aitoine menoineen. Ilomantsin pogostan Iljanpäivä, Hattuvaaran Petrunpäivä ja Mutalahden Emänpäivä ovat kautta Suomen, ulkomaillakin tunnettuja kesätapahtumia. Kalevalainen ja karjalainen perinne ei Ilomantsissa ole vain kirjatietoa. Se on elettyä elämää omalla maaperällä.

Kaikki tämä rakkaudesta Karjalaan.

Perinnetapahtumat 1981–1982

Virpoi, varpoi. . . -perinnetapahtumassa 3.4.82 juhluvieraina vas. kaupunki neuvos ja rouva Erkki Tuuli, USA:n suurlähettiläs ja rouva Keith Nyborg, emäntänä Tyyne-Kerttu Virkki ja Virkki-Säätiön edustajana ja isäntänä opetusneuvos Antti Henttonen. Taustalla Silvia Aulion tekstiilit. Ohjelman suorittajina mm. Pienet Juniorit. Kuvat Aaro Asikainen.

Sävel ja sana
juhlasta v. 1981.
Junior Jouset
esiintyivät,
johtajanaan
Geza Silvay.

Talkootyö

Virkki-Käsityömuuseon tapahtumia ovat avustaneet seuraavat henkilöt: Aaro Asikainen, Sirkka-Liisa ja Kauko Asikainen, Soili Borgström, Manja Haltia, Tellervo Järvelä, Aune-Mari Kairinen, Kaija Kauppinen, Aune ja Eino Kerminen, Talvikki Lausala, Anne Lindeberg, Ritva Mahlanen, Eeva Meloni, Helena ja Erkki Meloni, Hilikka Murole, Leila Renfors, Elsa Suomalainen, Zuli Tarhonen, Aili Tuhkanen, Jatta Tujunen, Aire Urjamo, Siiri Valli ja Liisa Vallioja.

Vokki 35 juhlanäyttely 6.–30.10.1982

"Vieras, sie oot tervetullut
astu tuppaa, käy peremmä.
Katso, kui on kaunist' kaikki
ommaa, sommaa, karjalaista
meijä mau ja muistoi mukkaa
sakkulaise tytö työtä
Tyyne-Kerttu Virkki taitoo.
Olkaa hyvät, käykää sissää!"

Näin kodikkaasti toivotetaan tulijat tervetulleiksi Vokki 35 juhlanäyttelyyn, joka on samalla Tyyne-Kerttu Virkin takautuva näyttely, Helsingissä Merikannontie 3:ssa. Ulkona hehkuvat syksyn värit puissa ja pensaissa, sisällä toistuvat ja kertaantuvat samat värit eri sävyisinä ja vahvuisina tekstiileissä, kynttilät lepattavat. Vallitsee lämmin karjalainen tunnelma.

Koti- ja taideteollisuusliike Vokki Oy on toiminut 35 vuotta Suomen käsityöperinteen ylläpitäjänä ja elvyttäjänä. Alkuperäinen päämäärä liikettä perustettaessa oli antaa mahdollisuuksia varsinkin siirtoväkeen kuuluville käsityön taitajille saada töitään näytteille ja kaupan. Vuosien myötä toiminta on laajentunut, mutta perusajatus: vanhojen kansanomaisten käsityötaitojen säilyttäminen ja soveltaminen ajan henkeen, on pysynyt ennallaan.

Vokki Oy:n perustajana ja pitkäaikaisena toimitusjohtajana on käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki tehnyt uraauurtavaa työtä. Paitsi kansan keskuudessa toimivat käsityön taitajat ovat myös taideteollisten oppilaitosten aloittelevat taiteilijat saaneet tuotantonsa Vokki Oy:n kautta esille. Vokki Oy on toimitanut sisustustekstiilejä moniin julkisiin tiloihin: kirkkoihin, sairaaloihin ja liikelaitoksiin. Suurin asiakasryhmä Vokilla on kuitenkin yksityisten ihmisten parissa, tavallisten kansalaisten, jotka ovat tarvinneet apua lahja- ja sisustuspulmissaan. Vokki Oy:n tarjoamat ratkaisut ovat olleet kekseliäitä ja tervetulleita.

Juhlanäyttelyssä on esillä käsityöneuvos Virkin töitä aina 1930-luvulta asti. Joukossa on mattoja, huonekalu- ja pukukankaita, poppanoita, tyynyjä ja saunatekstiilejä. Aivan omana kokoelmanaan esitellään hienopellavaisia kudontatöitä, jollaisia enää ei paljoakaan näe, sekä karjalaisperäisiä pitsi- ja punapoimintatöitä. Kankaiden ohella on niistä valmistettuja Atelje Riitta Immosen suunnittelemlia pukuja. Koristelu on Eva Taimin ja Mirja Tissarin, korut Raija Kojosen.

Virkki-Käsityömuuseon hyväksi
16.3.1982 järjestetystä Eesti –
Inkeri tapahtumasta.

Vas. lehtori Aili Simonsuuri, taiteilija Silvia Aulio eestiläisessä kansallispuvussa, fil.kand. Eeva Meloni Sakkolan kansallispuvussa, rovasti Matti Vironmäki, koululainen Ingrid Heickel inkerikon kansallispuvussa.

Taustalla Silvia Aulion tekstiilejä Musterit ja Uinuva tyttö.
Kuva Aaro Asikainen.

Näyttelyä katsellessa tulee ajatelleeksi, kuinka Tyyne-Kerttu Virkki on ollut aikaansa edellä esimerkiksi pukukankaiden suunnittelijana ja kansanomaisten aiheiden soveltajana nykyaikaan. Hänen vaikutuksensa suomalaiseen muotoiluun on ollut todennäköisesti suurempi kuin mitä on luultu. Esineistöä leimaa varma maku ja huolellinen, korkeatasoinen toteutus. Tyyne-Kerttu Virkin tuotannon lisäksi esitellään Silvia Aulion suuria aplikaatio-seinävaatteita, Eeva Talvitien tekstiilitauluja, Martta Kiiskilän heinäkudonnaisia ja Helena Tynellin Vokki 20-vuotisnäyttelyyn valmistettuja puuesineitä. Keramiikkaa on myös: Eila Munkki, Liisa Kurki, Taija Partanen, Silvia Aulio ja Juho Uschanoff ovat asettaneet töitään esille. Lisäksi on perinteisiä puuesineitä ja kudonnaisia: karjalaisia raanuja. – On ymmärrettävää, että Vokki Oy:n juhlanäyttely on sen omissa tiloissa, mutta Tyyne-Kerttu Virkin tuotantoa olisi sen laajuuden ja merkittävyyden vuoksi suonut esiteltävän laajemmissa puitteissa, varsinkin kun siihen on liitetty hänen taiteilijaystäviensä tuotteita ja kansanomaista käsityötä. Pääkaupungissa ei ole moniin vuosiin saatu nähdä todella laajaa käsityötaidon katselmusta. Sen aika alkaisi olla käsillä, varsinkin kun muistetaan, millä innolla nykyisin etsitään juuria ja palataan taakse päin. – Vokki Oy:n yhteydessä on käsityömuuseo, ainoa alallaan maassamme. Kuinkahan kauan tällainen museo saa toimia yksityisen yritteliäisyyden varassa?

Juhlanäyttelyn rakentamisessa ovat avustaneet Tyyne-Kerttu Virkin ohella sisustusarkkitehti Eino Kerminen ja kuvaamataidon lehtori Laura Ryyänen.

– Kuvat takakannen sisäisivulla

Käsityö elää

Koti- ja taideteollisuusliike Vokki Oy on toiminut 35 vuotta Suomen käsityökulttuurin, niin perinteellisen kansan käsityön kuin myös muun taidekäsityön luovana ja myyväenä keskuksena. Erityisesti on sen toiminnassa ollut alusta alkaen mukana karjalainen rikas käsityöperinne.

Vokki Oy:n alkuperäinen toimintatarkoitus oli antaa mahdollisuuksia käsityöhön etenkin karjalaiseen siirtoväkeen kuuluville taitaville kansankäsityön tekijöille. Vuosien myötä on toiminta laajentunut, mutta perusajatus on säilynyt: Vanhojen kansanomaisten käsityötaitojen säilyttäminen ja niiden perinteen soveltaminen ajan vaatimiin muotoihin.

Vokki Oy:n perustajana ja toimitusjohtajana on käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki tehnyt uraa uurtavaa työtä työntäyteisinä toimintavuosina. Vokki Oy on antanut ansiomahdollisuuden monille kotityönä käsityötä tekeville, niin kutojille kuin puutyönkin tekijöille. Tukea ovat saaneet myös taideteollisten oppilaitosten aloittelevat taiteilijat, jotka ovat saaneet Vokista töilleen ensimmäisen myyntipaikan nimekkäitten taiteilijoiden töiden rinnalla. Monet uudet kokeilut ovat myös saaneet ensimmäiset esittelypaikkansa Vokki Oy:n tiloissa.

Vokki Oy:n avulla on käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki toteuttanut ideotaan hyvistä suomalaisista käden taidoista. Vokki on taidetekstiilien lisäksi kutonut sisustustekstiilejä moniin julkisiin laitoksiin, kirkkoihin, sairaaloihin ja liikelaitoksiin. Mutta ennen kaikkea yksityisiin koteihin, joiden tyytyväiset asiakkaat ovat aina uudelleen kääntyneet Vokki Oy:n puoleen niin lahjakuin sisustuspulmissaankin.

Vokki Oy:n kolmekymmentävuotisjuhlan yhteydessä käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki perusti Virkki-Käsityömuuseon, alansa ainoan yksityisen muuseon Suomessa. Sen laajat kansainväliset kokoelmat siirtyivät v. 1978 perustetun Tyyne-Kerttu Virkki-Säätiön omistukseen, joka ylläpitää museotoimintaa Vokki Oy:ltä vuokratuissa näyttelytiloissa Merikannontie 3:ssa. Vuosittain järjestettävät perinne- ja kulttuuritapahtumat, käsityöperinteen opeuspäivät ja muut tilaisuudet esittelevät yleisölle niin muuseon arvokkaita kokoelmia kuin Vokki Oy:n taiteilijain ja käsityöläisten tuotteita.

VOKKI 35 juhlavuoden aikana on järjestetty vanhojen käsitöiden näyttely, Eeva Talvitien tekstiilitauluja ja Anna Mikkolan poppanatöitä esiteltyt erikoisnäyttely, pääsiäisnäyttely sekä kesän myyntinäyttely, jossa oli annettu runsaasti tilaa karjalaisleimaiselle käsityölle.

VOKKI 35 kesänäyttelyssä 1982. Takänä Karjalan kukot ja Karjalan kuvapeitto. Pöydällä käsipaikkoja. Valmistaja Pohjois-Karjalan kotiteollisuusyhdistys. Kuva Aaro Asikainen.

Syyskaudella oli Tyyne-Kerttu Virkin takautuva näyttely ja Vokki 35 juhlanäyttely sekä perinteellinen joulunäyttely. Virkki-Käsityömuuseon kokoelmien pohjalta on lisäksi järjestetty eestiläisen ja inkeriläisen perinteen näyttely, syyskaudella oli itäkarjalaisen käsityöperinteen näyttely.

Vokki Oy:n toimitusjohtajana on toiminut rouva Edit Verkkolainen vv. 1947–1950, siitä lähtien ja edelleen käsityöneuvos Tyyne-Kerttu Virkki.

Mallisuunnittelijoina ovat toimineet

Terttu Tomero 1951–53

Sivi Rytkönen-Laurema 1954–59

Irmelin Grönlund 1954

Eeva Hänninen 1961–1970

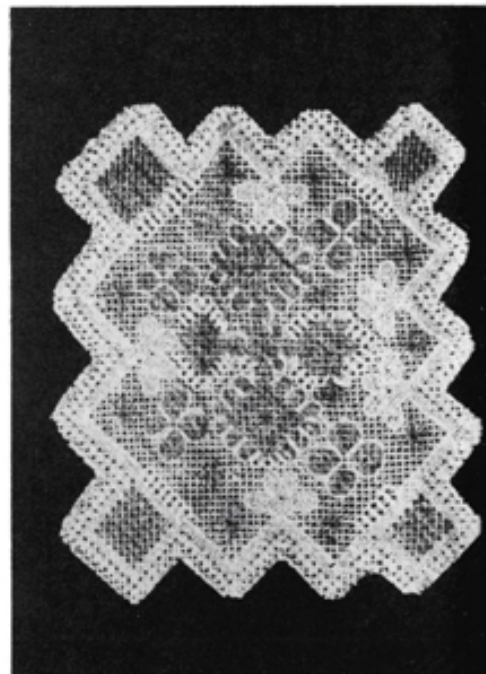
Tyyne-Kerttu Virkki 1947–

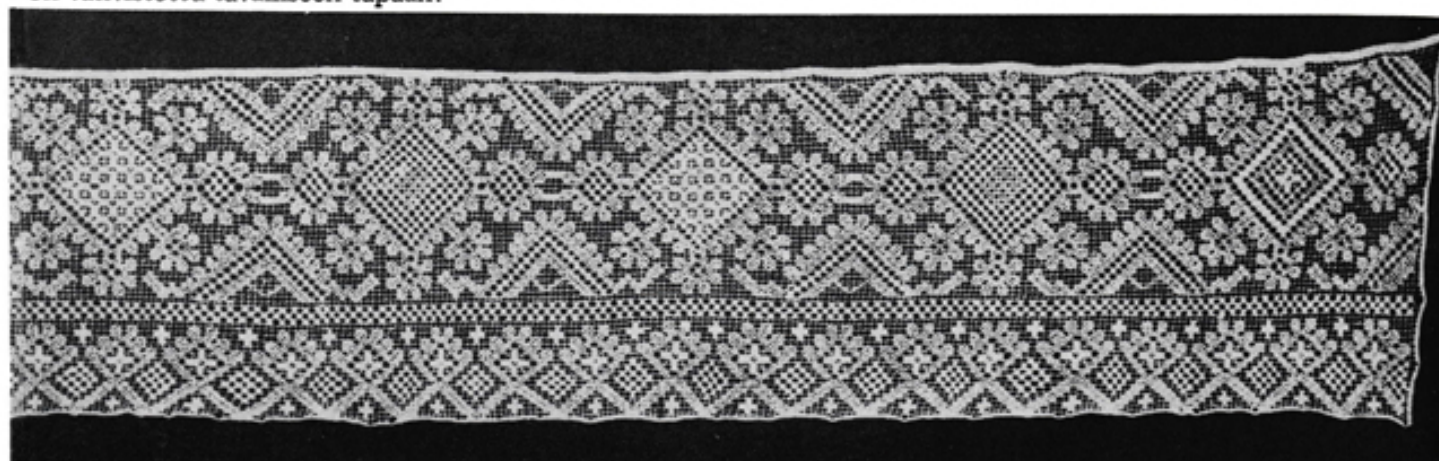
Pikkuliinan kuvioiden tausta on vahvistettupohjaista ristikorevinnäistä ja kuviot on reunustettu kaksinkertaisella ketjuvirkkauksella. Lisäksi leikatuja punospistoreikiä ja pohjaompelua. Erikoisesti merkillepantavana mainittakoon myös hapsujen yhteyteen ommeltu reikäommelsomiste.

Pykäreunaisia liinoja, jotka on tehty harvapohjaiselle palttinalle, vahvistaen ulkoreunaa pykäpistoin ja poistaen liika-kangas kokonaan kuvioiden ulkopuolelta. Työ on kevyesti kovetettu ennen sen poistamista kehikosta.

Kuviot on ommeltu paulapisto-
toin sekä erilaisin pujotuksin
luonnonvärisin, punaisin ja si-
nisiin langoin. Vanhan pohjalta
suunnitellut Tyyne-Kerttu
Virkki.—Aunuksen kokoelmat.

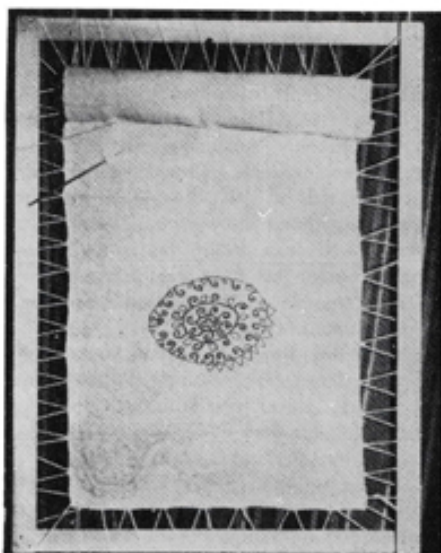
"Hurstiranta" eli lakananreunus, joka kiinnitetään toiselta pitkältä sivultaan. Lähikuvasta näkyy, miten kangas on kudottu tiheänä n. 2 cm reunaksi ja muu osa harvaksi palttinaksi josta ei enää tarvitse repiä lankoja. Pohja on vahvistettu tavalliseen tapaan.

Leijona-aiheinen
käspaikka Itäkarjalasta.
SGR 391:50

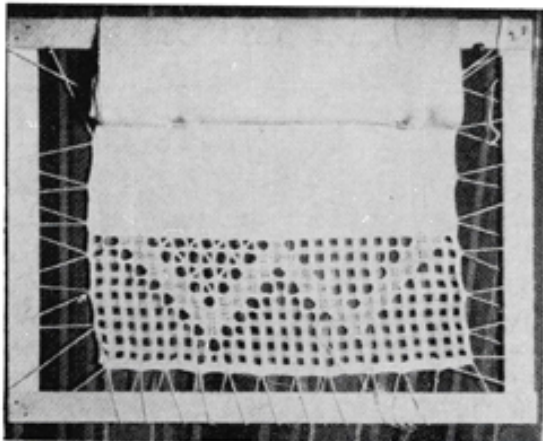
Kehykseen kiinnitetty
ketjuvirkkaustyö.
SGR 391:40.

Etupistokirjonnalla
sormistettu käspaikka.
SGR 401:45.

Itäkarjalaista
revinnäiskirjontaa.
SGR 391:57.

Sutkauksia

Lõbusat – eestiläisiä sananparsia

Üks loll oskab rohkem küsida,
kui kümme tarka vastata
Yksi tyhmä osaa enemmän kysyä
kuin kymmenen viisasta vastata

Oled sa üle koera saanud,
saad ule saba ka.
Jos olet jo päässyt yli koiran,
pääset myös yli hännän.

Kuidas metsa hüüab, nii ta vastab
Kuinka metsään huudat,
niin se vastaa.

Kes ise ahju taga ei ole olnud,
ei tea teisi säält otsida.
Kuka itse ei ole ollut uunin takana,
ei osaa toisiakaan sieltä etsiä.

Kõik ei mahu marjamaale,
muist peab jääma karjamaale.
Ei ole kaikille tilaa marjamailla,
toisten on pysyttävä karjamailla.

Mida Juku ei opi,
seda Juhan ei mõista.
Mittä Jussi ei ole oppinut pienenä,
sitä Juhani ei osaa isona.

Iga lind laulab,
nagu nokk kasvanud.
Jokainen lintu laulaa,
kuinka sen nokka on luotu.

Pea tehtud pilla-palla,
kaua tehtud kaunikene.
Pian tehty huiskin haiskin,
kauan tehty kaunokainen.

Mine merele metsavahiks!
Mene merelle metsänvartijaksi!

Valitsi Mannij Vareb

Sananparsia Sakkolasta

Nuoren muojis vaik vanhan ruojis.

Kerreäjä suuttu säkkiise pääl
ja alko sannuo salkuks.

Sehä se o vanha Ruossi lak,
et kel ei oo hevojsta ni se kävelöö jalkajsii.

Ei myö köyhyyvvest mittää tiijjettäis
jos ei kyläst kuultas.

Tieteähä neä köyhä virret,
ne o kakssanasii.

Yks naine on talos vähä,
kaks o liikoa.

Hyvvää en soa, huonoi en taho
ja keskikertaset ei kelpoa.

Häpijä hevo purema,
häpijämp o naise lyönti.

Älä kirroile, halkijoat huuleis
ni mite sie siit hevojstais kiellät.

Mutinaks männyö ku matikkakeiti syönti.

Syyvä pitteä jottei laihu
ja työtä tehä jottei köyhy.

Kaikkii ossaan tehä vaan en täi länkii.

Nii o kiire jottei jouva mitteä tekemeä.

Ihmis pitteä taipuu vaik aija vittakseks.

Mikä liikoa se leikiks.

Valitsi Antti Henttonen

Karjalan sanapolvie

Ei ole kai ilmat ikkunas,
eigo kai kalat kattilas (33)

Ei tyhjä haavo pystys pyzy (45)

Ei yhtes lehmäs kahta nahkoa nylgietä (47)

Elo tulov ukxes dai ikkunas
kerran tulemah ruvettuo (48)

Eläjes pidäv olla libo käes libo kieles rakko (50)

Hevon higeih da naizen itkuh
ei pie kattsoo (67)

Hukas ni konza lambahan paimendajoa ei tule (74)

Jumal suutkan tundov,
Jumaloo ei pie nierittieä (97)

Kaikis jygein on moamoo,
tuottoa syötteä,
da vanhoa velgoa maksoa (102)

Kangi ei ole kui kynä käes (105)

Kel kylgi kubizov,
se i kylyn ettsiv (112)

Kel pidäy poudoo, kel vihmoa (116)

Kenen lehmä, sen i vaza (120)

Kenen reis istut, sen i pajuo pajatat (123)

Ken kui elämmö, muga i kuulummo (124)

Keyhál on aigoa keittámáh,
vai ole aigoa vilustamah (139)

Keyhál on ainos kiireh:
vähá kezeá, vähá talvie (140)

Kielenkandajan tsesti on uksitsupus (143)

Kieli soav i menettäv.

Kiiseli vattsah, a pappi kirikköh syndyv (147)

Valitsi Boris Karppela
E. Ahtien ja N. Ruotsin kokoelmasta

Avajaiskuva Tyyne-Kerttu Virkin takautuvasta näyttelystä 5.10.1982. Pirkko Anttilan ajatuksia kuunnellaan tarkkaavaisina. Edessä USA:n suurlähettilään rouva Raija Nyborg. Muita vieraita Aune-Mari Kairinen, Matti Vauhkonen, Martta ja Väinö Karonen, Kerttu Pitkänen, Irma ja Toivo Majuri, Liisa Kiesiläinen, Selma Laamanen.

Kuva Aaro Asikainen

Tyyne-Kerttu Virkin koti Aunuksenlinnassa, Loka-kuunkadun varrella Aunuksenjoen rannalla v. 1941–44.

Olga Stepanovna—
Muljevalle tekee viipsin-
puulla vyyhteä, ympärys-
mitta n. 1 m – Aunus.

MUMMON huokaus talon
tyhjentyessä: ei ole ni
kedäh kelle nygöi kahvi
loadin. Hänen kodissaan
asuivat Liina Lindström,
Talvikki Kosonen, Ilmi
Kääriä ja Tyyne-Kerttu
Virkki.

Kuosalilla kehrätään.

Kuvat Tyyne Vahter
Museovirasto

ISBN 951-99580-5-3
Heloffset Oy, Helsinki 1984

Tyyne-Kerttu Virkin töiden takautuva näyttely 50 vuoden ajalta, 5.10 – 30.10.82 VOKISSA. Vokki 20-näyttely v. 1967 – poppanoita ja kansanomaisen rohdinkangas, Helena Tynellin puuesineistöä Finnish Design Centerissä 1967 juhlanäyttelyssä.

Vokissa on Tyyne-Kerttu Virkin suunnittelemina tehty vuosien aikana paljon tilaustöitä sekä yksityisille että eri laitoksille: huonekalukankaita, ikkunaverhoja, peitekankaita, pellavatoita, mattoja... Kuvat Aaro Asikainen

Vienankarjalainen vuosisadanvaihteen kansanpuku on Ali Kotkansalon lahjoittama v. 1982. Taustalla käsipaikkoja ja huiveja, penkillä inkeriläinen käsipaikka. – Virkki-Käsityömuuseon kokoelmat.

Eestiläinen Muhusaaren puku. Taustalla rikkaasti kirjo-ommeltu Muhusaaren peitto, joka on valmistettu v. 1974. – Virkki-Käsityömuuseon kokoelmat.

Inkerikon kansallispuku, valmistettu v. 1900. – Aili Simonsuuren kokoelmista.